

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЛЬВІВСЬКА
ПОЛІТЕХНІКА»
ІНСТИТУТ ПОЛІГРАФІЇ ТА МЕДІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
Кафедра медійних технологій,
інформаційної та книжкової справи

**КНИГА ТА ДОКУМЕНТ В ЧАСОВОМУ ПРОСТОРИ:
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ**

Матеріали

XI Всеукраїнської науково-практичної
конференції

м. Львів, 7 листопада 2024 року

Львів
2024

УДК 02:002.2+316.77
Д63

Матеріали подано в авторській редакції

*Відповідальний за випуск –
доктор історичних наук, професор кафедри медійних технологій,
інформаційної та книжкової справи
Михайло Пасічник*

Д 63 Книга та документ в часовому просторі: актуальні проблеми: матеріали XI Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (Львів, 7 листопада 2024 року). Національний університет «Львівська політехніка», кафедра медійних технологій, інформаційної та книжкової справи. Львів: НУЛП, 2024. 247 с.

Збірник укладено на основі матеріалів XI Всеукраїнської науково-практичної конференції «Книга та документ в часовому просторі: актуальні проблеми». До збірника ввійшли матеріали доповідей, в яких розглянуто актуальні проблеми сучасного документознавства, бібліотекознавства, книгознавства, медійних технологій.

Для науковців, викладачів, студентів, фахівців-практиків у сфері інформаційної, бібліотечної, архівної, книжкової справи.

© Національний університет «Львівська політехніка», 2024

ПРОГРАМНИЙ КОМІТЕТ

Голова:

Угрин Ярослав Михайлович, кандидат технічних наук, доцент, директор Інституту поліграфії та медійних технологій Національного університету «Львівська політехніка»

Заступник голови програмного комітету:

Зелінська Надія Віталіївна, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри медійних технологій, інформаційної та книжкової справи Інституту поліграфії та медійних технологій Національного університету «Львівська політехніка»

Члени програмного комітету:

Антоник Ольга Василівна, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри медійних технологій, інформаційної та книжкової справи Інституту поліграфії та медійних технологій Національного університету «Львівська політехніка»

Красівський Орест Якубович, доктор історичних наук, професор, професор кафедри публічного врядування Інституту адміністрування, державного управління та професійного розвитку Національного університету «Львівська політехніка»

Микитюк Оксана Михайлівна, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри медійних технологій, інформаційної та книжкової справи Національного університету «Львівська політехніка»

Сілкова Галина Василівна, кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри документальних комунікацій та бібліотечної справи Рівненського державного гуманітарного університету (за згодою)

Стеців Леся Петрівна, кандидат економічних наук, доцент, заступник директора з науково-педагогічної роботи Інституту поліграфії та медійних технологій Національного університету «Львівська політехніка»

Стрельбицька Сана Миколаївна, кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри медійних технологій, інформаційної та книжкової справи Інституту поліграфії та медійних технологій Національного університету «Львівська політехніка»

Філіпова Людмила Яківна, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри цифрових комунікацій та інформаційних технологій Харківської державної академії культури (за згодою)

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ

Голова:

Пасічник Михайло Степанович, доктор історичних наук, професор, професор кафедри медійних технологій, інформаційної та книжкової справи Інституту поліграфії та медійних технологій Національного університету «Львівська політехніка»

Заступник голови оргкомітету:

Савчук Григорій Миколайович, кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри медійних технологій, інформаційної та книжкової справи Інституту поліграфії та медійних технологій Національного університету «Львівська політехніка»

Члени оргкомітету:

Берест Ігор Романович, доктор історичних наук, професор, професор кафедри медійних технологій, інформаційної та книжкової справи Інституту поліграфії та медійних технологій Національного університету «Львівська політехніка»

Листвак Галина Богданівна, кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент, доцент кафедри медійних технологій, інформаційної та книжкової справи Інституту поліграфії та медійних технологій Національного університету «Львівська політехніка»

Михайлович Ольга Петрівна, кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент, доцент кафедри медійних технологій, інформаційної та книжкової справи Інституту поліграфії та медійних технологій Національного університету «Львівська політехніка»

Олійник Микола Андрійович, кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри медійних технологій, інформаційної та книжкової справи Інституту поліграфії та медійних технологій Національного університету «Львівська політехніка»

Стадник Ольга Василівна, старший викладач кафедри медійних технологій, інформаційної та книжкової справи Інституту поліграфії та медійних технологій Національного університету «Львівська політехніка»

Ткач Леся Миколаївна, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри медійних технологій, інформаційної та книжкової справи Інституту поліграфії та медійних технологій Національного університету «Львівська політехніка»

ЗМІСТ

Назар Антоник

ВИКОРИСТАННЯ ДРУКОВАНИХ МАТЕРІАЛІВ У
КОМУНІКАЦІЙНИХ ПРОЦЕСАХ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНОЇ
КОМПАНІЇ.....10

Ольга Антоник

КНИЖКОВЕ ЧИТАННЯ ЯК ОБ'ЄКТ ДОСЛІДЖЕННЯ І
ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ ПІД ЧАС ВІЙНИ.....15

Жанна Бабенко

ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ПРОМПТ-ІНЖИНІРІНГУ ТА
КОНТЕНТ-МЕЙКІНГУ В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З
ІНФОРМАЦІЙНОЇ, БІБЛІОТЕЧНОЇ ТА АРХІВНОЇ СПРАВИ ЗА
ОСВІТНЬОЮ ПРОГРАМОЮ «ДОКУМЕНТОЗНАВСТВО ТА
ІНФОРМАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ».....22

Ігор Берест, Олег Гончар

КУЛЬТУРНА ТА ОСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ ПРОФЕСІЙНИХ
СПЛОК СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ КІНЦЯ ХІХ – ПОЧ. ХХ
СТОЛІТЬ.....30

Ігор Берест, Сергій Гончар

ТОВАРИСТВО “ВЗАЇМНА ПОМІЧ УКРАЇНСЬКОГО
ВЧИТЕЛЬСТВА” В РОКИ ВЕЛИКОЇ ВІЙНИ: АНАЛІЗ ТА
ОЦІНКА ДІЯЛЬНОСТІ.....35

Олексій Бойко

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗБЕРІГАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ
ДОКУМЕНТІВ.....42

Роман Голубовський

КНИЖКОВИЙ РИНОК УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ:
ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ.....46

Віталій Гришин

ЗНАЧЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТООБІГУ В СИСТЕМІ
ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ.....53

Ірина Захарова, Людмила Філіпова

НАУКОВІ І АНАЛІТИЧНІ ВИДАННЯ ЯК ДЖЕРЕЛА
ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....61

Надія Зелінська

ВИДАВНИЧИЙ РИНОК СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ: ТЕНДЕНЦІЇ,
ПРОЯВЛЕНІ ВІЙНОЮ.....68

Надія Зубко

ПРИЖИТТЄВІ ВИДАННЯ ТВОРІВ ВАЛЕР'ЯНА
ПІДМОГИЛЬНОГО У ФОНДАХ ЛЬВІВСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ
НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ ІМЕНІ
В. СТЕФАНИКА.....75

Богдан Кіс

ЕЛЕКТРОННІ РЕСУРСИ В ДОКУМЕНТОЗНАВСТВІ.....83

Ірина Колосовська

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНІ АСПЕКТИ ВЗАЄМОДІЇ
ІНСТИТУЦІЙ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ ТА ГРОМАДСЬКОСТІ.....89

Галина Листвак

ПРОБЛЕМИ КАТАЛОГІЗАЦІЇ ВИДАНЬ ПРО РОСІЙСЬКО-
УКРАЇНСЬКУ ВІЙНУ (НА ПРИКЛАДІ КАТАЛОГУ ГАННИ
СКОРІНОЇ).....95

Олександр Мандзик

БУКТОК ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ ПРОМОЦІЇ
УКРАЇНСЬКИХ ВИДАВНИЦТВ: АНАЛІЗ МЕТОДІВ
ПРОСУВАННЯ.....100

Оксана Микитюк

ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ
ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ З
МЕДІАКОМУНІКАЦІЙ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ СПРАВИ У
ЗВО.....107

Микола Олійник, Сана Стрельбицька

ПРИВАТНІ БІБЛІОТЕКИ У ДАВНЬОРИМСЬКИХ ВІЙСЬКОВИХ:
НЕОБХІДНІСТЬ ЧИ ОЗНАКА ЗАМОЖНОСТІ?.....112

Юрій Палеха, Олександр Курикін

СИСТЕМИ ДОКУМЕНТАЦІЇ БУДІВЕЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ...121

Михайло Пасічник

ОРГАНІЗАЦІЯ КОНТРОЛЮ ЗА ХОДОМ ВИКОНАННЯ
ЕЛЕКТРОННИХ ДОКУМЕНТІВ.....130

Володимир Патрицький

ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ СТРАХОВОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ:
ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ.....140

Лідія Піскозуб

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ СПРИЙНЯТТЯ ТА СТВОРЕННЯ
ЯКІСНОГО КОНТЕНТУ.....147

Костянтин Прокопенко

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ.....155

Андрій Проць

ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ САМОВРЯДУВАННЯ У МІСТІ
ЛЬВОВІ.....172

Григорій Савчук

АКТУАЛІЗАЦІЯ ПИТАННЯ ІСТОРИЧНОГО НАРАТИВУ ЯК
КОРЕЛЯЦІЇ ІНФОРМАЦІЇ У ПРОСТОРИ І ЧАСІ.....182

Гліб Салінко, Руслан Салінко, Олена Пустоварова

ВІРТУАЛЬНІ ДОКУМЕНТИ В СУЧАСНИХ ОСВІТНІХ
ПЛАТФОРМАХ: ФУНКЦІЇ ТА ВПЛИВ НА ЯКІСТЬ

НАВЧАННЯ.....	188
<i>Галина Сілкова, Марина Костенко</i>	
ЕВОЛЮЦІЯ ОСВІТНІХ ПРОГРАМ ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 029 ІНФОРМАЦІЙНА, БІБЛІОТЕЧНА ТА АРХІВНА СПРАВА (В 13 БІБЛІОТЕЧНА, ІНФОРМАЦІЙНА ТА АРХІВНА СПРАВА) РІВНЕНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ГУМАНІТАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ.....	192
<i>Юрій Стадник</i>	
ЕЛЕКТРОННИЙ ПІДПИС ЯК КРИТЕРІЙ ГАРАНТІЇ БЕЗПЕКИ І ЗАХИСТУ ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТООБІГУ В ПІДПРИЄМНИЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....	198
<i>Леся Ткач, Ольга Стадник</i>	
ЕЛЕКТРОННЕ ВИДАННЯ ЯК ЧИННИК ТЕХНОЛОГІЧНОГО РОЗВИТКУ ТА ОБ'ЄКТ ДОСЛІДЖЕННЯ В ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ ІНФОРМАЦІЙНО-КНИЖКОВОЇ СПРАВИ.....	203
<i>Леся Ткач, Роман Шалева</i>	
ТЕХНОЛОГІЧНІ ВИКЛИКИ В УКРАЇНІ І ЦИФРОВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ У ПІДПРИЄМНИЦЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ.....	211
<i>Олександр Федоров</i>	
ДОКУМЕНТИ З ОКСІРИНХУ ЯК ДЖЕРЕЛО ПОВСЯКДЕННОГО ЖИТТЯ ДАВНЬОРИМСЬКИХ ВІЙСЬКОВИХ.....	219
<i>Анна Шелестова</i>	
МЕДІАГРАМОТНІСТЬ: ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ.....	228
<i>Дмитро Янківський</i>	
ПИТАННЯ ДЕФІНІЦІЇ УСТАНОВЧОГО ДОКУМЕНТА.....	233
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ.....	241

ВИКОРИСТАННЯ ДРУКОВАНИХ МАТЕРІАЛІВ У КОМУНІКАЦІЙНИХ ПРОЦЕСАХ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНОЇ КОМПАНІЇ

Стабільне та ефективне функціонування будь-якої транснаціональної компанії може відбуватися лише за умов налагодження надійних каналів комунікації – як «вертикальної» (у формі розпорядження-звітність), так і «горизонтальної» (що забезпечує взаємодію структурних підрозділів кожного національного «сегмента»). Така надійність (а водночас і швидкість) забезпечується насамперед завдяки диджиталізації комунікаційних процесів: сучасне виробництво, незалежно від його спеціалізації, організує свою діяльність, широко використовуючи е-інструментарій. За цих обставин виникає закономірне питання: а чи залишається в комунікаціях компанії місце для друкованих матеріалів і якщо так, то яка їх роль в її діяльності?

Розглядаючи це питання на прикладі комунікаційних активностей транснаціональної компанії «Goodvalley», яка географічно охоплює три європейські країни (Данія, Польща, Україна, з топ-менеджментом у Данії), важливо зазначити, що у компанії насамперед активно використовуються всі можливості електронної комунікації – від пошти та месенджерів до відеозвітів та відеоконференцій. Водночас тут не лише не відмовляються, а, навпаки, постійно розширюють спектр використання різноманітних друкованих матеріалів.

Це зумовлено різними обставинами, вирішальною серед яких є специфіка виробництва, а отже, характеристика залучених до нього працівників. Щодо «українського сегмента» компанії –

«Goodvalley Ukraine», – то вона належить до найбільших виробників тваринницької продукції в Україні і провадить ефективну діяльність як безпосередньо у сфері своєї спеціалізації, так і дотичних до неї сфер (рослинництво, будівництво, виробництво біогазу). Відтак основний штат, окрім менеджменту, складають мешканці сіл Прикарпаття, а вони більше схильні до традиційних форматів комунікації, що пов'язано з ментальними, культурними, історичними, релігійними та іншими нематеріальними чинниками буття регіону. Виходячи з того, що «соціальні та культурні уподобання працівників впливають на:

- ставлення працівника до свого робочого місця та компанії;
- пріоритетність проблем працівника;
- характер та ефективність взаємодії співробітників між собою;
- роль та сутність мотивації для співробітника;
- результативність підходів, які керівництво використовує в роботі» [2, с. 609], працівники відділу розвитку та комунікацій «Goodvalley Ukraine» намагаються у кожному конкретному випадку пропонувати оптимальні засоби і для внутрішнього обігу готувати документи та матеріали здебільшого в друкованому вигляді (залишаючи електронний формат переважно для обміну інформацією з керівними структурами, для оперативних повідомлень та для видань, що функціонують лише як електронні).

Типологічний спектр цих матеріалів досить широкий – від корпоративної газети і журналу до акцидентної та сувенірної продукції (пакети, різноформатні блокноти, календарі, наклейки тощо).

У 2012–2018 рр. компанія випускала внутрішній кварталник «Вісник», який, маючи наклад 500 примірників, просто передавався працівникам у відділи. «Вісник» уміщував переважно матеріали інформаційного характеру, зосереджені під рубриками «Важливо», «Актуально», «Розвиток», «Екологія», «Соціальна

відповідальність» та ін. Завжди цікавою для читачів була рубрика на прикінцевій сторінці – «На завершення номера», – де публікували інформацію про різного роду події у житті компанії: свята, ювілеї, акції для дітей тощо. З огляду на те, що працівник, отримавши і прочитавши «Вісник», приносив його додому, можна вважати, що обмеженість його накладу уповні компенсувалася значною кількістю реальних читачів. Відтак матеріали подавалися дохідливо і супроводжувалися ілюстраціями, переважно фотографіями (точний психологічний розрахунок: читачеві такого видання цікаво побачити на шпальтах себе, свого співробітника, свого земляка, впізнати сусідів і родичів).

З розширенням присутності компанії в Україні та, відповідно, з потребою у залученні нових працівників компанія у 2019–2022 рр. почала випускати 1–2 рази на рік «Часопис громади», жанр якої слід визначити як інформаційний бюлетень. Уміщуючи інформацію «для людей і про людей» (гасло видання), «Часопис громади» розповсюджувався в селах, залучених до виробництва, – його передавали листоношам, залишали у місцевих магазинах. Наклад видання складав від 2 до 3 тисяч примірників. Часопис інформував громаду про поточні справи колективу компанії, уміщував оголошення про вакансії, давав слушні господарські поради, переконував у корисності використання нових технологій, екологічно безпечного провадження бізнесу. На його шпальтах завжди знаходилося місце для публікацій про релігійні свята та народні обряди, вміщувалися фотографії поточних подій.

Від 2019 р. починає виходити «Goodvalley Life» – внутрішньокорпоративний іміджевий кварталник журнального формату, що має наклад 100 примірників і передається працівникам у відділи.

Квартальник уміщує матеріали звітнього, інформаційного та рекламного характеру, що стосуються як компанії у цілому (рубрика «Група»), так і, окремо, польського та українського

сегментів. Завдяки лаконічному поданню матеріалу у вигляді текстових блоків, невимушеному викладу та наявності ілюстративного матеріалу (здебільшого фотографій, графіків, схем) видання може розраховувати і на широку читацьку аудиторію – не лише фахівців вищої ланки, що формують стратегію розвитку компанії, працюють над розробленням нових проєктів, удосконаленням технологій, а й звичайних працівників на місцях, які цікавляться поліпшенням умов праці, перспективами професійного зростання, реалізацією соціальних програм.

Завдяки уміщенню в кожному числі квартальника польських та українських матеріалів читач отримує інформацію для порівняння й обміну корисним досвідом. При цьому чи не найважливішим є те, що через журнал утверджуються «цінності, орієнтири і мотивації»: «Наші цінності – це поведінка, яка дозволить нам «зміцнити ядро»... цінності служать щоденними орієнтирами, а також створюють своєрідну «спільну мову»... цінності є основою всього, що ми робимо, кожен новий проєкт, кожне навчання, кожна взаємодія з колегами» [1, с. 5-6]. Тобто, окрім виконання суто інформаційної функції, «Goodvalley Life» сприяє налагодженню внутрішньокорпоративної комунікації, «заточеної» водночас як на утвердження загальнолюдських цінностей, так і на врахування національних особливостей. (Зазначимо, що з початком повномасштабного російського вторгнення українська проблематика, необхідність підтримки України з боку партнерів постійно акцентується – не лише в українському, а й у загальному і у польському блоках).

Серед друкованих видань особливе місце належить «Посібникові працівника Тзов «Гудвеллі Україна» – по суті, настільній (або кишеньковій) книжечці і персоналу, і рядових робітників: його було розроблено з метою знайомства з компанією, її правилами, політиками та щоденною роботою. З посібника можна довідатися про історію компанії, її структуру, всі аспекти

безпосередньої роботи та етики службової поведінки, можливості кар'єрного зростання; детально описаний соціальний пакет, куди входить медичне страхування, продукція за пільговою ціною, фінансування навчання працівників, святкування та подарунки та ін.

Такий посібник, попри конкретну адресність у назві, може використовуватися і ширшою аудиторією – зокрема, потенційними працівниками, а отже, його можна розглядати і як джерело корисної інформації для вже залучених працівників, і як своєрідний рекламно-заохочувальний документ для працівників майбутніх.

Ціла група друкованих видань, що їх випускає компанія, мають суто рекламний, іміджевий характер: до них, зокрема, належать проспекти «Ласкаво просимо до «Goodvalley», різноманітні флаєри, записники і блокноти-щоденники з логотипом компанії, ілюстровані календарі і навіть серії наклейок з оригінальними гаслами. Уся ця друкована продукція розповсюджується переважно під час різноманітних акцій – нарад, конференцій, зустрічей, свят, – і має на меті сприяти створенню позитивного враження про компанію та залученню до неї нових працівників.

Таким чином, у комунікаційних процесах, що відбуваються як всередині «Goodvalley Ukraine», так і за її межами – в контактах з представниками данського та польського сегментів компанії та, ще більшою мірою, населенням сіл присутності. Традиційна довіра і повага до друкованого слова, що здавна виховувалася в селах Західної України, – основна причина того, що, налагоджуючи добрі стосунки з населенням (а без цього діяльність сільськогосподарського підприємства неможлива), компанія використовує і, вочевидь, ще довго не відмовлятиметься від друкованих матеріалів у своїй комунікаційній політиці.

Список використаних джерел

1. Аксельгаард А. Зміцнити наше ядро – стратегія забезпеченого майбутнього. *Goodvalley Life*. 2023, березень. С. 4–7.
2. Романуха О. М. Роль крос-культурних комунікацій у менеджменті організацій. *Економіка та суспільство*. 2017. 1 (1). С. 608–613.

УДК 303.833.5:028(477)

Ольга Антоник, кандидат філологічних наук, доцент
Національний університет «Львівська політехніка» (Львів)

КНИЖКОВЕ ЧИТАННЯ ЯК ОБ'ЄКТ ДОСЛІДЖЕННЯ І ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Цивілізаційна практика сформувала статус читання як інтелектуальної праці, результат засвоєння культурного досвіду, базове уміння та інструмент успішної особистісної життєдіяльності. Розвиток інноваційних технологій, поява нових способів взаємодії з текстом нівелюють книгу як першочергове інформаційне джерело, збіднюють комунікативні можливості книжкового читання. Водночас традиційна книжка залишається вагомим чинником соціалізації, пропонує різні варіанти життєвих сценаріїв, формує діапазон цінностей, критичне мислення, стимулює уяву та творчі здібності, збагачує лексичний запас.

У публікаціях українських авторів не одноразово наголошувалося на еволюції засобів «діалогізації» у системі «книга-читач» (форма, формат, оправа, художні елементи, виділення та структурування тексту, шрифтове розмаїття та ін.). Видавниче втілення авторського тексту передбачає творчу професійну взаємодію всіх учасників процесу книготворення задля

успішного діалогу з читачем [1, 3, 9]. В. Теремко в контексті читацької проблематики апелює до друкованої книжки як «сильного» товару із складною архітектонікою смислів і виражальних засобів; вона «вивищується своєю фундаментальністю, потенціалом довіри, сакральною аурую, екзистенційною енергією».

Від стану і якості читання залежить стан книжкового ринку, структура видавничої пропозиції, рівень освіти, культури, інформаційної грамотності та національної безпеки, що в умовах російсько-української війни особливо злободенно. Закономірно, що ухвалена Кабінетом Міністрів Стратегія розвитку читання до 2032 р. і операційний план її реалізації на 2023–2025 рр. акцентує на важливості читання як щоденної практики, на розвитку всіх сегментів книжкового ринку, пропагуванні книжкового читання у різних форматах — паперовому та цифровому [5]. Стратегія передбачає і стимулювання досліджень в галузі книговидання, книгорозповсюдження та читання.

З'явилася низка досліджень стосовно відмінностей різних форматів читання, актуалізується розвивальний потенціал традиційних книжок у цифрову епоху. Так звана «Ставангерська декларація про майбутнє читання», що узагальнила результати європейських дослідних проєктів, резюмує: читання дітьми та молоддю текстів на паперових носіях підвищує розуміння прочитаного, якщо йдеться про освітні, пізнавальні тексти; екранне ж читання або «скануючий перегляд» обмежують сприймання та розуміння тексту, а відтак і розвиток когнітивних здібностей, бо між поняттям «інформація» та «знання» є суттєві відмінності. Отже, різні навички читання з різних носіїв можуть бути застосовані для різних цілей та вікових груп [11].

Повномасштабна російсько-українська війна суттєво позначилась на видавничому ринку і читацьких уподобаннях. Оговтавшись від жаху воєнного вторгнення, потенційні читачі поступово повертались до читання художньої, популярної, фахової літератури, попри суттєві зміни життєвих цінностей і пріоритетів. У цих умовах став відчутним брак якісної різножанрової української літератури — як класичної, так і сучасної; актуальних для воєнного часу оригінальних і перекладних творів історичного, психологічного, філософського спрямування. Водночас доволі швидко поповнювався асортимент видань творів військових письменників.

Першу спробу систематизації книжкових видань про російсько-українську війну зробила бібліотекарка, авторка проєкту #Книги про війну Ганна Скоріна [8]. До каталогу увійшли книжки прози, поезії, щоденникові записи, документальні тексти учасників бойових дій, військових журналістів, представників силових структур, волонтерів, письменників. Основний корпус цих видань — так звана ветеранська поезія і проза, — незамінне джерело інформації про війну, своєрідний камертон болісних і мужніх рефлексій, інструмент історичної реконструкції в майбутньому. Окрім цього, каталог охоплює комікси, артбуки, дитячі видання. Вочевидь, з часом він потребуватиме доповнення і перевидання, ґрунтовнішої систематизації матеріалу.

На фоні великої кількості видань воєнного часу варто виокремити антологію «#Голоси» (упорядниця — директорка Львівської обласної бібліотеки для юнацтва імені Романа Іваничука Тетяна Пилипець). Поява книжки стала можливою завдяки перемозі у конкурсі культурно-мистецьких проєктів, спрямованих на появу якісної видавничої продукції, який започаткував Український інститут книги. Антологія містить твори 30 учасників Всеукраїнського форуму військових письменників —

добровольців, військовослужбовців ЗСУ та НГУ, ветеранів і волонтерів. Згодом з'явився проєкт «#Слідом за голосами», який також переміг на конкурсі проєктів з промоції читання. Учасниками 17 виїзних презентаційних турів стали сотні осіб, серед яких було багато бібліотекарів [2].

З-поміж небагатьох наукових видань вартує уваги унікальне дослідження британського професора модерної історії Ендрю Петтітрі «Книга на війні. Бібліотеки й читачі воєнного часу» [4]. Унікальне дослідження вченого базувалось на трьох групах джерел: книжки про війну; книжки створені під час війни; архівні матеріали (листи, пам'ятки, щоденники — про досвід читання, видавничу діяльність, переміщення бібліотек). Дослідник феномену книги як ресурсу воєнної доби розповідає про силу й неоднозначність книги на війні, демонструє різні ролі книжок у воєнних конфліктах, в тилу і на фронті; стверджує, що книги, автори і читачі воювали раніше і продовжують воювати зараз, від Громадянської війни в США до повномасштабного вторгнення росії в Україну.

Важливим джерелом інформації про особливості книжкового читання в часі війни стали матеріали соціологічних досліджень, які на замовлення УІК за підтримки Міжнародного фонду «Відродження» здійснює агенція Info Sapiens. Результати дослідження під умовною назвою «Війна і книжки» (серпень–вересень 2023 року) дозволяють констатувати, що українці почали більше читати, якщо йдеться про читання як форму дозвілля, і на це треба зважати при формування заходів з промоції читання (зауважимо, що дослідження здійснювалось в межах проєкту «Підтримка промоції читання в Україні»). В усіх групах читачів у порівнянні з 2020 р. дещо збільшилась частка читання українською мовою саме друкованих книжок; загалом більше половини

опитаних (54 %) віддають перевагу читанню книг українською мовою. Зросла також частка тих, що поєднують читання у двох форматах — друкованому й електронному. Купують також переважно друковані книжки; «сталі» читачі беруть книги з домашніх бібліотек, рідше — позичають у друзів і знайомих. Активно просуваються практики книгодарування, зокрема воїнам; вони поширюються через соціальні мережі і мають медійну підтримку. Щодо користувачів публічних бібліотек, спостерігається сталий спад у динаміці; на сьогодні 88 % опитаних не користуються фондами публічних бібліотек. Серед авторів опитувані називали переважно закордонних, українські ж згадувались рідко, сучасні «топові» майже не звучали. Отже, промоційні заходи дуже на часі, щоб розширити потенціал і функції книжкового читання як повсякденної соціальної практики, поведінкової стратегії, а не лише як елемент дозвілля. До речі, схильність читати на дозвіллі «корелюється» з освітнім рівнем респондентів; серед щоденних читачів — найвища частка людей з вищою освітою, серед нечитачів — найнижча. З'ясувалося: щоденні читачі поєднують кілька «дозвіллевих практик»; у 7,4 рази відносно 2020 р. збільшилась кількість респондентів, що займаються волонтерством і благодійністю (47 %) [10].

Матеріали дослідження дозволяють стверджувати: попри війну робота авторів і видавців стабілізувалась; книжковий ринок переорієнтувався на видання українських авторів, перевидання класики, переклади закордонних авторів.

Практикам читання під час війни присвячено соціологічне дослідження, що здійснювалося New Images Marketing Group на замовлення Українського інституту майбутнього; його основні результати коментує Микола Скиба, експерт інституту з питань освіти [7]. Він, зокрема, підкреслює зміни читацьких переваг в

сторону суспільно-політичної тематики, історії воєн, історії України різних періодів, книг про мужність і стійкість. Зросла кількість читачів, готових працювати з «довгими» текстами, — заради аналізу ситуації, глибшого ознайомлення з публіцистичними та історичними творами. Серед опитаних (1200 респондентів) 49 % трактують читання, як спосіб зберегти себе в час війни; 42 % — як засіб ухвалювати кращі рішення (відтак звичку читання доцільно розвивати і надалі); 24 % — як форму спротиву, 21 % — як спосіб підтримання української культури. Для окремих читачів по-новому «зазвучали» класичні твори («Тигролови» Івана Багряного, «Жовтий князь» Василя Барки та ін.), які виявляли «терапевтичні» функції, підкреслювали, що зло повертається і література зберігає попередній досвід, формує внутрішній спротив. Загалом книжкове читання під час війни дає можливість знизити стрес та тривожність, глибше аналізувати історичну проблематику, щоб зрозуміти причини і передумови війни; поновлює емоційний та ментальний ресурс, стимулює пізнавальну діяльність, мотивує до екзистенційних пошуків, що передусім стосується молодіжної аудиторії, додає витривалості після знайомства з аналогічними подіями світової історії, нагадує, що життя триває...

Отже, проблематика книжкового читання в умовах війни (зміст, структура, функції, пріоритети, коло авторів) перебуває в площині наукових досліджень соціології, культурології, психології та педагогіки, літературознавства, бібліотекознавства. Особливо актуальними у вимірі воєнного часу є соціологічні дослідження, що дозволяють виявити кількісні та якісні параметри читання. Книга і читання як інструменти особистої конкурентоспроможності та розвитку культурного потенціалу, формування критичного мислення та національної інформаційної безпеки, стають потужною зброєю проти російської агресії.

Список використаних джерел

1. Антоник О. Якість читання у книгознавчій парадигмі. *Всеукраїнська науково-практична конференція «Культура читання і читацькі практики: історія та виклики сьогодення», 16–17 трав. 2024 р.: зб. тез / М-во освіти і науки України, Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка, Укр. катол. ун-т. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2024. С. 5–7.*
2. Білута Н. Бібліотека Іваничука у роки російсько-української війни: книгозбірня і книготорговець. *Бібліотечна планета. 2024. № 3. С. 20–22.*
3. Маркова В. А. *Книга в соціально-комунікативному просторі: минуле, сучасне, майбутнє: монографія / М-во культури і туризму України, Харк. держ. акад. культури. Харків: ХДАК, 2010. 252 с.*
4. Петтігірі Е. *Книга на війні. Бібліотеки й читачі воєнного часу / пер. з англ. К. Корнієнко. Київ: Лабораторія, 2024. 448 с.*
5. Про схвалення Стратегії розвитку читання на період до 2032 року «Читання як життєва стратегія» та затвердження операційного плану її реалізації на 2023–2025 роки: розпорядження Кабінету міністрів України від 03.03.2023 р. № 190-р. *Рада: офіц. вебпортал парламенту України / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/190-2023-%D1%80#Text> (дата зверн.: 1.11.2024)*
6. Радченко А., Каніщева В. Читання як життєва стратегія: читання і війна. *Бібліотечний вісник. 2023. № 3. С. 79–86.*
7. Скиба М. Книжка як медитація: що читати під час війни : [інтерв'ю з Миколою Скибою] / розмову вела О. Коваль. *Освіторія. URL: <https://osvitoria.media/experience/knyzhka-yak-medytatsiya-shho-chytaty-pid-chas-vijny> (дата зверн.: 1.11.2024).*

8. Скоріна Г. *Каталог книжок про російсько-українську війну, виданих за 2014–2023*. Київ: Білка, 2023. 76 с.

9. Теремко В. *Видавництво – XXI. Виклики і стратегії*. Київ: Академвидав, 2012. 328 с. (Серія «Монограф»).

10. Юзва Л., Шуренкова А. *Аналітичний звіт за результатами всеукраїнського соціологічного дослідження в межах проєкту «Підтримка промоції читання в Україні»* / Укр. інт книги, Гром. об-ня «Форум видавців», Міжнар. фонд «Відродження». Київ, 2023. 53 с. URL: https://www.sapiens.com.ua/publications/socpol-research/288/Читання%20книг_звіт%2011-10-2023.pdf

11. *COST E-READ Stavanger Declaration Concerning the Future of Reading*. URL: <https://ereadcost.eu/wp-content/uploads/2019/01/StavangerDeclaration.pdf>

УДК 004.738.5[378+002]

Жанна Бабенко, старший викладач

Рівненський державний гуманітарний університет, м. Рівне

**ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ПРОМПТ-ІНЖИНІРІНГУ ТА
КОНТЕНТ-МЕЙКІНГУ В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ
ФАХІВЦІВ З ІНФОРМАЦІЙНОЇ, БІБЛІОТЕЧНОЇ ТА
АРХІВНОЇ СПРАВИ ЗА ОСВІТНЬОЮ ПРОГРАМОЮ
«ДОКУМЕНТОЗНАВСТВО ТА ІНФОРМАЦІЙНА
ДІЯЛЬНІСТЬ»**

Впровадження сучасних підходів до формування освітніх програм є запорукою підвищення рівня конкурентоспроможності на ринку освітніх послуг. Однією з діючих освітніх програм, за якою здійснюється підготовка фахівців спеціальності 029

«Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» (ІБАС) кафедрою документальних комунікацій та менеджменту Рівненського державного гуманітарного університету (РДГУ), є «Документознавство та інформаційна діяльність» (ДІД).

Означена освітня програма спрямована на підготовку спеціалістів, здатних розв'язувати складні завдання та вирішувати практичні проблеми у царині документного та інформаційного забезпечення користувачів в умовах динамічного розвитку сучасного інформаційно-комунікаційного простору. В результаті опанування навчального контенту освітньої програми «ДІД» здобувачі освіти одержують систему знань та навичок у сфері професійного пошуку, обробки, аналізу, зберігання та передачі інформації. Визначальним чинником формування структури та контенту вказаної освітньої програми став накопичений кафедрою документальних комунікацій та менеджменту (ДКМ) РДГУ багаторічний досвід підготовки спеціалістів даного профілю та найкращі практики вітчизняних закладів вищої освіти.

Якісні трансформації інформаційно-комунікаційної сфери зумовлюють необхідність постійної адаптації освітніх програм до сучасних реалій. Оскільки кафедра ДКМ РДГУ здійснює підготовку фахівців означеного профілю вже понад 15 років, освітня програма «ДІД» зазнає постійного коригування шляхом введення нових навчальних курсів до її структури. Головним чинником коригування вказаної освітньої програми є динамічний розвиток сучасного інформаційно-комунікаційного простору та інноваційний досвід інформаційних інституцій України та світу. Тому видається доцільним визначення основних векторів змін в інформаційній сфері та їх впливу на контент освітньої програми «ДІД», розробленої кафедрою ДКМ РДГУ.

Аналіз напрямків трансформації традиційних підходів до реалізації процесів інформаційного забезпечення користувачів у сучасному інформаційно-комунікаційному просторі дозволив визначити digital-інструменти та платформи, що поєднують в собі можливості різних класів інформаційних технологій (ІТ) (так звані емерджентні технології), в якості головного драйвера цифрової трансформації інформаційної сфери. На наш погляд, впровадження широких можливостей сучасних ІТ у функціонування суб'єктів інформаційної діяльності сприятиме наступним трансформаціям процесів інформаційного забезпечення користувачів:

- побудові якісно нової комунікації з користувачами, підґрунтям якої слугуватимуть технології так званого Інтернету речей (The Internet of Things);

- все більшій інтелектуалізації підготовки інформаційного контенту, удосконаленню технологічних підходів до процесів інфотворення та введення інформаційних продуктів і послуг (ІПП) до суспільного обігу;

- розвитку онлайн-ових інформаційних сервісів та сервісів, створених спеціально для мобільних пристроїв;

- застосуванню методик моніторингу реакцій цільової аудиторії з метою підвищення якості та адресності ІПП інформаційних інституцій;

- посиленню персоніфікації процесу інформаційного забезпечення користувачів, що базується на застосуванні клієнтоцентричного (клієнт-орієнтованого) підходу до реалізації ІПП користувачам в умовах активної цифровізації суспільства.

З огляду на визначенні тенденції, головний трек підготовки фахівців сфери документознавства та інформаційної діяльності вбачається в опануванні здобувачами освіти знань та навичок використання можливостей сучасних систем штучного інтелекту

(ШІ) як засобів пошуку, обробки, збереження та поширення інформації.

На сьогодні можна констатувати безпрецедентний розвиток ШІ як засобу трансформації різноманітних сфер людської діяльності, зокрема й інформаційної. Сучасні системи ШІ, такі як: великі мовні моделі (LLM – Large Language Models), нейронні мережі (комплексні системи, що імітують роботу людського мозку) та алгоритми машинного навчання, істотно змінюють ландшафт інформаційної діяльності. Розуміння того, як ШІ трансформує процеси пошуку, аналізу, зберігання, продукування та поширення інформації, є важливим для вдосконалення підготовки фахівців за освітньою програмою «ДІД».

Однією з головних можливостей використання систем ШІ у сфері документознавства та інформаційної діяльності є автоматизація процесів роботи з великими обсягами даних. Нейронні мережі можуть використовуватися для автоматичного пошуку та виокремлення ключової інформації (слів та фраз) з масивів текстових, аудіо- та візуальних даних. ШІ-алгоритми можуть автоматично класифікувати тексти за темами, тональністю та іншими критеріями. Системи ШІ можуть визначати емоційне забарвлення текстів на підставі їхнього аналізу, що є корисним, наприклад, для моніторингу громадської думки та оцінки ефективності маркетингових чи інших кампаній. ШІ-технології дозволяють перетворювати мову в текст, відкриваючи таким чином нові можливості для аналізу аудіо- та відеоданих.

Серед основних векторів використання систем ШІ інформаційними інституціями – вдосконалення процесів генерації інформаційного контенту та інформаційного сервісу. ШІ-моделі сприяють оперативному продукуванню текстового, аудіо- та візуального контенту з високим рівнем реалізму та якості. Це

забезпечує широкі можливості для швидкої та ефективної підготовки інформаційних документів різних типів.

Одним з основних напрямків застосування нейромереж є персоніфікація інформаційного контенту. Використання відповідних моделей ШІ уможливорює адаптацію ІПП до потреб користувачів на підставі аналізу попередніх запитів та взаємодій споживачів інформації з онлайн-платформою. Засобами ШІ можна створити персоналізовані системи повідомлень, які враховують індивідуальні потреби та інтереси цільової аудиторії. Системи рекомендацій, розроблені на основі ШІ, дозволяють персоналізувати контент для кожного користувача, збільшуючи його релевантність. ШІ-чати та віртуальні помічники забезпечують швидкий доступ до інформації та спрощують взаємодію з різними сервісами. Крім того, ШІ-системи можуть бути використані для аналізу та прогнозування трендів у сфері ІПП. Шляхом аналізу великих обсягів даних ці технологічні інструменти можуть виявляти закономірності та тенденції, що допомагають в оптимізації стратегій розробки та розповсюдження ІПП. В цілому, за допомогою ефективної взаємодії з нейромережами можна вирішувати широке коло завдань інформаційної галузі, таких, як: копірайтинг, рерайтинг, управління інформаційними та іншими системами; маркетинг, реклама, продажі; HR-менеджмент; дизайн ІПП тощо.

Непроста структура сучасних ШІ-моделей ускладнює розуміння принципів їхньої роботи, що може обмежувати довіру до її результатів. З огляду на це, підвищується значущість опанування майбутніми фахівцями сфери документознавства та інформаційної діяльності знань про специфіку різних типів і моделей ШІ та навичок їх ефективного застосування.

Підґрунтям освітньої програми «ДІД» кафедри ДКМ РДГУ слугує компетентністний підхід до підготовки здобувачів освіти. На наш погляд, ключовими аспектами використання ІІІ-систем для інформаційного забезпечення користувачів є опанування навичок промт-інжинірінгу та контент-мейкінгу. Саме тому, структура освітньої програми «ДІД» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти включає навчальні компоненти загального та професійного циклу, опанування яких дозволяє послідовно засвоювати основи промт-інжинірінгу та контент-мейкінгу на молодших курсах і поглиблювати знання та навички роботи з ІІІ в подальшому. Проаналізуємо ці аспекти більш докладно.

Промпт-інжинірінг являє собою розробку якісних інструкцій для моделей ІІІ. Для фахівців з інформаційної сфери промт-інжинірінг (або промтинг) стає інструментом управління знаннями, допомагаючи ефективно впроваджувати новітні технології у роботу з документами та інформацією. Написання якісних промтів (запитів) для нейромереж – ключовий етап у забезпеченні ефективності їхньої роботи та отриманні релевантних результатів. Промпти допомагають керувати поведінкою нейромережі в процесі пошуку інформації або генерації контенту. Вони важливі для досягнення бажаних результатів та контролю якості одержаної інформації або згенерованого контенту. Ключовою метою промпта є правильне налаштування моделі за різними параметрами (створення моделі проблемної ситуації, яку потрібно вирішити) і вказівка на те, яку операцію необхідно виконати або який вид контенту створити. Наприклад, у випадку генерації тексту промт може містити постановку завдання, яке модель ІІІ повинна виконати, або початковий текст, який може бути доповнений або розширений.

Означені аспекти взаємодії з ШІ-моделями здобувачі освіти послідовно опановують в ході фахової підготовки за освітньою програмою «ДІД» кафедри ДКМ РДГУ. Зокрема, в процесі вивчення дисципліни «Основи інформаційного пошуку» (1 курс) здобувачі освіти опановують загальні знання про системи ШІ та їх різновиди і практичні навички промт-інжинірингу. Студенти вчаться створювати промпти для одержання релевантної інформації під вирішення широкого спектру можливих завдань у сфері базової діяльності споживачів інформації.

У ході вивчення дисципліни «Інформаційний сервіс» (2 курс) здобувачі освіти опановують методику промптингу з метою генерації якісного інформаційного контенту різних видів. Вивчаючи модуль 2 «Інформаційна продукція як засіб реалізації інформаційних послуг» цієї навчальної дисципліни студенти одержують знання про системи ШІ для створення різних видів інформаційного контенту та опановують навички контент-мейкінгу.

На 3-му курсі здобувачі освіти ознайомлюються з можливостями застосування ШІ-моделей у конкретних видах діяльності, зокрема, в царині HR-менеджменту (пошук кандидатів, аналіз резюме, підбір персоналу, оцінка працівників, навчання, адаптація та розвиток персоналу тощо) та інформаційно-аналітичного забезпечення бізнесу (swot-аналіз конкурентів, виявлення закономірностей, розробка ефективних моделей інформаційно-аналітичного забезпечення бізнесу, підготовка різних видів інформаційно-аналітичних матеріалів тощо). З цією метою до освітньої програми «ДІД» введено відповідно навчальні дисципліни «HR-менеджмент» (вибіркова компонента) та «Інформаційно-аналітичне забезпечення бізнесу» (обов'язкова компонента).

На 4-му курсі студенти продовжують поглиблення своїх знань та навичок застосування ІІІ-систем у процесах інформаційного менеджменту, маркетингу та реклами шляхом вивчення дисциплін «Інформаційний менеджмент» (ІІІ як інструменти аналізу зовнішнього та внутрішнього середовища установ, оптимізації виробничих процесів, розробки стратегій, прогнозування тощо) та «Маркетинг та реклама інформаційних продуктів і послуг» (ІІІ як засоби розробки маркетингової стратегії, контент-планів для соціальних мереж, генерації залучаючого контенту для соціальних мереж, розробки сценаріїв для реклами тощо).

Таким чином, освітня програма «ДІД» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти передбачає послідовне опанування здобувачами освіти компетентностей, які дозволяють їм в подальшому ефективно працювати з відповідними моделями ІІІ, виконуючи завдання щодо інформаційного забезпечення користувачів у різних галузях.

На сьогодні ринок ІІІ-систем надзвичайно динамічний. Основні виклики, які виникають у процесі використання різних моделей ІІІ пов'язані, передусім, з:

- якістю результатів їхнього застосування для вирішення певних завдань – вона залежить від якості даних, на яких модель ІІІ була навчена;
- упередженістю – моделі ІІІ можуть успадкувати упередження, присутні в навчальних даних;
- етичними аспектами використання ІІІ – застосування таких моделей може призвести до етичних проблем, зокрема, авторського права, поширення дезінформації тощо.

Не зважаючи на ці та інші перестороги щодо використання ІІІ-систем, на сьогодні видається неможливим відмова від їх

впровадження у діяльність інформаційних інституцій різних типів. Перспективи розвитку ринку ШІ вбачаються у наступному:

- очікується, що ШІ-системи стануть ще потужнішими та універсальнішими, дозволяючи вирішувати більш складні завдання у сфері інформаційної діяльності;

- ШІ буде тісно інтегруватися з іншими технологіями, такими як блокчейн та Інтернет речей, створюючи нові можливості для розвитку цифрової економіки;

- розвиток ШІ все більше потребуватиме розробки чітких етичних норм для регулювання застосування цих технологій.

Окреслені положення зумовлюють необхідність постійного вдосконалення процесу підготовки фахівців сфери документознавства та інформаційної діяльності шляхом коригування структури та контенту освітньої програми «ДД» на засадах розвитку цифрових форм соціальних комунікацій.

УДК 372.461.008“19”(477.38/86)

Ігор Берест, доктор історичних наук, професор

Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів

Олег Гончар, аспірант

Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів

ДІЯЛЬНІСТЬ ТА РОЗВИТОК МОЛОДІЖНОГО ПРОФСПІЛКОВОГО ТОВАРИСТВА “GWIAZDA” В РОКИ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Наукова новизна дослідження полягає у спробі комплексного висвітлення процесу зародження і розвитку галицьких профспілок на основі узагальнення доступної літератури та джерел.

Основна мета публікації полягає на основі об’єктивного, комплексного аналізу дослідити значення, діяльність та розвиток

молодіжного профспілкового товариства “Gwiazda” в роки Першої світової війни.

Аналіз вітчизняної літератури відносно дослідження історії товариства “Gwiazda” показує необхідність нового, з погляду нашого сучасного державотворення, всебічного вивчення пов’язаного, по-перше, з відносно вузьким колом опрацьованих джерел. По-друге, вказана тема є різнобічною та багатопланою й чимало її аспектів потребують глибшого і ґрунтовнішого перегляду. Вивчення історичного розвитку профспілкового руху, реальних умов існування приводить до висновку, що основними тенденціями еволюції товариств та їх діяльності в середовищі професійних спілок Східної Галичини став освітній розвиток, бажання захистити своїх членів та прагнення мати єдину мету власної діяльності.

В українській науковій літературі відомості про діяльність професійних товариств Галичини у лікувально-оздоровчій сфері відсутні, що зумовлено певною прогалиною. Хоча відомості про дослідження товариств та організацій інших напрямків ми маємо [1-7; 9-10]. Тому у дослідженні опираємося на польську історіографію.

Методологія. Для вирішення поставлених завдань, ми використали низку методів, серед яких методи науково-педагогічного дослідження, які дозволили скласти психолого-педагогічні портрети лідерів освітянського руху; системний аналіз, що забезпечив дослідження взаємодії освітян і громадянського суспільства як підсистем загальної соціальної системи; структурний функціоналізм, використаний для визначення основних характеристик товариства та з’ясування її місця, ролі у галицькому суспільстві; емпіричні методи педагогічного дослідження, що дали змогу дослідити процес виникнення профспілки та становлення парадигм взаємовідносин.

Однією з професійних спілок, яка намагалася хоча б якось діяти в роки Великої війни, було ремісниче товариство “Gwiazda” у Львові. Ми вже згадували, що ця організація напередодні війни об’єдналася з іншими схожими молодіжними ремісничими товариствами Львова. Та після об’єднання виникли певні

непорозуміння, що штовхали організації до самоізоляції. Початок війни та бойові дії в Східній Галичині повернули товариство до одноосібного існування під старою назвою.

Одним з найважливіших заходів товариства перед приходом російських окупантів в Галичину стало заснування власної ощадної каси. Наприкінці серпня 1914 р. відбулися перші загальні збори членів правління каси, на яких колективно прийняли статут, вибрали наглядову раду і дирекцію. Передбачалося, що каса повинна існувати як окреме товариство, створене на підставі положень закону 1873 р. Проте членом даної каси міг бути тільки член товариства “Gwiazda”, що обмежувало вступ членів інших професійних спілок [8, s. 64].

Російська окупація Східної Галичини 1914–1915 рр. унеможливила діяльність товариства. З одного боку, патріотично настроєна молодь організації зневажливо ставилася до загарбницьких планів Росії. З іншого – російська окупаційна влада реквізувала приміщення товариства та перевела його у загальноміський фонд. В роки війни у приміщеннях товариства проживали російські солдати, які для обігріву кімнат спалили майже весь інвентар організації, її документацію і навіть дерев’яну підлогу. Лише після цього вони переселилися у іншу будівлю. Час від часу члени головної управи таємно збиралися в приватних квартирах міста і підтримували своїх членів, виплачуючи невеликі суми грошової допомоги інвалідам, вдовам і сиротам.

Лише у вересні 1915 р., коли до Львова повернулася австрійська влада, відбулося перше від вересня 1914 р. засідання головної управи товариства. Незважаючи на збитки та втрати, присутні підтримали ідею відновити та продовжити діяльність організації.

14 вересня 1915 р. у Відні на еміграції помер Теофіль Саучей – активний член ремісничого товариства, один із його засновників, довголітній керівник й почесний член “Gwiazdy”. Звістка про його смерть стала несподіваною для багатьох членів організації.

Загалом же за роки Великої війни профспілка не дорахувалася багатьох своїх почесних членів. Зокрема, не стало Болеслава Барановського – члена австрійського уряду,

багатолітнього авторитетного лектора товариства; Пилипа Борецького – директора школи ім.св.Ельжбети у Львові; вчителя, викладача, наставника молоді д-ра Теофіла Теслярського – професора Львівського університету; д-ра Владислава Чайковського – відомого громадського активіста, депутата галицького сейму; Теофіла Меруновича – одного із засновників товариства, депутата галицького сейму; Адольфа Стронера – активного міського депутата; Генріха Сенкевича – галицького письменника-романіста; д-ра Альфреда Згурського – директора Крайового банку та ін. [8, s .66].

Перші результати роботи ремісничого товариства “Gwiazda” стають помітними лише восени 1916 р. Фактично на громадських засадах виконано великий обсяг ремонтно-будівельних робіт. Відкриттю малого залу присвятили постановку аматорської вистави для дітей. Такі культурні заходи приносили товариству непогані доходи, що було дуже важливим на етапі відродження діяльності організації.

Ще тривалий період виступи аматорів та інші заходи відбувалися в малому залі товариства. На той час у великому залі і майже до закінчення Великої війни перебувала міська військова кухня.

30 березня 1918 р. несподівано помер Михайло Валіхевич – дорадчий член, куратор та багаторічний голова товариства. Завдяки особистим його старанням й зусиллям товариство закупило нерухомість на вул. Францисканській, 9 (зараз – вул. Короленка, 9), виконало велику підготовчу роботу для будівництва нового дому, активно розвивало свою соціальну та культурно-освітню діяльність [8, s. 67].

Безперечно, що роль, значення та діяльність профспілок в роки Першої світової війни потребує більш ґрунтовнішого дослідження. Проте з огляду на перебіг відомих подій не завжди вдається це зробити. Багато цінних документів та матеріалів знищено, вивезено, втрачено. Світова війна і її трагічні наслідки, велетенські збитки, розруха, безробіття сприяли загальному збіднінню населення, унеможливлювали одноосібне існування. Саме професійні спілки, навіть у надзвичайно важких умовах були

єдиними організаціями, що ставали на захист своїх знедолених працівників.

Список використаних джерел

1. Берест І. Р. *Історія професійних спілок України (Східна Галичина 1817-1918 рр.* Львів: Ліана-М, 2017. 768 с.

2. Берест І. Р. Загальноміське професійне товариство взаємодопомоги друкарів Львова в 1856-1867 роках. Аналіз діяльності. *Грані*. Том 21, №11. 2018. С.6–13. [https://DOI: 10.15421/1718146](https://DOI:10.15421/1718146).

3. Берест І. Р. Страйкова боротьба з участю профспілок у Східній Галичині у другій половині XIX – на початку XX століття. *Грані*. Том 20, №10. 2017. С. 115–120. [https://doi: 10.15421/1717140](https://doi:10.15421/1717140).

4. Берест І. Р. Аналіз львівської профспілкової преси поліграфістів на прикладі часописів «Czcionka» і «Przewodnik dla spraw drukarsko-litograficznych». *Грані*. Том 20, №11. 2017. С. 17–21. [https://doi: 10.15421/1717142](https://doi:10.15421/1717142).

5. Берест І. Діяльність «Товариства взаємної допомоги приватних службовців» Галичини в 1848 році. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Історичні науки»*. Острог, 2018. Вип. 27: На пошану Володимира Трофимовича. С. 51–56. [https://DOI: 10.25264/2409-6806-2018-27-51-56](https://DOI:10.25264/2409-6806-2018-27-51-56).

6. Берест Р. *Нариси історії профспілкового руху в Західній Україні (1817–1939 рр.)*. Дрогобич: Відродження, 1995. 126 с.

7. Гончар О., Гончар С. Профспілкова преса Східної Галичини XIX століття: огляд основних часописів. *Науково-технічна конференція професорсько-викладацького складу, наукових працівників і аспірантів (у режимі онлайн), (06 лютого – 10 лютого 2023 р.)*. Львів, 2023. С. 195.

8. *Stowarzyszenie "Gwiazda": W siedemdziesiątą rocznicę założenia, 1868–1938* / Oprac. Piotr Iwachów. Lwów: Nakł. “Gwiazdy”, 1938. 88 s.

9. Berest I., Berest R. *Relations of the East Galicia state institutions with professional unions of educators in the legal period (1868-1914). Problem space of modern society: philosophical-*

communicative and pedagogical interpretations: collective monograph.
Part II. Warsaw: BMT Erida Sp. z o.o, 2019. 668 p.

10. Гончар С., Гончар О. Загальні проблеми медіакомунікацій на сторінках галицької профспілкової преси ХІХ століття. *Культурологія та соціальні комунікації: інноваційні стратегії розвитку: матер. міжнар. наук. конф., 22–23 листопада 2023 р. У 2 ч. Ч. 1* / під ред. доц. Н. Рябухи та ін. Харків: ХДАК, 2023. С.52–53.

УДК 372.461.008“19”(477.38/86)

Ігор Берест, доктор історичних наук, професор

Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів

Сергій Гончар, аспірант

Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів

ТОВАРИСТВО “ВЗАЇМНА ПОМІЧ УКРАЇНСЬКОГО ВЧИТЕЛЬСТВА” В РОКИ ВЕЛИКОЇ ВІЙНИ: АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА ДІЯЛЬНОСТІ

Наукова новизна дослідження полягає у спробі комплексного висвітлення процесу зародження і розвитку галицьких профспілок на основі узагальнення доступної літератури та джерел.

Основна мета публікації полягає на основі об’єктивного, комплексного аналізу дослідити значення, діяльність та розвиток товариства “Взаїмна поміч українського вчительства” в роки Першої світової війни.

Аналіз вітчизняної літератури відносно дослідження історії вказаного товариства показує необхідність нового, з погляду нашого сучасного державотворення, всебічного вивчення пов’язаного, по-перше, з відносно вузьким колом опрацьованих джерел. По-друге, вказана тема є різнобічною та багатоплановою й чимало її аспектів потребують глибшого і ґрунтовнішого перегляду. Вивчення історичного розвитку профспілкового руху, реальних умов існування приводить до висновку, що основними тенденціями еволюції товариств та їх діяльності в середовищі

професійних спілок Східної Галичини став освітній розвиток, бажання захистити своїх членів та прагнення мати єдину мету власної діяльності.

В українській науковій літературі відомості про діяльність професійних товариств Галичини відсутні, що зумовлено певною прогалиною. Хоча відомості про дослідження товариств та організацій інших напрямків ми маємо [1-7; 9-10].

Ця професійна спілка належить до групи національних професійних організацій. Вона виникла під впливом національних ідей з числа членів багатьох міжнаціональних професійних об'єднань Галичини, про які мова детальніше йшла вище.

Українська національна ідея, яка пропагувала етнічну окремішність українського народу, була ворожою та шкідливою для творців та прихильників державної ідеології Російської імперії, адже вона викривала справжнє лице російської влади та її загарбницькі плани. Тому не виключено, що однією з причин втручання Росії в справи Австро-Угорщини, тобто розв'язання війни, було бажання знищити в Східній Галичині потужний осередок українських національних ідей та національно-визвольного руху.

Тому з приходом російських окупантів в Східну Галичину та поширенням репресивних заходів тут майже завмерло національно-культурне життя. Звичним буденним явищем стали арешти та публічні жорстокі розправи над національними українськими активістами [8, с. 140-141].

Як згадував тодішній член Наглядової ради товариства взаємної допомоги українських вчителів Іван Стронський після приходу царської армії в Галичину на початку вересня 1914 р. домівка товариства, розташована у Львові на вулиці Скарбківській, 33 (зараз – Л. Українки, 33), була переповнена багатьма незнайомими людьми і клунками.

Зазвичай, це були “нешасливі” родини українських вчителів, що досі шукали захисту від російського нашестя, але марно. Тому багато з них безпорадно поверталися назад додому, непевні, чи застануть ще цілі (а не спалені, пограбовані) свої хати. Всі цінні

папери та векселі найчастіше передавали на збереження до кредитного товариства “Дністер” [11, с. 12].

Перед початком Великої війни у склад головної управи товариства входили: Маріян Якимовський – голова, Денис Стельмах – секретар, Іван Стронський – директор.

Наглядову раду товариства освітян представляли: Онуфрій Власійчук, Олекса Гайдукевич, Михайло Завадович, Августин Домбровський, Іван Капустій, Микола Мороз, Володимир Мурський, Михайло Синиця, Денис Стельмах, Іван Стронський, Маріян Якимовський і Іван Ющишин.

Їхня діяльність в роки російської окупації перейшла в умови строгої конфіденційності. Хоча російська жандармерія та поліція відслідкувала майже усіх українських патріотів, що залишилися у рідному місті.

По-різному склалася доля цих людей в роки війни. Зокрема, О. Власійчук, О. Гайдукевич, М. Мороз та І. Стронський – залишилися у Львові і змушені були пережити російську окупацію. І. Капустій, М. Синиця та В. Мурський опинилися в рядах австрійської армії. Перший з них загинув у важких боях з росіянами за Перемишль. Д. Стельмах помер у Відні на еміграції. І. Ющишина російська окупаційна влада вивезла зі Львова як заручника в Сибір у 1915 р. Він опинився на примусовому поселенні в селі Євсєєво Балаганського повіту Іркутської губернії.

Голову товариства М. Якимовського після захоплення російськими солдатами Станіслава жандарми жорстоко побили. Він отримав важкі травми голови і змушений був терміново виїхати на стаціонарне лікування до Чехії. Його подальша доля залишається невідомою [8, с. 112].

У період російської окупації Східної Галичини “Товариство взаїмна поміч українського вчительства” змушене було припинити свою діяльність. На час окупації проводити будь-які дії національного спрямування було дуже небезпечно. Тому члени зазначеної організації галицьких освітян вирішили діяти в еміграції і допомагати при цьому всім своїм членам.

22 січня 1915 р. у Відні завдяки їх ініціативі було створено гурток “Інформаційний комітет народного вчительства в Галичині

та Буковині”. Керівником гуртка обрали д-ра Олександра Колессу, котрий головне завдання організації бачив у відродженні народних традицій, звичаїв та обрядів, налагодженні культурно-освітнього життя для виселенців, біженців та переселенців з Галичини в еміграції, а після завершення війни – зосередження діяльності на терені краю. У Відні українські емігранти обрали Комітет для затвердження програми дій. До нього увійшов професор львівського університету, посол д-р Олександр Колесса, народний вчитель Генріх Коваль, професор гімназії Богдан Лепкий та директор гімназії о. Теодозій Лежогубський.

Після кількох робочих нарад члени гуртка 5 лютого 1915 р. створили еміграційну організацію – Загально-Українську культурну раду, яка зосередилася на народній освіті та проблемі ліквідації неписьменності. Головою ради обрали посла Лева Левицького. Першим головою міської організації став інспектор Омелян Попович, другим – посол д-р Іван Макух, секретарем – вчитель Денис Стельмах.

Членами головної управи стали: Андрій Алиськевич, Олександр Барвінський, Володимир Бачинський, Станіслав Дністрянський, Федір Іваницький, Володимир Кабаровський, Генріх Коваль та Андрій Яворський [8, с. 113-116].

Коли росіяни покинули територію Східної Галичини, члени “Товариства взаємної помочі українського вчителства” почали знову активно діяти. Присутні на той час у Львові Онуфрій Власійчук, Олекса Гайдукевич, Микола Мороз та Іван Стронський зніщували ремонт та відновлення приміщення. Весь інвентар професійної спілки перевезли на збереження до школи, що на вул. Мохнацького, 12 (зараз – вул. Драгоманова, 12).

Найскладнішим першочерговим завданням членів товариства стало відновлення часопису “Учительське слово”, адже не було ні фондів, ні досвідченого фахового персоналу. Проте згодом вкладена праця дала свої результати. Місія профспілкового видання виявилася надзвичайно ефективною щодо згуртування членів освітянської організації, інформативності головної управи про різні справи, популяризації діяльності товариства, останніх новин тощо.

Зрештою, незважаючи на всі труднощі, 1 лютого 1916 р. вийшов перший номер друкованого органу освітян, де редакційна колегія на першій сторінці опублікувала зворушливу розповідь про непрості випадки з життя членів товариства, що опинилися на фронті [12, с. 1].

Окрім відновлення культурно-освітньої роботи в Галичині, товариство продовжувало активну діяльність в еміграції. Так, 11 вересня 1915 р. при таборі для переселенців в австрійському Гмінді розпочав свою роботу гурток товариства “Взаїмна поміч українського вчителства”, який вже 22 вересня цього ж року висунув свої вимоги. Вони полягали в тому, щоб галицька Крайова шкільна рада звернула увагу на всіх українських вчителів, які перебувають у Гмінді, прирівняла їх у правах до народних вчителів, а після закінчення війни цим педагогам надала місце праці на батьківщині. А в подальшому часі звільнити їх від проходження військової служби.

Продовження війни принесло суспільству лише нові затрати та відчайдушні пошук резервів. Німеччина та Австрія дбали про зміцнення своїх армій. На теренах Східної Галичини австрійська військова влада розпочала чергову мобілізацію. Тепер до війська набирали молодих рекрутів та старших резервістів.

Блокада Росією та її союзниками країн Четвертинного союзу спричинила руйнування, спустошення, нестачу харчів та першого необхідного для життя, тобто повний розлад у господарстві та економіці Німеччини та Австрії. В умовах великого суспільного нещастя товариство українського учительства також опинилося в скрутному становищі. Після виходу 6 номера в серпні 1916 р. припинила свою видавничу й організаційну працю редакція часопису “Учительське слово”. Таким чином було втрачено чи не єдиний можливий на той час засіб зв’язку зі з членами організації. Професійна організація освітян фактично припинила існування.

У лютому 1917 р. в Росії відбулася буржуазно-демократична революція. Російський цар під натиском невдоволених мас зрікся престолу. На місце самодержавної влади прийшов Тимчасовий уряд на чолі з Керенським. Нова влада, однак, не відмовилася від загарбницьких планів. Весною 1917 р. на східному фронті Росія

запланувала провести новий широкомасштабний наступ. Підготовку до вирішальної битви тепер вже готував Тимчасовий уряд Керенського за підтримки союзників. Керенський особисто впродовж 3-ох місяців об'їздив лінію фронту, перевіряв резервні запаси продовольства, боєприпасів, морально підтримував та агітував солдатів й офіцерів деморалізованої російської армії до останнього переможного наступу за “за отечество”.

У відповідь австро-німецькі збройні сили також посилювали бойову готовість, дбаючи і про дух свого війська. По обох боках лінії фронту жевріла думка воєнної перемоги. Але наступ російських армій, унаслідок розвитку революційних подій в Росії та на землях України, провалився. Солдати виступили проти продовження війни. У військових частинах ширилося дезертирство. В результаті наступальна операція росіян закінчилася повною катастрофою.

На час завершення подій австро-російської воєнної кампанії 1918 року Східна Галичина перетворилася на одне велетенське згарище, небачену досі суцільну руїну й поле людських трупів [13, с. 257-260].

Безперечно, що роль, значення та діяльність профспілок в роки Першої світової війни потребує більш ґрунтовнішого дослідження. Проте з огляду на перебіг відомих подій не завжди вдається це зробити. Багато цінних документів та матеріалів знищено, вивезено, втрачено.

Список використаних джерел

1. Берест І. Р. *Історія професійних спілок України (Східна Галичина 1817-1918 рр.* Львів: Ліана-М, 2017. 768 с.
2. Берест І. Р. Загальноміське професійне товариство взаємодопомоги друкарів Львова в 1856-1867 роках. Аналіз діяльності. *Грані.* Том 21, №11. 2018. С.6–13. <https://DOI:10.15421/1718146>.
3. Берест І.Р. Страйкова боротьба з участю профспілок у Східній Галичині у другій половині XIX – на початку XX століття. *Грані.* Том 20, №10. 2017. С. 115–120. <https://doi:10.15421/1717140>.

4. Берест І. Р. Аналіз львівської профспілкової преси поліграфістів на прикладі часописів «Czcionka» і «Przewodnik dla spraw drukarsko-litograficznych». *Грані*. Том 20, №11. 2017. С.17–21. [https://doi: 10.15421/1717142](https://doi.org/10.15421/1717142).

5. Берест І. Діяльність «Товариства взаємної допомоги приватних службовців» Галичини в 1848 році. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Історичні науки»*. Острог, 2018. Вип. 27: На пошану Володимира Трофимовича. С. 51–56. <https://DOI: 10.25264/2409-6806-2018-27-51-56>.

6. Берест Р. *Нариси історії профспілкового руху в Західній Україні (1817–1939 рр.)*. Дрогобич: Відродження, 1995. 126 с.

7. Гончар О., Гончар С. Профспілкова преса Східної Галичини ХІХ століття: огляд основних часописів. *Науково-технічна конференція професорсько-викладацького складу, наукових працівників і аспірантів (у режимі онлайн), (06 лютого – 10 лютого 2023 р.)*. Львів, 2023. С.195.

8. *Товариство Взаїмна поміч українського вчительства 1905-1930*. Львів: Наклад “Взаїмної помочі українського вчительства”, 1932. 339 с.

9. Berest I., Berest R. *Relations of the East Galicia state institutions with professional unions of educators in the legal period (1868-1914). Problem space of modern society: philosophical-communicative and pedagogical interpretations: collective monograph. Part II*. Warsaw: BMT Erida Sp. z o.o, 2019. 668 p.

10. Гончар С., Гончар О. Загальні проблеми медіакомунікацій на сторінках галицької профспілкової преси ХІХ століття. *Культурологія та соціальні комунікації: інноваційні стратегії розвитку: матер. міжнар. наук. конф., 22–23 листопада 2023 р. У 2 ч. Ч. 1 / під ред. доц. Н. Рябухи та ін.* Харків: ХДАК, 2023. С.52–53.

11. *З історії розвитку освітянського профспілкового руху Львівщини 1905–2015 / під ред. М. Яцейко*. Львів, 2015. 27 с.

12. Від редакції. *Учительське Слово*. №1. 1916.

13. Берест І. Р. *Перша світова війна на землях Східної Галичини і Західної Волині: люди, події, факти*. Львів: Видавництво УАД, 2015. 324 с.

УДК 004.91(002.5+303.442)

Олексій Бойко, аспірант

Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗБЕРІГАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ДОКУМЕНТІВ

Станом на сьогодні правове регулювання зберігання електронних документів являє собою важливу складову сучасного правового середовища. Останнє визначає права та обов'язки сторін у процесі створення, обробки, передачі та зберігання електронної інформації. Регулювання цих процесів спрямоване на досягнення безпеки, конфіденційності та цілісності електронних документів. Для цього необхідна робота над створенням правової основи для використання електронних документів у різних сферах життя, включаючи ділові та адміністративні процеси, юридичні відносини, наукові дослідження та інше [3].

Подібно до багатьох інших країн, Україна приділяє значну увагу правовому регулюванню електронних документів. Основним законодавчим актом, який регулює цю сферу в Україні, є Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» [1]. Цей закон визначає правові основи функціонування електронних документів, їхні особливості та вимоги до їхнього створення, обробки, передачі та зберігання.

Основні принципи, які визначає цей закон, включають:

Правова еквівалентність: Електронні документи мають ту ж юридичну силу, що і традиційні паперові документи, якщо вони відповідають встановленим вимогам.

Електронний підпис: Закон визнає електронний підпис як засіб, що підтверджує автентичність та цілісність електронного

документа. Він встановлює вимоги до використання електронного підпису та механізми його перевірки.

Зберігання: Закон встановлює правила та вимоги щодо зберігання електронних документів, включаючи терміни зберігання, способи забезпечення безпеки та доступу до них.

Конфіденційність та захист даних: Закон визначає права користувачів щодо конфіденційності та захисту їхніх персональних даних у електронних документах.

Взаємодія з державними органами: Закон встановлює порядок взаємодії між громадянами, підприємствами та державними органами через електронні документи, зокрема щодо подання звітності, отримання ліцензій, отримання публічної інформації тощо.

Серед інших законодавчих актів, що регулюють дану сферу, можна назвати Закон України «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» [2], що містить визначення інформаційно-телекомунікаційних систем та має відношення до електронного документа у широкому значенні як форми зберігання інформації.

У додаток до основного законодавства, існують також нормативно-правові акти та стандарти, які доповнюють та конкретизують вимоги законодавства про електронні документи. Вони включають в себе технічні стандарти щодо форматів електронних документів, правила щодо застосування електронних підписів, а також правила щодо зберігання та архівування електронних документів. Така деталізація є необхідною, адже у сучасному цифровому світі правове регулювання зберігання електронних документів є ключовим елементом для забезпечення безпеки та захисту прав та інтересів сторін у сфері електронної комунікації та обміну інформацією.

Кілька слів треба сказати про міжнародний досвід зберігання електронних документів, котрий представляє собою сукупність різноманітних підходів, стандартів та практик, які використовуються в різних країнах для досягнення безпеки, надійності та доступності цифрової інформації. Під час огляду міжнародного досвіду, як і вітчизняного, ключовими аспектами є правове регулювання, стандартизація, технічні рішення та принципи безпеки.

Почати огляд міжнародного досвіду варто з міжнародних стандартів та рекомендацій щодо питань зберігання електронних документів. Наприклад, Міжнародна організація зі стандартизації (ISO) розробляє набір стандартів, які визначають вимоги до систем управління електронними документами та забезпечення їхньої безпеки [5; 7]. У цьому питанні вона тісно співпрацює з Міжнародною електротехнічною комісією (IEC) та Міжнародним союзом електрозв'язку (ITU) в рамках Об'єднаного технічного комітету JTC1.

Станом на сьогодні вже багато країн активно використовують електронні документи для державних та адміністративних процесів. Наприклад, в Європейському Союзі існують регуляторні акти, які стимулюють використання електронних документів у державних установах та бізнес-середовищі. Найбільш підготовлені з точки зору інфраструктури у цьому плані країни вживають заходів для забезпечення юридичної еквівалентності електронних та паперових документів, щоб забезпечити їхню прийнятність у судовому процесі та інших правових відносинах [6].

Існують міжнародні стандарти у сфері захисту особистих даних та конфіденційності, які регулюють обробку та зберігання особистих даних. Наприклад, Загальний регламент з охорони даних (GDPR) в Європейському Союзі встановлює вимоги до захисту

особистих даних та обробку електронних документів, що містять такі дані.

Технічні рішення для зберігання електронних документів також є предметом міжнародних стандартів та практик. Різноманітні технології, включають в себе системи управління документами (DMS), системи електронного архівування (EAS), системи електронного документообігу (EDM) та використовуються для забезпечення ефективного зберігання, пошуку та управління електронними документами [4].

Загалом, міжнародний досвід зберігання електронних документів підкреслює важливість визначення стандартів та практик, які забезпечують безпеку, доступність та надійність цифрової інформації, а також захищають права та інтереси користувачів у всьому світі. Важливо, що Україна намагається бути в ритмі розвинутих країн і перейти до електронного документообігу в питанні співпраці держави й громадян, підтвердженням чого є проекти «Дія», «Резерв+» та інші. Проте ці процеси неодмінно викликають проблему правового регулювання електронної сфери, де важливо як унормувати питання безпеки особистих даних, збереження цілісності, верифікації інформації, так і не ускладнити систему штучними перепонами, що ускладнять споживачам доступ до необхідної інформації та знеохотять громадян та юридичних осіб щодо підтримки розвитку вітчизняного електронного діловодства.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, № 36, ст.275). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text>

2. Закон України «Про захист інформації в інформаційно - телекомунікаційних системах» Закон України від 05 липня 1994 р. № 80/94-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80/94-%D0%B2%D1%80#Text>

3. Бойко О.Р. Електронний документ: вітчизняний та міжнародний досвід зберігання інформації. *Вісник Харківської державної академії культури*. № 65 (2024). С. 25-36. <https://doi.org/10.31516/2410-5333.065.02>

4. Digital Document Management: What Are the Best Technologies? URL: <https://www.sydle.com/blog/digital-document-management-62309cc21c92a326f30454f5>

5. Digital Documentation. URL: https://www.wikiwand.com/uk/Електронний_документ

6. From Paper to Digital: Making the Transition to a Modern Document Management System URL: <https://www.linkedin.com/pulse/from-paper-digital-making-transition-modern-document-management/>

7. What is Digital Documentation? URL: <https://www.ricoh.com.my/blogs/what-is-digital-documentation>

УДК 005.21:655.4/.5

Роман Голубовський, аспірант

Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів

КНИЖКОВИЙ РИНОК УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ

Після початку повномасштабного вторгнення росії в Україну й нової фази війни український книжковий ринок зіткнувся з новими викликами, які вимагають перегляду бізнес-моделей,

логістичних процесів та підходів до маркетингу й комунікацій. В умовах обмеженого фізичного доступу до книжкової продукції та на тлі економічних труднощів спостерігається зростання інтересу до української книжки, а також поширення електронних форматів, зокрема електронних книг та аудіокниг. Дослідження впливу воєнних дій на книжковий ринок України дозволяє виділити головні виклики та можливості адаптації видавництва і книготорговців.

Основні виклики для книжкового ринку України. Руйнування інфраструктури та зменшення фізичного доступу. Через воєнні дії зруйновано багато друкарень та книгарень, особливо у містах, де розташовувались основні виробничі потужності, як-от Харків, що традиційно був центром українського книговидавництва. Наприклад, такі великі друкарні, як «Фактор-Друк», що друкує книги для великих видавництв, таких як «Віват» чи «Фоліо», зазнали значних пошкоджень, що спричинило дефіцит друкованих видань та спонукало до пошуку нових логістичних рішень [4].

Зниження купівельної спроможності населення. Економічні наслідки війни відчутно вплинули на можливості українців купувати книжкову продукцію. Навіть у мирних регіонах багато книгарень зіткнулися з проблемою падіння продажів, що ускладнює їх подальше функціонування.

Психологічні бар'єри та зміна пріоритетів читачів. На початку вторгнення українці були схильні віддавати перевагу історико-політичній та національно-патріотичній літературі, залишаючи на другий план художню та іншу розважальну літературу. Попри це надалі читачі почали купувати художні книжки українських авторів а також світові бестселери, як засіб для ескапізму. Це змушує видавництва переглядати асортимент видань та адаптуватися до нових очікувань аудиторії [3].

Знищення та заборона російськомовної літератури. Через агресію росії український ринок залишився без значної частини російськомовних видань, що призвело до дефіциту певної літератури та змусило книгарні змінювати асортимент на користь українськомовних видань [4]. Заборона на імпортування російських книжок посилила потребу в українській літературі, водночас підвищивши інтерес до зарубіжних перекладів.

Фінансові та ресурсні труднощі для видавництва. Через падіння попиту на друковані книги, дефіцит паперу та зростання цін на логістику в перші місяці повномасштабної війни багато видавництв опинилися на межі закриття, що вимагало активної підтримки з боку держави чи грантових інституцій для їх виживання.

Адаптація в умовах війни. Натомість спостерігається підвищення інтересу до української літератури. Обмежений доступ до російськомовної літератури стимулював активізацію попиту на книги українських авторів. Читачі все більше віддають перевагу українській мові, що розширює можливості для українських видавництв у формуванні нового асортименту, орієнтованого на українського споживача, що до того читав книжки російською мовою.

Розвиток цифрового контенту. Електронні книги та аудіокниги стали зручною альтернативою в умовах обмеженого фізичного доступу [6]. Зокрема, платформи, як-от «Yakaboo», «Абук» та «Megogo», активно розширюють свої каталоги, роблячи доступ до літератури можливим з будь-якого пристрою. Це не лише розвиває електронну комерцію, але й сприяє поширенню української літератури серед молоді та середнього класу, що активно використовує цифрові ресурси.

Впровадження гнучких маркетингових стратегій. В умовах скорочення традиційного ринку книгарні та видавці звернулися до цифрових платформ для просування своїх продуктів. Соціальні мережі, партнерство з блогерами, онлайн-презентації та вебінари стали важливими каналами комунікації, які допомагають популяризувати нові видання та зміцнити зв'язок із цільовою аудиторією [4].

Міжнародне партнерство та експорт української літератури. Війна привернула увагу світової спільноти до української культури, зокрема до літератури. Багато видавництв почали шукати можливості для участі в міжнародних книжкових ярмарках, підписання угод на переклади українських авторів та поширення своєї продукції на закордонних ринках.

Громадська підтримка та волонтерська діяльність видавців. Багато українських видавництв, як-от «Видавництво Старого Лева», «Наш Формат» чи «Лабораторія», активно долучаються до волонтерської діяльності, що підвищує їхню впізнаваність і довіру серед населення. Така соціальна позиція зміцнює репутацію видавництв та сприяє зростанню їхньої аудиторії.

Державна підтримка та законодавчі ініціативи. Законодавче обмеження на російську літературу. Ухвалення законів, що забороняють ввезення та поширення російських видань, стимулює українських видавців на заповнення ринку власною продукцією та популяризацію українських авторів. Це сприяє зміцненню національної культури та розширенню асортименту українських книг у книгарнях. Ініціатива «Стратегія розвитку читання до 2032 року» спрямована на стимулювання інтересу до читання, створення сприятливих умов для розвитку видавництв та книгарень, а також на популяризацію української культури. Проте повноцінна

реалізація стратегії можлива лише за умови стабільного державного фінансування.

Сприяння виходу на міжнародні ринки. Міжнародні культурні ініціативи та програми підтримки дозволяють українським видавцям брати участь у міжнародних форумах, що розширює можливості для експорту українських видань та популяризації української культури за кордоном. Це важливий напрямок для підтримки національного книговидання, який забезпечує додаткове фінансування та сприяє зміцненню культурних зв'язків між Україною та іншими країнами.

Обговорення запровадження програми «Підтримка». В межах цієї програми держава компенсує надасть громадянам сертифікати, на які можна буде придбати у тому числі книжки. Це може стимулювати інтерес до української книги, як це вже було під час запровадження програми «Підтримка» під час епідемії ковіду.

Соціальні та культурні впливи. Підвищення патріотизму та інтересу до історії. Війна спричинила суттєве зростання попиту на книги історико-політичної тематики, що висвітлюють українську історію, культуру та боротьбу за незалежність [3]. Зростання патріотизму також сприяє зміцненню української культурної ідентичності та підвищує інтерес до праць українських авторів як у самій Україні, так і за кордоном.

Волонтерські ініціативи. Багато українських видавництв та книгарень активно підтримують ЗСУ, проводячи культурні заходи, благодійні ярмарки та збір коштів на підтримку армії. Це допомагає не тільки зміцнити зв'язок з аудиторією, але й сприяє об'єднанню суспільства навколо важливих національних цінностей. Такі заходи підвищують популярність українських

авторів і створюють додаткові можливості для поширення літератури.

Поява нових жанрів та тем у літературі. На тлі війни зростає попит на документалістику, репортажну та військову прозу, що відображає сучасну українську дійсність. Це формує нові жанрові ніші та дозволяє авторам досліджувати важливі теми, що резонують із поточними подіями. Такі твори знаходять відгук не тільки серед українських читачів, але й зацікавлюють міжнародну аудиторію.

Перспективи розвитку книжкового ринку. Інноваційні формати та цифрові технології: розвиток електронних форматів, таких як електронні книги та аудіо книги, створює нові можливості для видавництва, зокрема за рахунок легшого доступу до аудиторії за межами країни. Цифрові технології дозволяють поширювати книги на міжнародному рівні, особливо через сервіси типу «Yakaboo», «Megogo», «Абук» чи «Amazon», що активно розширюють свої бібліотеки та покращують технічні можливості для користувачів.

Розширення асортименту україномовної літератури. Відсутність російськомовних видань стимулює розширення перекладної та оригінальної україномовної літератури. Це не лише підтримує українську ідентичність, але й розширює вибір для читачів, залучаючи ширшу аудиторію. Видавництва активно працюють над перекладами популярних зарубіжних творів українською мовою, щоб заповнити прогалини, залишені російськомовними виданнями.

Інтеграція із західними ринками. Видавці прагнуть інтегруватися у західні ринки, що відкриває можливості для експорту українських книг. Участь в міжнародних ярмарках і виставках, налагодження партнерських зв'язків та продаж прав на

переклади українських авторів сприяє розширенню ринку і дає змогу зміцнити культурні позиції України за кордоном [4].

Створення нових бізнес-моделей. Кризові умови спонукають видавців переглядати традиційні моделі продажу та поширення книг. Наприклад, розвиток моделей покупок за підпискою та інтеграція цифрових платформ відкриває додаткові джерела доходів та робить літературу більш доступною. Також розглядаються нові формати продажу, зокрема через оренду цифрових книг, що знижує вартість для читачів.

Висновок. Отож, український книжковий ринок, попри складні виклики, показує високу адаптивність, зосереджуючи свої зусилля на підтримці національної культури, розвитку електронних форматів та розширенні міжнародного партнерства. Зростання інтересу до української літератури, поширення електронних форматів та активна соціальна позиція видавців і книгарень свідчать про перспективи стійкого розвитку навіть у кризових умовах. У часи війни книжка стає важливим засобом збереження культурної ідентичності та інструментом інформаційної протидії, що вимагає від видавничої індустрії гнучкості, креативності та посиленої державної підтримки для продовження цього шляху.

Список використаних джерел

1. Війна і книжки: Український інститут книги презентував дослідження впливу повномасштабного вторгнення на читання українців. URL: <https://ubi.org.ua/uk/news/kategoriya-2/viyna-i-knizhki-ukra-nskiy-institut-knigi-prezentuvav-doslidzhennya-vplivu-povnomasshtabnogo-vtorgnennya-na-chitannya-ukra-nci> (дата звернення: 24.04.2024)

2. Вовк, Н. С. 2023. Інструменти популяризації видавничого ринку в Україні: вплив пандемії та воєнних дій. Інформація та соціум. (Лис 2023), 78-80.
3. Голубовський, Р. (2024). Тенденції розвитку книжкового ринку України в умовах війни. Економіка та суспільство, (61). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-61-109>
4. Єжижанська Т. С. Книжкові видавництва України в умовах перманентної кризи. Вісник Книжкової палати. 2023. No 6. с. 29–35.
5. Книжкова палата України. URL: www.ukrbook.net
6. Ситник, В. (2023). Продаж е-книг та аудіокниг в Україні. Інтегровані комунікації, (1 (15), 121-127. <https://doi.org/10.28925/2524-2644.2023.1516>
7. Ukrainian Book Institute, Livres Canada Books. The Ukrainian Book Market: Prospects and Opportunities. Ottawa, 2021. URL: <https://ubi.org.ua/uk/activity/doslidzhennya/doslidzhennya-2021> (дата звернення: 24.04.2024).

УДК 352+004

Віталій Гришин, аспірант

Харківська державна академія культури, м. Харків

ЗНАЧЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТООБИГУ В СИСТЕМІ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

Ефективність роботи органів державного управління визначається такими переважно факторами: ефективність взаємодії з громадянами та підприємствами, ефективність внутрішньої роботи кожної установи та ефективність взаємодії органів

державної влади між собою. Основна функція будь-якої державної установи – прийняття управлінських рішень. При цьому необхідна інформація і самі рішення подаються у вигляді документів.

Для функціонування електронного документообігу в організації повинна бути впроваджена система, яка б охоплювала всі стадії, які проходить документ, від його створення до завершення роботи з ним. Таких систем існує чимало, та у випадку її використання в органах влади, вона повинна відповідати специфічним вимогам. Одними із головних критеріїв ефективності системи електронного документообігу, що використовується в органах державної влади є її спроможність одночасно виконувати велику кількість операцій, швидко реагувати на динамічні зміни в системі та структурі державного управління, можливість надійно та, в деяких випадках, секретно зберігати архівні документи.

Багато проблем виникає з системами ще на стадії їх впровадження. Проблемою може бути готовність державних органів до новітніх інформаційних технологій, а саме: наявність обчислювальної техніки, адекватної програмному забезпеченню, 100-відсоткова оснащеність робочих місць установи персональними комп'ютерами, психологічна готовність керівників до використання електронних аналогів підпису на документі, технічні можливості переведення вхідних паперових документів в електронну форму, перепідготовка службовців.

Головним проектом у реалізації електронного документообігу в системі влади України є «Електронний уряд України». Основою для його побудови став розроблений і впроваджений Єдиний портал органів виконавчої влади, а також система електронного документообігу «Megapolis.DocNet».

Для використання потужних та надійних систем електронного документообороту на районних рівнях державної

ієрархічної гілки, наприклад, у районних державних адміністраціях необхідна консолідація всіх адміністративних структурних підрозділів і організацій, які безпосередньо задіяні в процесах документообігу між виконавчими органами влади та органами місцевого самоврядування.

Для початку систему документообігу можна впроваджувати у вигляді окремих локальних систем електронного документообігу для кожного з об'єктів автоматизації. У майбутньому вони мають створити більш складну структуру, яка б об'єднала обласні і територіальні органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, що дозволить оперативно проводити в життя рішення найвищих органів влади, підвищити відсоток виконання контрольних документів, а також швидко надавати звітну інформацію контролюючим органам.

Сьогодні майже весь документообіг у більшості органів місцевого самоврядування між структурними підрозділами, установами, підприємствами, організаціями, громадянами ведеться в паперовому вигляді, дублюються архівні дані. Пошук документів затратний щодо робочого часу. У процесі надання адміністративних послуг більшість документів (довідок) переносяться між установами, організаціями вручну, здебільшого самими замовниками, що сповільнює процес документообігу. В деяких органах місцевого самоврядування комп'ютери навіть не об'єднані в локальну мережу — відкрите питання проектування та створення інформаційно-комунікаційної системи. Роботи з автоматизації діловодства ведуться окремими відділами не скоординовано, при обмеженому фінансуванні. Питанням автоматизації в більшості випадків приділяється неналежна увага зі сторони вищого керівництва.

Проблеми впровадження електронного урядування в органах місцевого самоврядування:

1) відсутність єдиних адаптованих до міжнародних стандартів та регламентів функціонування системи електронного документообігу з використанням електронного цифрового підпису, а також ведення державних інформаційних ресурсів;

3) відсутність стратегічних документів (концепції, стратегії та програми розвитку інформаційного суспільства й електронного урядування, базових законів про електронну комерцію, про електронну інформаційну систему «Електронний Уряд», адміністративні послуги);

4) відсутність інтегрованої системи інформаційних ресурсів та інформаційної взаємодії органів державної влади й органів місцевого самоврядування;

5) обмежений або відсутній доступ юридичним та фізичним особам до державних інформаційних ресурсів;

6) недосконалість діючих урядового порталу, сайтів органів державної влади, що не забезпечують інтерактивний режим функціонування та надання адміністративних послуг у режимі «єдиного вікна»;

7) недостатні якість та кількість послуг, що надаються із застосуванням електронних засобів;

8) недостатній рівень підготовки державних службовців та громадян;

9) системи електронного документообігу органів державної влади та органів місцевого самоврядування мають вкрай обмежену функціональність;

10) відсутність системи індикаторів (параметрів) оцінювання е-урядування;

- 11) проблеми національної системи електронного цифрового підпису;
- 12) посилення недобросовісної конкуренції, спроб монополізації ринку ЕЦП та ЕДО;
- 13) відсутність необхідних ресурсів та неефективне їх використання;
- 14) відсутність точної та достовірної інформації про стан, тенденції розвитку е-урядування та відповідних прогнозів;
- 15) перманентні кадрові та структурні зміни в органах влади;
- 16) відсутність необхідної підтримки з боку вищого керівництва держави.

Один із шляхів оптимізації процесу впровадження е-урядування на місцевому рівні вбачається в нормативно-правовому забезпеченні розробки та прийняття відповідних програм щодо реалізації е-урядування на рівні окремих міст. Тому на основі чинного законодавства потрібно розробити ряд місцевих нормативно-правових актів щодо впровадження та виконання таких програм (необхідні відповідні рішення міських рад щодо затвердження програми інформатизації міста, розробки проектних рекомендацій про прискорення впровадження технологій електронного урядування та системи управління якістю адміністративних послуг в органах місцевого самоврядування тощо). Ці програми мають стати документами, які б показували шлях обраного для міста підходу до вирішення проблем демократизації управлінського процесу через засоби інформатизації і були призначені для конкретизації та реалізації положень чинного законодавства.

Основною проблемою більшості органів місцевого самоврядування залишається відомча роз'єднаність і відсутність відповідних нормативних актів, що перешкоджає вільному обміну

інформацією між ними. Одна й та сама інформація в різних системах дублюється і спотворюється, стає недоступною для керування місцевим господарством. Крім того, для переходу на більш сучасні операційні системи необхідна заміна частини парку комп'ютерів.

Джерелом постійної актуальної інформації про діяльність міських рад, їх виконавчих комітетів і міських голів виступають відповідні офіційні сайти, на яких подаються основні міські новини, анонсуються події, викладаються найбільш важливі документи і організовано їх обговорення. Однак не всі органи місцевого самоврядування доступні населенню й організаціям у мережі Інтернет. Практично відсутні сайти більшості відділів і управлінь виконкомів міських рад, комунальних підприємств та органів самоорганізації населення. Жителі не мають повної можливості довідатися про тарифи, порядок сплати за комунальні послуги і стан своїх особових рахунків, відсутня інформація про об'єкти приватизації, забудови і реконструкції.

Основу інформаційного забезпечення взаємодії органів місцевого самоврядування та територіальної громади мають скласти такі електронні сторінки підрозділів органів самоврядування в місті:

- 1) веб-сторінки міської ради, міського голови, виконавчого комітету міської ради, адміністрацій районів міста, департаментів, управлінь, відділів та інших виконавчих органів міської ради;

- 2) веб-сторінки органів самоорганізації населення (асоціацій ОСН), експертно-громадських рад виконавчих комітетів міських рад.

Необхідно запровадити елементи інтерактивності, що відбуватиметься через можливість ставити запитання й отримувати відповіді електронною поштою, отримувати зразки та форми

бланків, заяв, а також через постійне оновлення новин про діяльність органів влади. Веб-сторінки виконавчих органів міської ради мають ставати інструментами для двостороннього спілкування, що дозволяє особам повідомляти нову інформацію про себе.

Впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у діяльність органів державної влади України має велике значення для забезпечення їх ефективної роботи, є важливою складовою розбудови в Україні інформаційного суспільства.

Запровадження електронного документообігу в органах державної влади дозволяє підвищити ефективність функціонування усіх складових системи державного управління: прискорити рух документів, забезпечити своєчасність їх розгляду, скоротити строки підготовки та прийняття управлінських рішень шляхом автоматизації процесів колективного створення та використання документів, підвищити якість рішень за рахунок надання виконавцю максимально повної бази документів, значно знизити витрати на розмноження, передачу і збереження копій паперових документів, а отже й підвищити ефективність роботи, як окремих державних службовців, так і конкретного органу державної влади. Обмін електронними документами між органами державної влади також дозволяє підвищити ефективність їх взаємодії: прискорюється доставка документів, знижуються витрати державних установ на функціонування кур'єрських і поштових служб та канцелярій.

Перехід на електронний документообіг між державними установами і споживачами публічних послуг та його інтеграція з веб-порталами органів державної влади уможливіє реалізацію принципу „єдиного вікна“, що передбачає наявність однієї точки

входу для взаємодії з органами державної влади всіх рівнів. Це дає можливість громадянам, організаціям, суб'єктам господарювання запитувати і одержувати через мережу Інтернет необхідні довідки або дозволи, передавати в органи державного управління звітність, відстежувати стан роботи з їхніми запитами тощо.

Отже, хоча більша частина документообігу у державних установах України здійснюється у паперовому вигляді, нинішній стан системи автоматизованого діловодства та документообігу в органах державної влади України створює гарні технологічні передумови для дальшого поширення електронного документообігу, доведення його до рівня стандартів країн Євросоюзу.

Список використаних джерел

1. Бойко Н. В. Інформаційно-аналітична діяльність органів місцевого самоврядування — прийняття важлива складова процесу управлінських рішень. *Бібліотекознавство Документознавство. Інформологія*. К, 2020. №1. С. 65–71.

2. Гаман Т. В. Створення регіональної інформаційно-аналітичної служби як складової вдосконалення інформаційної діяльності місцевих державних адміністрацій. *Університетські наукові записки*. 2007. № 1(21). Режим доступу: <http://www.univer.km.ua/visnyk/1253.pdf>

3. Гришин В. В., Філіпова Л. Я. Тенденції розвитку цифровізації систем документообігу та послуг в органах державної влади. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2023. № 3. С. 70–75. URL: <https://journals.uran.ua/bdi/article/view/290988>; DOI: <https://doi.org/10.32461/2409-9805.3.2023.290988>.

УДК 002.5+303.442.3(07)

Ірина Захарова, доцент, кандидат історичних наук

Східноєвропейський університет імені Рауфа Аблязова, м. Черкаси

Людмила Філіпова, професор, доктор педагогічних наук

Харківська державна академія культури, м. Харків

НАУКОВІ І АНАЛІТИЧНІ ВИДАННЯ ЯК ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Мас-медіа – особлива соціальна система, призначена для регулярного виробництва, тиражування і розповсюдження інформації в суспільстві. Мас-медіа – засоби одночасної передачі інформації групі людей, тобто засоби масової інформації (ЗМІ). У процесах комунікації ЗМІ здійснюють систематичне генерування та трансляцію повідомлень в аудіовізуальній формі через друковані видання, радіо, телебачення, кіно, Інтернет з метою організаційного, економічного і політичного впливу на оцінки, думки й поведінку людей. У структурі мас-медіа нині виділяють традиційні медіа (друковані газети і журнали, радіо, телебачення, кіно) і нові, що розповсюджують інформацію за допомогою сучасних технологій (мережеві портали і вебсайти, електронні видання та ін.) [1].

Одне з провідних місць серед джерел інформації при проведенні інформаційно-аналітичної діяльності належить науковим і аналітичним виданням. Вони сприяють розвитку науки, підтримують процес прийняття рішень в організаціях та допомагають фахівцям бути в курсі актуальних тенденцій і наукових знань у своїй галузі. Ці видання мають певні особливості, які відрізняють їх від інших типів друкованих матеріалів, як-от:

– наукові та аналітичні видання часто охоплюють проблемні або інформаційно-оглядові теми, які мають широкий спектр і стосуються питань, яким приділяють менше уваги в інших типах видань;

– такі видання можуть розглядати вузькоспеціалізовані та складні проблеми, надаючи читачам унікальні знання;

– висвітлення тем у наукових та аналітичних виданнях відзначається значно вищим рівнем деталізації та глибиною аналізу у порівнянні з популярними або новинними виданнями;

– використання спеціалізованих мов і термінології є звичним для таких видань, що дозволяє точно передавати складні концепції та технічні деталі, зрозумілі фахівцям у певній галузі;

– автори наукових та аналітичних публікацій зазвичай мають високий рівень кваліфікації та експертизи у своїй галузі. Це можуть бути науковці, аналітики, експерти, які проводять власні дослідження та глибоко розуміються на предметі, який висвітлюють;

– рівень підготовки авторів значно вищий у порівнянні з авторами публікацій в інших типах видань, що забезпечує високу якість і достовірність матеріалів.

Підготовка наукових і аналітичних матеріалів є досить трудомістким процесом, який вимагає значних часових та інтелектуальних ресурсів. Це безпосередньо впливає на частоту виходу таких періодичних видань. Через тривалий процес підготовки більшість наукових видань виходить у світ раз на місяць, щоквартально або навіть рідше (наприклад, раз на півроку), оскільки процес підготовки включає:

– *глибоке дослідження та аналіз*: підготовка наукових статей вимагає проведення досліджень, збору та аналізу даних, що потребує багато часу;

– *рецензування*: у наукових виданнях статті зазвичай проходять процес рецензування, під час якого експерти перевіряють якість дослідження, достовірність даних та правильність висновків. Це також може займати тривалий час;

– *редагування та підготовка до друку*: наукові матеріали потребують ретельного редагування, коректури та форматування, що також впливає на час виходу видання.

Суто наукові публікації зазвичай розміщуються у спеціалізованих, фахових виданнях, які орієнтовані на конкретну наукову або професійну аудиторію. Такі видання забезпечують:

– *високий рівень якості матеріалів*: завдяки ретельному процесу рецензування та перевірки достовірності;

– *вузькоспеціалізовану інформацію*: вони зосереджуються на поглиблених дослідженнях конкретних питань, що цікавлять певну професійну спільноту;

– *поширення наукових досягнень*: спеціалізовані видання служать каналом для обміну результатами наукових досліджень та сприяють розвитку науки і технологій.

Наукове видання – видання, що містить результати теоретичних і (або) експериментальних досліджень, а також науково підготовлені до публікації пам’ятки культури та історичні документи з розгалуженим науково-довідковим апаратом (науково-дослідний, пояснювальний текст, коментар, різноманітні покажчики) [2, с. 9-10].

Наукові видання відіграють важливу роль в аналітичній діяльності, оскільки вони є надійним джерелом достовірної, перевіреної та глибоко опрацьованої інформації. Аналітична діяльність в різних сферах (економіка, політика, право, соціологія, екологія тощо) часто базується на результатах наукових досліджень, опублікованих у відповідних фахових виданнях.

Наукові видання зазвичай публікують результати поглиблених досліджень, які включають складний аналіз та інтерпретацію даних. Ці публікації можуть слугувати основою для аналізу поточних тенденцій і явищ. Наприклад, соціальні аналітики можуть використовувати статті з соціологічних журналів для кращого розуміння соціальних процесів і динаміки, а екологічні аналітики – дослідження у сфері кліматичних змін для оцінки екологічних ризиків.

Аналітична діяльність часто використовує різноманітні теоретичні моделі та методологічні підходи, які є результатом наукових досліджень. Наукові видання можуть надавати аналітикам доступ до таких моделей, нових методів обробки даних або концепцій, що дозволяє будувати якісні аналітичні прогнози та здійснювати оцінку ситуацій. Наприклад, економічні моделі з економічних наукових журналів можуть стати основою для оцінки інвестиційних проєктів чи макроекономічного прогнозування.

Наукові видання дозволяють аналітикам бути в курсі останніх досягнень у науці та техніці, що особливо важливо у швидко змінюваних сферах, таких як інформаційні технології, біотехнології, медицина та екологія. Використання новітніх наукових відкриттів та інноваційних методів допомагає аналітикам більш точно оцінювати сучасні тенденції та прогнозувати майбутні зміни. Такі видання дозволяють проводити порівняльний аналіз за різними країнами та регіонами, що є важливим для аналітиків, які вивчають міжнародні процеси. Наприклад, політичні та економічні аналітики можуть використовувати дані та дослідження, опубліковані в міжнародних наукових журналах, щоб порівняти практики та політики різних країн, виявити успішні моделі розвитку та адаптувати їх для локального використання.

Аналітики часто надають рекомендації для ухвалення управлінських або політичних рішень. Наукові видання можуть стати основою для таких рекомендацій, оскільки вони надають перевірені дані та аналіз, які допомагають зрозуміти потенційні наслідки тих чи інших дій. Наприклад, дослідження у сфері громадського здоров'я, опубліковані в наукових медичних виданнях, можуть використовуватися аналітиками для розробки рекомендацій у галузі охорони здоров'я.

Відзначаються такі провідні вітчизняні наукові видання, які є корисними і для аналітичної діяльності. «Вісник Національної академії наук України» – журнал публікує огляди та результати фундаментальних наукових досліджень, що можуть бути корисними для аналітиків у розумінні наукових основ проблем, особливо у сферах економіки, суспільних наук і природничих наук. «Економіка України» – це видання корисне для економічних аналітиків, які вивчають макроекономічні процеси в Україні, аналізують економічні показники та тенденції, а також формулюють економічні прогнози. «Право України» – це видання є джерелом інформації для аналітиків у сфері права та законодавства. Журнал публікує аналітичні статті про зміни в законодавстві, правові реформи, актуальні питання правозастосування, що допомагає у правовому аналізі для прийняття обґрунтованих рішень. «Освіта і управління» – журнал є джерелом інформації для аналітиків у сфері освіти та управління, які досліджують освітню політику, реформи у сфері освіти, розвиток освітніх програм та системи управління навчальними закладами. «Інформаційні технології і комп'ютерні системи» – журнал може бути корисним для аналітиків у сфері ІТ, які вивчають нові тенденції в технологіях, питання безпеки даних, розвиток цифрових систем, що важливо для компаній та

організацій, які прагнуть оптимізувати процеси за допомогою ІТ-рішень. Можна додати і ще деякі якісні наукові видання – саме для аналітичної діяльності [3].

Наукові видання є цінним ресурсом для аналітиків, оскільки забезпечують доступ до перевіреної та обґрунтованої інформації, яка дозволяє проводити якісний аналіз і формувати достовірні висновки. Вони служать основою для розробки стратегій, прогнозування та ухвалення рішень у різних галузях діяльності, підвищуючи об'єктивність та наукову обґрунтованість аналітичної роботи.

Тематика аналітичних видань також є досить різноманітною, оскільки вона охоплює широкий спектр актуальних питань та проблем, які потребують глибокого аналізу і дослідження. Основною метою таких видань є надання читачам достовірної, структурованої і всебічно проаналізованої інформації з різних сфер, що дозволяє краще розуміти тенденції, прогнози та наслідки певних подій і явищ. Основні тематичні напрямки аналітичних видань: *економіка і фінанси; політика і міжнародні відносини; наука і технології; соціальні питання і суспільство; бізнес та підприємництво; освіта і наука; культура та мистецтво; право та юриспруденція; безпека та оборона.*

Аналітичні видання орієнтовані на висвітлення найбільш актуальних та проблемних питань, які потребують осмислення та оцінки впливу на різні сфери суспільного життя. Важливим аспектом є надання прогнозів і рекомендацій, які можуть використовуватися для прийняття стратегічних рішень у політиці, бізнесі та інших сферах. Аналітичні статті зазвичай відрізняються детальністю та структурованістю, що дозволяє читачам легко орієнтуватися в складних питаннях. Отже, тематика аналітичних видань є широкою і різноманітною, відображаючи потребу

суспільства в якісному аналізі та осмисленні ключових подій, явищ і тенденцій у різних галузях. Аналітичні видання стають корисним інструментом для керівників, дослідників, політиків та громадськості, яка прагне отримувати обґрунтовану та достовірну інформацію. Прикладом аналітичного видання є український журнал «Дзеркало тижня» (або zn.ua). Це одне з найвідоміших аналітичних видань в Україні, яке публікує статті з глибоким аналізом подій у сферах політики, економіки, суспільства, міжнародних відносин та культури. Інші приклади: «Український тиждень» – журнал пропонує поглиблені аналітичні матеріали з акцентом на політичні та культурні події, а також висвітлює міжнародну політику та геополітику [4]; «Економічна правда» – видання, яке спеціалізується на економічних новинах і глибоких аналітичних статтях про фінансовий ринок, податкову політику, бізнес та інвестиції в Україні, публікує огляди міжнародних економічних трендів; «Главком» – видання пропонує широкий спектр аналітичних матеріалів, зокрема статті на політичні, економічні та соціальні теми, думки експертів і детальний аналіз подій; «Лівий берег» – видання відоме своїми аналітичними статтями на політичні та економічні теми, пропонує думки експертів, інтерв'ю з лідерами думок, а також глибокі розслідування актуальних проблем українського суспільства; «Аналітика та Прогнози» – журнал спеціалізується на аналітичних дослідженнях і прогнозах для політичних та економічних процесів в Україні, публікує огляди ситуації, прогнози та пропозиції щодо розв'язання актуальних проблем.

Через тривалий процес підготовки аналітичних і наукових матеріалів частота виходу розглянутих типів видань є дещо низькою. Однак саме цей фактор забезпечує їхню високу якість і

достовірність, а також дозволяє їм залишатися актуальними джерелами знань для наукової та професійної спільноти.

Список використаних джерел

1. Савченко О. В. *Мас-медіа. Енциклопедія Сучасної України*. К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2018. URL : <https://esu.com.ua/article-64254>
2. *Видання. Основні види. Терміни та визначення понять: ДСТУ 3017: 2015*. К.: ДП «УкрНДНЦ», 2016. 42 с.
3. Наукові фахові видання. *Міністерство освіти і науки України*: сайт. URL: <https://mon.gov.ua/nauka/nauka-2/atestatsiya-kadriv-vishchoi-kvalifikatsii/naukovi-fakhovi-vidannya>
4. Сащук Т. І. Контент аналітичного видання: тенденції впливу на соціум (на прикладі журналу «Український тиждень»). *Масова комунікація: історія, сьогодення, перспективи*. 2012. № 1. С. 63–67.

УДК 007:304:655

Надія Зелінська, доктор філологічних наук, професор
Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів

ВИДАВНИЧИЙ РИНОК СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ: ТЕНДЕНЦІЇ, ПРОЯВЛЕНІ ВІЙНОЮ

Різноманітні прояви інформаційної війни, що фіксуються у мас-медійному просторі України, та її наслідки – у вигляді ментального впливу на події війни реальної, зумовлюють зміни у функціонуванні всіх соціокультурних інституцій та позначаються на визначенні пріоритетів їхньої діяльності. Війна – спочатку в її гібридному форматі, а з 24 лютого 2022 року – як повномасштабне протистояння російським загарбникам – об’єктивно спонукала до

зміцнення національного підґрунтя всіх форм інформаційного забезпечення суспільства. Водночас як ніколи досі стали очевидними попередні прорахунки багатьох дійових осіб, що формували або принаймні впливали на формування довоєнного інформаційного ринку.

Це дуже помітно, зокрема, у видавничому сегменті, якому віднедавна довелося серйозно переглянути свої позиції та змінити стратегії. Оглядаючись назад, особливо з позицій сьгоднішнього загостреного несприйняття всього російського чи «російськоорієнтованого», неважко помітити, що довоєнний, і навіть безпосередньо передвоєнний, книжковий ринок нерідко демонстрував прояви незрілої та безвідповідальної видавничої політики.

На жаль, тоді, незважаючи на вже явні ознаки гібридної війни, в нашому суспільстві ще залишалися певні ілюзії щодо мирного співіснування з агресивною Росією¹; ці ілюзії не минули і деяких українських видавців, які – чи з власної недалекоглядності і політичної нерозбірливості, чи з намагання просто заробити на великому російському ринку – охоче йшли на колаборацію з російськими видавництвами та друкарнями («БАО», «КСД», «українські філії» російських видавництв «Махаон-Україна», «Альпіна Паблішер Україна», «Рідна мова»). Тобто не лише сумнівні автори, а й видавці, що дозволили появу їхніх опусів на книжковому ринку, певним чином відповідальні за когнітивний

¹ «Більшість наших співгромадян у школі замість історії України вивчали історію СРСР з її обов'язковими міфами про «спільну колиску», «братній народ» та віковичне прагнення до возз'єднання», тож не дивно, що багато хто так легко ведеться на «Новоросію» і категорично не сприймає УПА. Чимало наших солдатів та офіцерів з учнівської лави готувалися воювати проти «підступного імперіалістичного Заходу», тому на кордоні зі справжнім агресором виявилось так мало боекватних частин і так психологічно важко їм було стріляти в росіян у перші дні інтервенції» [5, с. 48].

хаос в головах наших співгромадян та їхню початкову неготовність сприймати ворога як ворога.

Своєрідною формою протистояння проявам такої незрілої видавничої політики стала поява, одразу після подій 2014 року, спочатку так званої «ветеранської», або «комбатантської», літератури, а вслід за цим – і ветеранських видавництв («Markobook», «Залізний Тато», «Орієнтир», «Пломінь», Видавництво ДША, «Пропала грамота», згодом «Білка», «Віхола», «Стилєт і Стилос» та багато інших). Поступово навіть видавництва, які початково були зорієнтовані на інші тематичні сегменти, стали поповнювати власні редакційні портфелі творами мілітарної літератури (як відомі й авторитетні «Темпора», «Фоліо» та ін.).

Серед найпомітніших тенденцій, що спостерігаються останнім часом, назвемо такі:

1) зазнало виразних змін саме ідеологічне наповнення видавничої діяльності – від початку активних бойових дій ця діяльність практично позбулася «ідеологічної строкатості», навіть якщо дотихчасові толерантність та нейтралітет економічно виправдовувалися (так, бомбардування того ж Харкова, руйнування його видавничої структури та поліграфічних потужностей автоматично «припинило» спільні проєкти з партнерами з країни-агресора);

2) відбувся тотальний перегляд репертуарної політики більшості видавництв, що, разом із появою уже згаданих «ветеранських» видавництв, має наслідком випуск значної кількості видань про російсько-українську війну. Причому це не тільки, і навіть не стільки книжки про власне бойові дії, – популярними стали теми страждань, втечі від війни, еміграції (Війна 2022: щоденники, есеї, поезія /упор. В. Рафеєнко. Львів: ВСЛ, 2022; Бура Д., Подобна Є. Лютий лютий 2022. Свідчення про перші дні вторгнення. Харків: Фоліо, 2022, Бородай О. Вогневий

вал. Харків: Майдан, 2023, та ін.). За підрахунками дослідників, від 2014 р. видано понад тисячу, а за один лише 2022-й – понад 270 назв творів різних, часом несподіваних для цієї тематики, жанрів – від романів, есеїв до коміксів, дитячих книжок і фантастики (Івченко В. Після 24-го. Київ: Віхола, 2022; Михед О. Котик, Півник і Шафка. Львів: Видавництво Старого Лева, 2022, та ін.);

3) катастрофічні збитки, яких зазнала галузь особливо на початках російського вторгнення, змусили частину видавців зосередитися на бізнесових проблемах – від переміщення потужностей за кордон до пошуку джерел фінансування. Але видавнича галузь, несподівано для багатьох, виявилася надзвичайно стійкою: незважаючи на те, що лише у перший місяць війни було пошкоджено близько 20 офісів та складів українських видавців, все ж, за даними опитування ресурсу «Читомо», 85,9% видавництв в Україні продовжили роботу у повному обсязі, 14,1% – частково, тобто майже всі [8].

Далеко не так позитивно виглядають продажі книжок: перед самим початком війни, зокрема, завдяки так званій «ковідній тисячі», яку багато людей витратили саме на придбання книжок, продажі досягли просто-таки фантастичних висот², з початком же бойових дій – що природно – вони впали катастрофічно. Одна з причин – здорожчання книжок, зокрема, внаслідок дефіциту паперу. Додамо до цього відключення світла, зниження курсу національної валюти, підняття цін на послуги – все це призвело до здорожчання книжок всіх видавництв у середньому – на 60%, в окремих випадках – удвічі [12].

² За інформацією Monobank, одного з банків, що брали участь у проєкті «Підтримка», виплати отримали 610 тисяч їхніх клієнтів на суму 610 мільйонів гривень. І найбільше українці витратили на книжки: ця категорія зі значним відривом очолила перелік послуг, за які можна було сплатити електронними грошима: книгарні – 44,57%; кінотеатри – 23,83%; залізничні квитки по Україні – 14,06%

Утім, як не парадоксально, у нинішніх складних умовах перед українськими видавцями відкрилися і нові можливості: так, видавництва, що перенесли своє виробництво за кордон, отримують підтримку від різних фондів та організацій (House of Europe, USAID, Goethe Institut, Fundacja Powszechnego Czytania, Міжнародний фонд «Українська толока» та ін.); ці ж видавництва почали продавати свої книги не тільки в Україні, а й за кордоном, зокрема в Польщі (як, наприклад, «Vivat») – звідти продукцію легше експортувати на ринки інших європейських країн [13]. Війна і героїзм українців активізували інтерес до українських авторів, до української книги загалом, і зараз контент, який виробляється в Україні, став дуже привабливим для читачів за кордоном. Так, «у "ВСЛ" є підписані контракти на переклад і видання творів 42 мовами у 48 країнах. При цьому серед країн, які найбільше купують права на книги цього видавництва – Південна Корея, Чехія та Польща. Vivat працює з колегами з 11 країн, найбільше серед їхніх партнерів цікавляться нашою книгою у Польщі, Грузії, Литві та Латвії» [9].

Сьогодні перед видавничою галуззю стоять величезні професійні виклики. Але допоки українці продовжують читати, видавці будуть шукати і знаходити найнеймовірніші шляхи задоволення потреби в читанні – одного з найсильніших серед усіх духовних запитів. Як висловилася головна редакторка і співзасновниця «Видавництва Старого Лева» Мар'яна Савка, «книжка не випала зі споживчого кошика українця попри те, що він став бідніший. А це – про цінності» [1].

Список використаних джерел

1. Антитеза з Мар'яною Савкою. *Фундація Суспільність*. 2022. 11 лист. URL: <https://souspilnist.org/blog/news/antiteza-z-maryanoiu-savkoiu/>

2. Білаш К. Російські обстріли пошкодили офіси та склади близько 20 українських видавництв. *LB.ua*. 2022. 13 квітня. URL: https://lb.ua/culture/2022/04/13/513290_rosiyski_obstrili_poshkodili_ofisi.html
3. Видавнича галузь України: огляд сектора: Заключний звіт 2020. Лютий–березень 2021 року. *British Council, Ukrainian Book Institute*. URL: https://www.britishcouncil.org.ua/sites/default/files/333_research_uk_ua_v10.pdf
4. Гонченко Т. Книжковий ринок під час війни: підсумки року і 13 знакових українських новинок. *LB.ua*. 2022. 28 грудня. URL: https://lb.ua/culture/2022/12/28/540501_knizhkoviy_rinok_pid_chas_viyeni.html
5. Громенко С. Чому Україна програє сусідам війни за історію. *Український тиждень*. 2014. №35 (355). С. 48–49.
6. Деякі підсумки видавничого року в умовах війни. *Книжковий ринок*. 2022.19 груд. URL: <http://www.upba.org.ua/index.php/uk/vydavnytstva/item/483-deiaki-pidsumky-vydavnychoho-roku-v-umovakh-viiny>
7. Загоруй А. Не на передовиці, а на передовій: видавництва військових і волонтерів в Україні. *Читомо*. 2022. 27 берез. URL: <https://chytomo.com/ne-na-peredovytsi-a-na-peredovij-vydavnytstva-vijskovykh-i-volonteriv-v-ukraini/>
8. Загоруй А., Хмельовська О. 9 місяців вторгнення: як українські видавці працюють під час війни. *Читомо*. 2022. 29 лист. URL: <https://chytomo.com/9-misiatsiv-vtorhnennia-ia-k-zaraz-pratsiuiut-vydavtsiv-v-ukraini/>
9. Кацабай М. За рік повномасштабної війни попит на українські книги за кордоном виріс удвічі. *Українська правда. Життя*. 2023. 24 лют. URL: <https://life.ppravda.com.ua/culture/2023/02/24/253037/>

10. Курико В. Війна вже говорить: книжки про війну, які з'явилися після 24-го лютого. *Читомо*. 2023. 20 лют. URL: <https://chytomo.com/po-hariachykh-slidakh-knyzhky-pro-vijnu-iaki-z-iyavlysia-pislia-24ho-liutoho/>
11. Мацко І. Видавнича справа під час війни: Інтерв'ю з Оленою Рибкою. *Наше слово*. 2022. 21 серпня. URL: <https://nasze-slowo.pl/vydavnycha-sprava-pid-chas-vijny/>
12. Мельник Т. Дешеві й у вогні не горять. В Україні нарешті бум електронних книжок. Як цим хоче скористатися найбільший ритейлер Yakaboo. *Forbes Ukraine*. URL: <https://forbes.ua/innovations/deshevi-y-u-vogni-ne-goryat-v-ukraini-nareshti-bum-elektronnikh-knizhok-yak-tsim-khoche-skoristatysya-naybilshiy-riteyler-yakaboo-02022023-11455>
13. Орлова Ю. Видавництво Vivat: “Плануємо надрукувати щонайменше 400 книжок та відсвяткувати перемогу”. *LB.ua*. 2022. 28 грудня. URL: https://lb.ua/blog/yulia_olrova/540565_vidavnitstvo_vivat_planuiemo.html
14. Павленко І. Від книжок до бліндажів: як видавництво «Залізний Тато» пішло боронити Україну. *Kyiv Post*. 2022. 20 трав. URL: <https://www.kyivpost.com/uk/post/4756>
15. Семенюта І. Брак паперу, знищені друкарні та «ренесанс» української книжки. Як війна вплинула на видавців. *Детектор медіа*. 2023. 24 бер. URL: <https://detector.media/rinok/article/209315/2023-03-24-brak-paperu-znyshcheni-drukarni-ta-renesans-ukrainskoi-knyzhky-yak-viyna-vplynula-na-vydavtsiv/>
16. Скоріна Г. Книжки, написані військовими про війну, життя і любов. *Історична правда*. 2023. 10 січня. URL: <https://www.istpravda.com.ua/articles/2023/01/10/162274/>

17. «У книгах військових нема ура-патріотизму й пафосу», – дослідниця воєнліту Марина Рябченко. *Українська правда*. 2023. 15 січня. URL: <https://life.prawda.com.ua/culture/2023/01/15/252323/>
18. Через війну попит на українські книги у світі зріс майже удвічі. Назвали найпопулярніших авторів. *Волинські новини*. 2023. 26 лют. URL: <https://www.volynnews.com/news/all/cherез-viynu-popyt-na-ukrayinski-knyhy-zris-udvichi-nazvaly-nauropuliarnishykh-avtoriv/>
19. Lystvak H., Zelinska N., Levytska O. Militarization of the Ukrainian Publishing Market During the Russo-Ukrainian War since 2014. *Horizons of Politics*. 2024. 15(51). P. 41–158. URL: <https://horyzontypolityki.ignatianum.edu.pl/HP/issue/view/125>

УДК 821.161.2(0.027)Підмогильний: 027.021(477.83)

Надія Зубко, кандидатка історичних наук, наукова співробітниця

Львівська національна наукова бібліотека України імені В. Стефаника, Національний лісотехнічний університет України, м. Львів

**ПРИЖИТТЄВІ ВИДАННЯ ТВОРІВ ВАЛЕР'ЯНА
ПІДМОГИЛЬНОГО У ФОНДАХ ЛЬВІВСЬКОЇ
НАЦІОНАЛЬНОЇ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ
ІМЕНІ В. СТЕФАНІКА**

В останні роки помітно зросла популярність української класики, що пов'язують із прагненням українців зрозуміти й осягнути свою ідентичність. За словами засновника київської книгарні «Сенс» Олексія Єрінчака, видання таких творів «стало прибутковим бізнесом» з огляду на особливу цікавість до «замордованих в Радянському Союзі» представників Розстріляного

відродження [3]. Їхні твори було вилучено із загальнодоступних бібліотечних фондів бібліотек і лише на початку 1990-х повернуто із спецхранів й удоступнено читачам. На думку книгаря, лише нині твори Тео Шкурупія, Михайля Семенка, Майка Йогансена, Валер'яна Підмогильного та інших письменників нарешті «зайняли свої місця на полицях книгарень» і «в широких колах українського суспільства стало модним обговорювати доробок забутих раніше літераторів» [Там само].

Цю тенденцію підтверджують інші немережеві книгарні «Закапелок» і «Readeat» (Київ), «Katebooks» (Ірпінь), а також книготорговельні мережі «Book24», «kniga.biz.ua», «Yakaboo», «Книголенд», «Клуб сімейного дозвілля» та «Наш формат» із загальноукраїнським охопленням, які взяли участь в опитуванні Українського інституту книги. Оприлюднені результати дослідження засвідчили, що найвищі рейтинги продажу у 2023 році серед української класики мала серія «Неканонічний канон» від видавництва «Віхола», зокрема книжка «Місто» Валер'яна Підмогильного [8].

Схожі читацькі інтереси підтверджують запити користувачів Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника (далі – ЛННБ України імені В. Стефаника), фонди якої в останні три роки поповнило вже згадане видання Валер'яна Підмогильного «Місто» від видавництва «Віхола», книжки «Місто» і «Невеличка драма» від харківського видавництва «Фоліо» із серії «Рідне» та «Шкільна бібліотека української та світової літератури»; «Місто» від видавництва «Рідна мова» з серії «Відомі та незвідані»; «Вибрані твори» від видавництва «Yakaboo Publishing» із серії «Yaka школа»; зібрання під узагальнювальною назвою «Сонце сходить» від видавництва «Ще одну сторінку».

Наше зацікавлення виданнями Валерія Підмогильного

зумовлене науковими пошуками в межах стипендіальної програми «Досліджуйте в Україні» («Badaj na Ukrainie») від Центру діалогу Юліуша Мерошевського (Juliusz Mieroszewski Centre for Dialogue), адже більшість прижиттєвих видань творів письменника, представлених у фондах ЛННБ України імені В. Стефаника, відображено в списку № 5 «Бібліографія буржуазно-націоналістичної літератури», що надсилався до ЦК КП(б)У (лист № 386 с від 8 вересня 1938 року зі статусом «таємно»). У списку перелічено 15 видань: перший том «Творів», повість «Остап Шапталай», оповідання «Син», «Собака», гуморески «Дід Яким», роман «Невеличка драма», «Військовий літун», роман «Місто», «Третя революція», «Проблеми хліба», оповідання «Гайдамака. Ваня» і «Старість», «Історія пані Івги», «На степах» (з повісті «Дніпро»), «Сонце сходить». У графі «Висновки Головліту УРСР» підсумовано: «Поет, белетрист. Критик, але всі його твори шкідливі, націоналістичні. З орієнтацією на Захід. Ворожі нашої соціалістичної (sic!) сучасності. Популяризація його творів завдала б шкоди нашому соціалістичному побуту. Треба всі твори вилучити» [2, с. 82–83].

В одному з найповніших біобібліографічних покажчиків, який уклала Тетяна Гологорська в Харківській державній науковій бібліотеці імені В. Г. Короленка, зафіксовано 16 прижиттєвих видань творів Валер'яна Підмогильного [6]. У фондах ЛННБ України імені В. Стефаника зберігається одинадцять друків (деякі у кількох примірниках і навіть ксерокопіях). Найдавніший серед них – повість «Остап Шаптала», яку опубліковано накладом 3 тис. примірників в грудні 1921 року. Проте у вихідних даних на титулі, щоб надовше зберегти «свіжість» видання, як рік випуску вказано 1922-й, а як видавця – Всеукрлітком (Всеукраїнський літературний комітет) – орган художнього сектору Головополітосвіти УРСР, що

функціонував у Києві та Харкові упродовж 1919–1922 років.

Оповідання «В епідемічному бараці» вийшло друком 1922 року як 162-га частина серії «Загальна бібліотека» видавництва «Українська накладня Якова Оренштайна» в Лейпцигу (Німеччина). Це – невелике за обсягом видання з пояснювальними примітками і передмовою українського філолога Василь Верниволя (справжнє ім'я – Василь Сімович), який називає Валер'яна Підмогильного «найвизначнішою появою в нашій белетристиці післявоєнної доби», «незвичайно підмітливим, тонким місцем у малюванні глибоких психічних переживань і настроїв сучасного покоління, придушеного важким життям буденщини», творцем «свіжих, принадних, оригінальних» образів. Основу нарисів В. Підмогильного автор передмови означає як «сіру, темнувату», а тон його мови — «сумовитий», підкреслюючи, що «із них б'є щось живе, нове, цікаве, як нове й цікаве те життя, що тепер витворюється на Україні» [1, с. 3]. Володимир Мельник – упорядник вибраних творів письменника – припускав, що матеріалом для оповідання стали реальні події: восени 1919 року в рідному селі письменника Чаплі (Любимівська волость Новомосковського повіту) поширилась епідемія сипного тифу [4, с. 748].

Видання має типове серійне оформлення: вихідні відомості на обкладинці вписано у впізнавану фігурну рамку. Брошуру тиражовано в друкарні К. Редера в Лейпцигу й поширювано в Україні через головні склади в Берліні («Українська накладня»), Нью-Йорку («Книгарня Українського народного союзу»), Вінніпегу («Українська книгарня і накладня»), Коломиї («Галицька накладня Якова Оренштайна») та Львові («Книгарня Наукового товариства імені Шевченка»).

Збережений примірник перебував у відділі спеціального

зберігання ЛННБ України імені В. Стефаника, про що свідчать написи графітовим олівцем на обкладинці, зокрема «спец», та трохи затерте маркування цензора «Нац[ионалистическое]» (рис. 1).

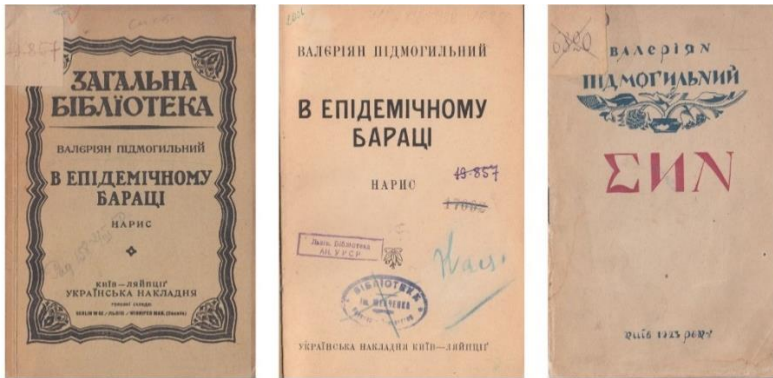

Рис. 1. Оформлення видань В. Підмогильного «В епідемічному бараці» (1922) та «Син» (1923)

1923 року в тій самій друкарні побачила світ збірка «Повстанці й інші оповідання», у вихідних даних якої зафіксовано міста Прага і Берлін та видавництво «Нова Україна». До збірки увійшли твори «Ідуть», «У штабі», «Перед наступом», «Пожежа», «Отаман Кремнюк», «Іван Босий», «Проблема хліба».

У фондах ЛННБ України імені В. Стефаника представлено два видання оповідання «Син». Примірник першого розтиражовано у 7-й друкарні тресту «Київдрук» 1923 року. Обкладинку надруковано в Київській школі поліграфічного виробництва. Очевидно, її оформлення належить Анатолію Бондаровичу, який в оформленні часопису «Нова громада» теж використовував на позначення окремих звуків не кириличні, а латинські літери, зокрема «N» (рис. 1). До 1940 року примірник оповідання «Син»

належав Бібліотеці Наукового товариства імені Шевченка, про що свідчить штемпельний екслібрис та інвентарні номери. На титулі затерто написи: «Письмо № 37 Гл[авлита] УСССР. 1958», на підставі якого видання було вилучено до спецхрану, та «№ 288 [19]38 р.», що фігурує на інших книжках Валер'яна Підмогильного, як і в «Зведеному списку осіб, усі твори яких підлягають вилученню з бібліотек та книготорговельної мережі згідно з наказами Головліту УРСР за період з 1938 по 1954 рік включно» [7, с. 156].

Окрім першого, у Бібліотеці зберігається третє видання оповідання «Син» вийшло друком у «Державному видавництві України» (Харків–Київ, 1930) в серії «Масова художня бібліотечка» накладом 20 тис. примірників.

1927 року у «Видавництві письменників “Маса”», в організації якого брав участь сам Валер'ян Підмогильний, вийшла друком його збірка «Проблема хліба» (наклад – 3 тис. прим.), на сторінках якої опубліковано оповідання «Сонце сходить», «Третя революція», «Син», «Військовий літун», «Історія пані Ївги», «П'ятдесят верстов», «Проблема хліба», «Собака», «В епідемічному бараці», «Смерть». Відкриває книжку передмова у формі листа Валер'яна Підмогильного Євгенові Плужнику. Таку ж структуру, але більший формат і менший обсяг, іншу обкладинку із зображенням колоска у виконанні Євгенія Білухи має друге видання збірки (рис. 2), здійснене в «Книгоспілці» 1930 року накладом 5 тис. прим. Збережений примірник «походить» з Бібліотеки Наукового товариства імені Шевченка, має відповідний штамп і помітки цензора. На останньому аркуші книжкового блоку анонсовано інші друки «Книгоспілки», згруповані в такі блоки «Сучасне письменство», «Бібліотека історичної повісті й роману», «Бібліотека для всіх». Привертає увагу звернення від Українського інституту книгознавства «Читачу, напиши думки з приводу цієї

книжки, зазначивши свій вік та соціальний стан і надішли їх на адресу: Київ, Пушкінська, 8» [5, с. 2].

Рис. 2. Оформлення видань В. Підмогильного «Проблема хліба» (1930) та «Місто» (1929)

Читачам ЛННБ України імені В. Стефаника доступні два видання і три примірники одного з найвідомішого і найпопулярнішого твору В. Підмогильного – урбаністичного роману «Місто». У 1928 і 1929 роках їх видала «Книгоспілка» накладом 4 і 5 тис. прим. відповідно. Обриси пам’ятника Богданові Хмельницькому на обкладинці (рис. 2) вказують, що події твору розгортаються в Києві (художник Н. Алексєєнко). Один із примірників другого видання надійшов із Книгозбірні Дмитрія, Патріярха Київського і всієї України, про що свідчить екслібрис. На титульному аркушеві двох інших залишились сліди від витертих написів цензора.

Окрім названих видань оригінальних художніх творів Валер’яна Підмогильного у фондах ЛННБ України імені В. Стефаника представлено його переклади, а також два видання «Фразеології ділової людини», укладених спільно з Євгеном Плужником і підготовлених до друку у видавництві «Час» у 1926 і

1927 роках.

На нашу думку, цільова аудиторія книжок, випущених за життя автора, – вужча й обмежується літературознавцями та мовознавцями, істориками книги, дослідниками книжкового мистецтва, едиційних й бібліотечних практик на певному етапі розвитку книжкової справи, біографістами, культурологами, популяризаторами матеріальної і нематеріальної культурної спадщини українців. Збережені примірники цінні для текстологічної підготовки сучасних друків, адже опублікування повного зібрання творів Валер'яна Підмогильного, ім'я якого на пів століття було вилучено з наукового і культурного обігу, а видання «ув'язено» в спецфондах українських бібліотек, – надалі залишається актуальним.

Поки для широкого кола зацікавлених читачів доступні нові видання вибраних та окремих творів Валер'яна Підмогильного. Вони дають змогу ознайомитися не лише з літературним доробком письменника, а й його сучасними дослідницькими інтерпретаціями. Такі друковані та електронні публікації формують достатній емоційний та інтелектуальний капітал кожного українця, приносять його національній/ціннісній ідентифікації.

Список використаних джерел

1. Верниволя В. [Передмова]. *Підмогильний В. В епідемічному бараци : нарис.* Київ ; Ляйпціг : Укр. накладня, 1922. С. 3–4.
2. До ЦК КП(б)У : лист в. о. заст. начальника і начальника бібсектору Головліту УРСР № 386 с від 8 верес. 1938 р. *Список репресованої літератури / упоряд. С. І. Білокінь.* Київ : Укр. пропілеї, 2018. С. 73–87.
3. Корольова Є. «Три роки тому ви б не повірили». *NV.* URL:

<https://life.nv.ua/ukr/ukraine/events/knigi-2024-shcho-chitayut-ukrajinci-zaraz-i-yak-zminilisy-smaki-pid-chas-viyni-zasnovnik-knigarni-sens-50455627.html> (дата зверн.: 16.10.2024).

4. Підмогильний В. П. Оповідання. Повість. Романи / вступ. ст., упоряд. і приміт. В. О. Мельника. Київ : Наук. думка, 1991. 800 с. (Б-ка укр. літ. Рад. укр. літ.).

5. Підмогильний В. Проблема хліба : оповідання. Вид. 2-ге. Харків ; Київ : Книгоспілка, 1930. 170 с.

6. Український письменник Валер'ян Підмогильний (1901–1937) : бібліогр. покажч. / Держ. закл. «Харк. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка»; уклад. Т. В. Гологорська. Харків, 2011. 78 с. (Повернені імена).

7. Федотова О. О., Шаповал Ю. І. Проскрипції як цінне джерело з історії цензури в Радянській Україні. *Український історичний журнал*. 2017. № 2. С. 142–159.

8. Які книжки найчастіше купували українці у 2023 році: результати опитування книгарень. *Український інститут книги : офіц. сайт*. URL: <https://ubi.org.ua/uk/news/kategoriya-2/yaki-knizhki-naychastishe-kupuvali-ukra-nci-u-2023-roci-rezultati-opituvannya-knigaren> (дата зверн.: 25.10.2024).

УДК 001.8

Богдан Кіс, аспірант

Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів

ЕЛЕКТРОННІ РЕСУРСИ В ДОКУМЕНТОЗНАВСТВІ

Електронні ресурси є невіддільною складовою сучасної інформаційної інфраструктури, адже забезпечують швидкий доступ до знань та ефективну роботу з даними [1]. У

документознавстві вони відіграють ключову роль, замінюючи або доповнюючи традиційні паперові носії.

У цьому контексті електронний ресурс – це будь-яка інформація, яка існує в цифровому вигляді та зберігається або поширюється за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій [2, с. 461]. Електронні ресурси можуть зберігатися на локальних носіях, як-от жорсткі диски або флеш-накопичувачі, а також бути доступними онлайн у глобальній мережі Інтернет.

Електронний ресурс – це структурований масив даних, представлений у цифровій формі для зберігання, обробки або поширення. Сюди входять як статичні файли (наприклад, PDF-документи чи електронні книги), так і динамічні ресурси, які регулярно оновлюються (онлайн- бази даних, веб-сайти). Однією з ключових характеристик електронних ресурсів є можливість швидкого доступу до них у будь-який час із будь-якого місця, що значно спрощує процес обміну інформацією.

У документознавстві електронні ресурси стають універсальним інструментом для створення, пошуку, зберігання та використання інформації. Вони дозволяють оптимізувати роботу з документами, надаючи можливість здійснювати інтерактивний пошук, використовувати гіперпосилання для навігації, отримувати оновлені дані в реальному часі. Завдяки цьому зростає продуктивність і ефективність роботи фахівців у галузі управління документами.

Електронні ресурси можна класифікувати за різними критеріями: форматом подання інформації, типом носія, змістом та призначенням. Кожен вид має свої специфічні особливості й області застосування, що робить електронні ресурси універсальними для різних завдань [3].

Електронні ресурси мають низку специфічних особливостей, які вирізняють їх з-поміж традиційних носіїв інформації та роблять невід'ємною частиною сучасного документознавства. Їхня унікальність полягає не лише в цифровому форматі зберігання, а й у можливості виконувати функції, які недоступні для паперових документів. Завдяки цьому електронні ресурси спрощують роботу з інформацією та сприяють підвищенню її доступності [4, с. 77].

Основні функції електронних ресурсів:

1.Забезпечення швидкого доступу до інформації. Електронні ресурси надають можливість користувачам отримувати необхідні дані за лічені секунди. Пошукові системи в архівах або електронних бібліотеках дозволяють знаходити документи за ключовими словами, що значно економить час.

2.Зберігання великих обсягів інформації. Використання електронних архівів дозволяє накопичувати величезні обсяги інформації без потреби у фізичному просторі. Наприклад, національні архіви та бібліотеки переводять свої фонди в електронний формат, що спрощує їх доступність та збереження.

3.Автоматизація та спрощення обробки інформації. Завдяки електронним ресурсам можливе автоматичне опрацювання даних, наприклад, пошук, сортування або фільтрація документів. Це зменшує навантаження на працівників архівів і бібліотек, роблячи процес управління документами більш ефективним.

4.Підтримка комунікації та співпраці. Багато електронних ресурсів використовуються для спільної роботи. Наприклад, платформи зберігання документів дозволяють кільком користувачам одночасно редагувати файли та обмінюватися інформацією. Це особливо актуально для наукових та освітніх проєктів [5, с. 88-97].

Класифікація електронних ресурсів має велике значення для їх ефективного використання та управління. Різні види ресурсів виконують специфічні функції, тому їхнє розподілення за певними критеріями допомагає впорядковувати інформаційні об'єкти та забезпечувати швидкий доступ до них. У документознавстві електронні ресурси класифікують за кількома основними ознаками: за типом носія, функціональним призначенням, рівнем доступу та типом інформації [6, с. 117].

Електронні ресурси можуть зберігатися як у мережі Інтернет, так і на локальних носіях інформації.

Електронні ресурси відіграють ключову роль у розвитку документознавства, впливаючи на способи зберігання, обробки, пошуку та передачі інформації. У сучасному інформаційному суспільстві вони стали основою для функціонування бібліотек, архівів та інформаційних центрів. Ефективне використання електронних ресурсів дозволяє значно підвищити швидкість доступу до знань, зберігати великі обсяги даних і забезпечувати нові можливості для досліджень та комунікації.

Завдяки електронним ресурсам забезпечується тривале та надійне зберігання інформації в цифровій формі. На відміну від традиційних паперових документів, цифрові копії мають високу стійкість до фізичного зносу і можуть бути дубльовані у великих масштабах, що мінімізує ризик втрати даних. Електронні архіви та бібліотеки дозволяють зберігати документи у форматах, що підтримують регулярне оновлення та вдосконалення.

Передача інформації також значно полегшилася завдяки онлайн-ресурсам. Електронні документи можуть бути розповсюджені миттєво по всьому світу через електронну пошту, хмарні сервіси чи бібліотечні портали. Це сприяє оперативному

обміну знаннями та розширює доступ до них для науковців, студентів та фахівців [7].

Проте, існують ще бібліотеки та архіви, які дедалі більше інтегрують електронні ресурси у свою роботу, створюючи електронні каталоги та цифрові сховища. Цифровізація фондів дозволяє зберігати унікальні документи, книги та рукописи в електронному вигляді, захищаючи їх від пошкоджень та знищення [8].

Електронні каталоги полегшують пошук документів, надаючи користувачам інструменти для швидкої навігації та доступу до необхідної інформації. Наприклад, сучасні бібліотечні системи дозволяють користувачам шукати книги чи статті за ключовими словами, авторами або темами та одразу отримувати доступ до їх цифрових версій.

Архівні установи також використовують електронні ресурси для створення баз даних та систем управління документами, що сприяє зручному обліку та зберіганню даних. Наприклад, електронні реєстри дозволяють архівістам автоматизувати процеси обробки та пошуку документів, що раніше виконувалися вручну [9].

Електронні ресурси постійно розвиваються, відкриваючи нові можливості для зберігання та обробки інформації. Один із ключових напрямків розвитку – «цифровізація архівів» та створення національних електронних бібліотек, де у вільному доступі будуть зібрані культурні, наукові та освітні ресурси.

Інший важливий напрямок – «інтеграція електронних ресурсів із технологіями штучного інтелекту». Наприклад, алгоритми машинного навчання можуть допомогти автоматизувати обробку великих масивів даних, проводити розпізнавання текстів у цифрових архівах та покращувати пошукові системи. Такі

технології також можуть створювати рекомендаційні системи, що підказують користувачам релевантні матеріали на основі їхніх запитів та інтересів.

Таким чином, електронні ресурси відіграють вирішальну роль у документознавстві, забезпечуючи швидкий доступ до знань, ефективне зберігання та передачу інформації, а також полегшуючи роботу науковців, бібліотекарів та архівістів. Вони сприяють розвитку науки, освіти та культури, надаючи нові можливості для досліджень та комунікації.

Завдяки розвитку технологій електронні ресурси стають все більш інтегрованими у професійну діяльність та повсякденне життя, відкриваючи нові перспективи для вдосконалення інформаційних процесів. У майбутньому можна очікувати, що електронні ресурси стануть ще більш важливими в управлінні знаннями, забезпечуючи не лише зручність, але й нові можливості для створення та поширення інформації.

Список використаних джерел

1. Про Національну програму інформатизації: Закон України від 04.02.1998 № 74/98-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. К., 1998. № 27. Ст. 181.

2. Марченко П. М. Керування документаційними процесами. *Українська архівна енциклопедія*. К.: Горобець, 2008. С. 461.

3. Про затвердження Положення про Національний реєстр електронних інформаційних ресурсів: Постанова Кабінет Міністрів України від 17.03.2004 № 326. *Офіційний вісник України*. К., 2004 № 11. Ст. 665.

4. *Електронні інтелектуального і інформаційні духовного ресурси потенціалу бібліотек українського у піднесенні суспільства* / [О. С. Онищенко, Л. А. Дубровіна, В. М. Горвий та

ін.]; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. К.: НБУВ, 2011. 248 с.

5. Додонов О. Г., Нестеренко О. В., Бойченко А. В. Методологія створення Національного реєстру електронних інформаційних ресурсів. *Реєстрація, зберігання і обробка даних*. К., 2005. Т. 7. №3. С. 88–97.

6. Ковтанюк Ю. С. *Електронне документознавство в Україні: сутність наукового напрямку, історія формування, перспективи розвитку*: дис. ... канд. іст. наук: 27.00.02; Держ. архів. служба України, УНДІАСД. К., 2012. 252 с.

7. Соснін О. В. Національні інформаційні ресурси: проблеми визначення і розуміння. *Стратегічна панорама*. К., 2004. № 4.

8. ДСТУ 2732:2004. *Діловодство й архівна справа. Терміни та визначення*. К.: Держстандарт України, 2005. 32 с.

9. Про Національний архівний фонд та архівні установи : Закон України від 24.12.1993 № 3815-ХІІ. *Відом. Верховної Ради України*. К., 1994. №15. Ст. 87.

УДК 316.77+659.44

**Ірина Колосовська, кандидат наук з державного управління,
професор**

Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНІ АСПЕКТИ ВЗАЄМОДІЇ ІНСТИТУЦІЙ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ ТА ГРОМАДСЬКОСТІ

У процесах демократизації суспільства інформаційно-комунікативна взаємодія владних інституцій та громадськості відіграє вагомий роль та виконує низку важливих функцій. На етапі

сучасних трансформаційних перетворень актуалізується проблематика імплементації новітніх комунікативних форм та напрямів залучення суб'єктів громадянського суспільства до процесів управління та урахування інтересів і потреб громадськості шляхом ведення ефективного суспільного діалогу, впровадження сучасних інформаційно-комунікативних підходів та PR-технологій.

Окрему увагу важливо акцентувати на дефініції «стратегічні комунікації», узагальнене трактування якої передбачає узгоджені інформаційні повідомлення і дії з метою впливу на цільову аудиторію у визначенні національних, політичних, організаційних та стратегічних цілей з метою покращення сприйняття та розуміння інформації, образів та дій, від яких залежить підтримка керівних рішень у суспільстві. Ключовими елементами стратегічних комунікацій є інформаційна політика, засоби зв'язків із громадськістю, публічна дипломатія, психологічні маніпуляції, інформаційні заходи та ін. [1, с. 119].

Наукове осмислення стратегічних комунікацій у вітчизняній літературі розпочинається із дослідження Г. Почепцова «Стратегічні комунікації в політиці, бізнесі та державному управлінні» [2], де автором, зокрема, виокремлено низку функцій комунікативної діяльності у публічній сфері: функцію обміну (створення інформаційних каналів для обміну інформацією між інституціями та громадськістю); координуючу (узгодження цілей, завдань та координації діяльності); креативну (формування інформації як важливий аспект у контексті ухвалення політичних (управлінських) рішень); керуючу (можливість впливати на діяльність публічних інституцій); регулюючу (регулювання та раціоналізація інформаційних потоків в системі публічного управління); стабілізуючу (забезпечення стабільного

функціонування соціальної системи); мобілізаційну (можливість отримання підтримки і схвалення суспільства з приводу ухвалених політичних (управлінських) рішень); інтегруючу (врахування інтересів різних елементів суспільної системи, сприяння виробленню і ухваленню узгоджених управлінських рішень); функцію соціалізації (засвоєння у процесі інформаційного обміну соціально-політичних норм, цінностей і традицій, підвищення рівня управлінської та політичної компетентності громадян).

Комунікативна підсистема як структурна складова та безпосередня функція управління є складною системою, що включає:

- сукупність інформаційних потоків (що виступають засобом забезпечення узгодженості в управлінні);
- сукупність зв'язків та взаємовідносин у системі публічного управління;
- інформаційний простір (у якому відбувається процес функціонування владних інституцій у вимірі реальних зв'язків та взаємодій);
- форми та засоби трансляції інформації між інститутами публічної влади та громадськістю (на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівнях).

У площині публічного управління комунікації покликані забезпечувати ефективний обмін інформацією між суб'єктами та об'єктами управління; удосконалювати відносини між суб'єктами комунікації різних рівнів у процесі обміну інформацією; створювати інформаційні канали для обміну інформацією між окремими співробітниками та групами; налагоджувати та раціоналізувати інформаційні потоки. Комунікація не може існувати у відриві від держави і суспільства, а суспільство не може розвиватися без грамотно налагодженої комунікації [3, с. 95].

Ефективна інформаційно-комунікативна взаємодія публічних інституцій та громадськості можлива лише за умови взаємної довіри, дієвого зворотного зв'язку та оперативного обміну інформацією.

Слід зазначити, що у сучасному суспільстві задоволення інформаційних суспільних потреб, пов'язаних із забезпеченням ефективного публічного діалогу та дискурсу для різних соціальних суб'єктів є основною метою публік рілейшинз (PR). Саме PR як соціальний інститут є одним із вагомих способів впливу на цільову аудиторію шляхом врахування її об'єктивних потреб та психологічних особливостей, управління громадською думкою з подальшою зміною суспільної свідомості та поведінки. Концепція PR-діяльності у публічній сфері полягає у прояві управлінської культури, стилю керівництва, відповідної репутації та іміджу, моделі взаємодії у суспільстві. Важливе значення має впровадження та використання дієвих способів PR-діяльності, зокрема активізація взаємодії з громадськими організаціями; застосування у практичній діяльності сучасних методів дослідження суспільних процесів, моніторингу інтересів та потреб різних соціальних груп; посилення відповідальності публічних інституцій перед суспільством на основі реалізації інноваційних форм міжсекторного соціального партнерства та ін.

Динаміка комунікативного процесу у системі державного управління засвідчує, що характеристика державної комунікації як односпрямованого процесу впливу комунікатора на аудиторію змінилася акцентуванням уваги на зворотний зв'язок, який надає політичній системі стійкість існування і ефективність розвитку [4].

Публічні інституції повинні активно використовувати механізми зворотного зв'язку та взаємного контролю, що тим самим передбачає запровадження системного моніторингу

громадської думки суспільно-політичної ситуації та ефективності влади. Завдяки цьому комунікативна взаємодія у публічній сфері здатна забезпечити баланс державно-управлінських, державно-громадських та державно-приватних інтересів у суспільстві [5, с. 199].

Враховуючи сучасні реалії особливої ваги набувають питання функціонування інституту звернень громадян у контексті реалізації їхніх прав та участі як повноцінних суб'єктів процесу підготовки та реалізації державно-управлінських рішень. Інститут звернень громадян, який нерозривно пов'язаний із становленням та розвитком громадянського суспільства, уможлиблює розширення комунікативних каналів для поширення інформації, створюючи таким чином можливість участі громадян у соціально-економічних, політичних та інших процесах. Створення належних умов для відповідного рівня захищеності громадян у контексті реалізації ними права на звернення передбачає розроблення та впровадження дієвих публічно-управлінських механізмів реагування на їх звернення органів публічної влади різних рівнів, що, своєю чергою, обумовлюється необхідністю оптимізації інформаційно-комунікативного процесу між владними інститутами і громадянами. Звернення громадян, по-перше, виступають індикатором рівня та якості реагування органів публічної влади на факти порушень прав і свобод, по-друге, є формою відповідного представлення інтересів людей і знаходять відображення у вигляді конкретної вимоги громадянина або групи громадян до публічної влади, оформленої у вигляді звернення.

Шляхи підвищення ефективності інформаційно-комунікативної взаємодії у публічній сфері повинні ґрунтуватися на системному підході та включати:

- оптимізацію системи постійного зв'язку між публічними інституціями та суб'єктами громадянського суспільства;
- забезпечення ефективної публічної інформаційної політики та створення розвиненої інформаційної інфраструктури публічних установ;
- формування ефективної системи комунікаційних каналів для взаємного обміну інформацією та активізації взаємодії суб'єктів комунікації;
- посилення практики публічної звітності інституцій перед громадськістю з питань, що становлять суспільний інтерес;
- підвищення дієвості суб'єктів громадянського суспільства з метою суттєвого впливу на якість комунікації через функціонування системи зворотнього зв'язку, ефективного діалогу на різних рівнях.

Список використаних джерел

1. Терещеня О.В. Стратегічні комунікації у науково-теоретичному дискурсі. *Communications and Communicative Technologies*. 2020. Вип. 20. С. 116-121. DOI <https://doi.org/10.15421/292017>
2. Почепцов Г. Г. Стратегічні комунікації: стратегічні комунікації в політиці, бізнесі та державному управлінні: навч. посіб. Київ: Альтерпрес, 2008. 216 с.
3. Майстренко К.М. Комунікації у діяльності органів публічної влади. *Публічне урядування*. 2022. № 1 (29). С. 93-98. [https://doi.org/10.32689/2617-2224-2022-1\(29\)-13](https://doi.org/10.32689/2617-2224-2022-1(29)-13)
- 4 . Рачинська О.А. Сучасні підходи в організації комунікативної взаємодії у сфері публічного управління. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2019. №2. DOI: 10.32702/2307-2156-2019.2.1

5. Романенко Є. Комунікативна взаємодія органів державної влади та громадськості: сутність та особливості налагодження. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2014. Вип. 2(21). С. 190-201. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dums_2014_2_22

УДК 327+017

**Галина Листвак, кандидат наук із соціальних комунікацій,
доцент**

Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів

ПРОБЛЕМИ КАТАЛОГІЗАЦІЇ ВИДАНЬ ПРО РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКУ ВІЙНУ (НА ПРИКЛАДІ КАТАЛОГУ ГАННИ СКОРІНОЇ)

З початком Російсько-української війни: окупацією Криму, вторгненням на сході України та початком її повномасштабної фази – з'явилася величезна кількість видань, які в той чи інший спосіб фіксували цей досвід та рефлексували про воєнні події. Це і так звана комбатантська (ветеранська) література, і щоденники та есеї, і комікси – словом, усе, що включаємо до сегмента воєнної книжки про Російсько-українську війну.

Літературознавиця Ганна Улюра, аналізуючи написане про війни у світі, говорить про те, що кожне суспільство, фактично, витворює мову, якою говорить про свою війну [8]. Пошук мови, якою ми говоримо про нашу війну, ось уже десятиліття триває зокрема у воєнних книжках.

Водночас постає потреба вести більш систематизований перелік та каталогізацію таких видань, і потреба ця окреслює кілька ключових проблем з їх відстежування та класифікації.

Офіційні збірники Книжкової палати України з бібліографією «Літопис книг» та статистикою «Друк України» містять рубрики «Військова справа. Військова техніка» [5, с. 1]. За роки війни дійсно спостерігаємо зростання кількості назв видань на цю тематику. Дослідниця Надія Зубко, відстежуючи статистику перших років війни, зазначає, що «впродовж 2014–2018 років кількість назв тематично-галузевого масиву “Військова справа. Військова техніка” зросла на 76,5 %» [2] Природно, цей показник продовжує зростати. Однак ця рубрика, що містить наукові, науково-популярні, навчальні, нормативні видання, не охоплює того величезного масиву романів, спогадів, щоденників, коміксів, творів для дітей про війну, які з’явилися у світ під впливом Російсько-української війни.

Відстежування та фіксування інформації про такі видання варто здійснювати дуже оперативно, використовуючи інформацію з різних джерел. Саме з таким підходом за цю справу взялася Ганна Скоріна – бібліотекарка за освітою, авторка проєкту «Книги_про_війну» [6, с. 4], дослідниця військової літератури та укладачка каталогів видань. У вигляді блогу та групи на Фейсбуку дослідниця почала збирати інформацію з соцмереж про появу видань, які можна класифікувати як воєнну книжку, дотичних проєктів та подій, а також впровадила у соцмережах хештег #книги_про_війну.

Спершу систематизовані результати під назвою «Книжкова сотня» були опубліковані на сайті «Армія Inform». Цей каталог містить 16 розділів (подаю скорочені формулювання їхніх назв): 1. Основний перелік, 2. Комікси, 3. Анексія Криму, 4. Поетичні збірки, 5. Діти про війну, дітям про війну, 6. Періодика/преса, 7. Навколовійськова тематика, 8. Метафора і війна, 9. Монографії, дослідження, звіти, 10. Написані іноземцями і видані в Україні,

11. Аналітика самого каталогу, 12. Електронні книги, 13. Події і мистецькі проєкти, 14. Читацькі відгуки за хештегом #книги_про_війну, 15. Іноземна література, 16. Іноземна література, написана під впливом Російсько-української війни [7]. Окрім власне книжок, до цієї версії каталогу включено і періодичні видання, і медійні проєкти та події, і навіть читацькі відгуки, що, звісно, порушує стрункність систематизації, але є цінним джерелом інформації.

В цій рубрикації також одразу помітні «проблемні» категорії «Навколівійська тематика», куди включено книжки про «пропаганду, інформаційну гігієну, історичні дослідження, публіцистику, спогади і навіть “художку” за мотивами», «Метафора і війна», що охоплює «книги, в яких війна виступає метафорою, алегорією» та «Іноземна література, написана під впливом Російсько-української війни» [7]. Така систематизація ґрунтується на суб’єктивному баченні тематики війни, ступеня її метафоризації чи впливу на суспільство, або ж на доволі непевному визначенні «обсягу» зображеної війни у творі (лише побіжної згадки; загального тла, на фоні якого відбуваються основні події; лише одного з аспектів дослідження; повноцінного персонажа тощо). До переліку електронних книг включено не лише книжки, а загалом усі медійні форми, що мають цифровий формат: сайти, групи в соцмережах, дописи в блогах, викладені на різних платформах власне електронні книжки тощо.

Та звісно, попри нечітку систему поділу, у цьому каталозі зібрано дуже корисний для роботи матеріал і створено каркас, який можна й далі розбудовувати та вдосконалювати. Укладачка має намір переглянути чи перечитати усі видання, які включає до переліку, тобто йдеться про принцип *de visu*, наочного збору даних

– який, без сумніву дуже ефективний, але також і дуже часозатратний.

Пізніше каталог-допис у блозі отримав більш фіналізовану форму друкованого «Каталогу книжок про Російсько-українську війну: 2014 – вересень 2023», що вийшов у видавництві «Білка» і охоплює видання за майже 10 років Російсько-української війни. Сюди увійшли: 1. Основний список: книжки, які написали учасники бойових дій, військові журналісти, військовослужбовці силових структур, капелани, волонтери, переселенці, журналісти, письменники, 2. Комікси й артбуки, 3. Анексія Криму, 4. Поезія, 5. Дитяча література, 6. Мама про синів, 7. Метафора та війна, 8. Преса, 9. Навколовійськові, 10. Наука, 11. Книжки про Російсько-українську війну, які написали іноземці, видано в Україні, та 12. Книги іноземними мовами, видані в Україні та за кордоном [3].

Як бачимо, обидві версії каталогу демонструють проблеми, які постають при доборі та каталогізації видань, і містять розділи, що систематизують переліки книжок за кількома різними (не взаємовиключними) категоріями: видом літератури/видання, авторством, тематикою і географією виходу в світ. Додатково варто згадати неоднорідну тематику та належність видання одночасно до кількох виокремлених категорій. Наприклад, деякі видання для дітей включені до розділу «Комікси й артбуки», але можуть з таким самим успіхом увійти до переліку «Дитяча література». Чи важливіша форма за читацьку аудиторію – питання риторичне, однак, гадаю, укладач(ка) неофіційного каталогу цілком має право на власний підхід.

Загалом описані вище проблеми каталогізації книжок про Російсько-українську війну не є принципово відмінними від проблем добору та систематизації видань загалом – і мають цілком

досяжні вирішення. Мабуть, найоптимальнішою з точки зору класифікації і найзручнішою для дослідження видань про Російсько-українську війну була б форма електронного каталогу у вигляді загального переліку з присвоєними категоріями. Це давало би можливість сортувати перелік як за основними параметрами бібліографічного опису (автор/укладач, назва, рік видання, місто/країна видання, видавництво, кількість сторінок, мова видання тощо), так і за додатковими категоріями (тематика, вид літератури, жанр, читацька аудиторія тощо).

Також на десятому році війни дуже на часі була б поява офіційної статистики власне воєнної книжки, адже цей сегмент відображає надзвичайно глибокі зміни в суспільстві, які продовжуватимуть впливати на літературний процес та видавничий ринок. Згадаймо в цьому контексті, наприклад, логотип «Видано під час війни», яким видавець Олександр Савчук маркує свої видання, створені під час повномасштабного вторгнення, і цим відзначає на правду подвижницьку працю харківських творців книжки. А для розробки такого офіційного каталогу вже наявні напрацювання з каталогізації будуть надзвичайно доречними.

Список використаних джерел

1. *Друк України*. Київ, Україна: Книжкова палата України, 2014–2023.

2. Зубко Н.

3. *Каталог книжок про Російсько-українську війну: 2014 – вересень 2023* / створила та дослідила Скоріна Ганна. Київ: Білка, 76 с.

4. Книги_про_війну. *Facebook*. URL: <https://www.facebook.com/groups/3048464458518759>

5. Літопис книг. *Національна бібліографія*. Київ, Україна: Книжкова палата України, 2014–2021. URL: <http://www.ukrbook.net/litopysy.html>

6. Скоріна Г. Книжки, написані військовими про війну, життя і любов. *Історична правда*. 10.01.2023. URL: <https://www.istpravda.com.ua/articles/2023/01/10/162274/>

7. Скоріна Г. Книжкова сотня (#Книги_про_війну видані за 2014-2019 роки). *Армія Inform*. 18.03.2020. URL: https://armyinform.com.ua/2020/03/18/knyzhkova-sotnya-knygy_pro_vijnu-vydani-za-2014-2019-roky/

8. Улюра Г. *Писати війну*. Київ: Темпора, 2023. 320 с.

УДК 658.8

Олександр Манзик, аспірант

Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів

БУКТОК ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ ПРОМОЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ ВИДАВНИЦТВ: АНАЛІЗ МЕТОДІВ ПРОСУВАННЯ

Сучасний розвиток соціальних мереж і цифрових платформ радикально змінив підходи до промоції книжкової продукції та комунікації з аудиторією. Однією з найпопулярніших платформ для промоції літератури, зокрема серед молоді, став TikTok, де створено окремий сегмент – BookTok, присвячений обговоренню, рекомендаціям та оглядам книжок. Популярність TikTok як інструменту просування літератури зумовлена його здатністю створювати динамічну взаємодію між читачами та видавцями і в такий спосіб формувати сучасну культуру читання. Платформа, завдяки лаконічній формі контенту з виокремленням найважливішого, сприяє активному залученню аудиторії через

візуальні формати, короткі огляди та рекомендації, що відповідають потребам сучасного користувача в швидкому доступі до інформації. Користувачами ТікТоку в цьому сегменті є в основному молодь (від 18 до 30 років), форматом для поширення є короткі, до 10 хвилин, відео [1, с. 288]. Утім, для ознайомлення з BookTok і старших вікових категорій, які читають та можуть використовувати ТікТок, створюються добірки найбільш популярних, із зазначенням характерних рис, каналів [2].

Серед книжок, які популярні тут, – в основному твори художньої літератури, з жанрів найбільш популярні ромками (романтичні комедії), фентезі, детективи, класика, трилери тощо. У цьому контексті українські видавництва, намагаючись ефективно просувати свою продукцію та привертати увагу читачів до літератури, також все частіше звертаються до BookTok.

Розпочинаючи аналіз методів, які використовуються українськими видавцями в BookTok для посилення популярності продукції, залучення нових читачів та формування позитивного образу видавництва в очах аудиторії, варто насамперед виокремити як об'єкт дослідження перелік найбільш популярних в Україні видавництв (це можна зробити, орієнтуючись на показники обсягів видавничого ринку, подані у звітах УІК за попередні 5 років [3]).

До аналізу не залучатимуться всі видавництва, адже деякі з них спеціалізуються переважно на навчальній літературі (як, наприклад, видавництво «Підручники і посібники»). І, навпаки, беруться до уваги видавництва, що випускають книжки різноманітної або особливої тематики, – «Клуб Сімейного Дозвілля» («КСД»), «Видавництво Старого Лева» («ВСЛ»), «Vivat». Показово, що саме ці видавництва фігурують і в добірках найпопулярніших книжок БукТоку [4].

Проте не всі з зазначених видавництв активно ведуть власні сторінки в ТікТок: до прикладу, в «ВСЛ» близько 8 тисяч підписників, у той же час в інстаграмі – близько 40 тисяч. Натомість «КСД» має більше 40 тисяч підписників у ТікТок і понад 130 тисяч в інстаграмі. Саме через це для аналізу більше підходять акаунти букблогерів, яких часто можна вважати амбасадорами видавництв.

Одразу зазначимо, що блогери підходять не лише за критерієм кількості підписників та їхнього охоплення, адже спеціалізуються на різних темах. Наприклад, «Проліт» (25 тисяч підписників) демонструє широкий спектр тем – від оглядів видавництв до аналізу літературних прийомів, але не має окремих оглядів книжок та видавництв; Keep Going Blog (з понад 55 тисячами підписників) зосереджений в основному на нон-фікшн та мотиваційній літературі, на яких повною мірою спеціалізується видавництво «Наш Формат».

Виокремити таким чином можна 12 букблогерів ТікТоку, кількість підписників яких коливається від 10 до понад 40 тисяч: «ms_jillena», «Марі Ініч про книжки», «Brains are...», «Читаємо разом», «viki.books», «букнута», «booklover Anna», «gavrish.nastyа», «Eslava Sabio», «Іра Логін», «Лера- Може почитаємо?». Всі вони в основному спеціалізуються на художній літературі, яка є основним продуктом перелічених видавництв.

У BookТок, окрім колаборації з популярними блогерами і в доповнення до цього, використовуються такі методи просування: вірусний контент із трендовими хештегами, участь у челленджах та флешмобах, розпакування й естетичні огляди книжок, хештег-кампанії, публікації ексклюзивного контенту про закулісся процесу видання, анонси новинок і передпродажів. У випадку досліджуваних блогерів вірусний контент майже не застосовується,

як і публікація ексклюзивного контенту про закулісся процесу видавництва.

Найбільшим з переліку наведених каналів є «viki.books» з понад 41 тисячею підписників, при цьому на каналі лише трохи більше 280 відео. Найбільше оглядів охоплюють книжки від «Vivat», «КСД», декілька – від «ВСЛ». Жанри книжок – детективи, трилери, фентезі. Окрім цього, неодноразово згадуються акції та знижки у книгарнях «Vivat».

Значним є і канал «Марі Ініч про книжки» з понад 35 тисячами підписників та більш ніж 650 опублікованими відео. В авторки є безліч оглядів книжок від «ВСЛ», «Vivat» та «КСД», чи не найбільше з усіх блогерів. Широка і палітра видань – ромкоми, фентезі, детективи, класична література. Окрім оглядів книжок, є також розпакування від «ВСЛ», пости про книгарню-кав'ярню цього ж видавництва в Одесі, а також окремий огляд книжок від «КСД».

В «ms_jillena» понад 25 тисяч підписників та понад 350 відео. Найбільше оглядів у авторки стосуються книжок «КСД» та «Vivat» – детективів, фентезі, класичної літератури, ромкомів. Подаються відео візитів у книгарні «ВСЛ», «КСД» та «Vivat», найбільша кількість відео – про останнє видавництво. Окрім того, є згадки про акції, серед яких – здавання та обмін на знижку книжок російською мовою у «Vivat».

У «brains age» більше 13 тисяч підписників та найменша кількість відео у вибірці – лише понад 160. За кількістю оглядів лідирують книжки «ВСЛ» та «КСД» – детективи, трилери, класика, фентезі. Помітний акцент авторка відео робить на серіях «КСД», зокрема на серії детективів Агати Крісті, книжках Стівена Кінга, а також на «Культread», згадуються і знижки від видавництва. Також

авторка відрізняється від інших частими згадками жартівливих «мемів» в оглядах книжок.

Блогерша «Читаємо разом» вирізняється незвичним форматом – досить часто у відео фігурує її сестра, з якою вони разом читають одну й ту саму книжку та обговорюють враження від неї. У авторки понад 21 тисяча підписників та понад 300 відео. Згадуються всі досліджувані видавництва, найбільше оглядів книжок «КСД» – переважно фентезі, трилерів. Є також відео, присвячені візитам у книгарню «КСД».

Канал «Букнута» має понад 22 тисячі підписників і понад 430 відео. Цей канал поєднує інформацію про книжки (переважно фентезі, детективи) та відвідини театру блогершою, з акцентом на першому контенті. У відео є всі згадувані видавництва, окремо варто згадати серію «Дискосвіт» від «ВСЛ» та Агати Крісті від «КСД».

Найбільшу кількість відео має канал Book Fairy Eli – понад 1200, на самому каналі понад 17 тисяч підписників. Окрім значної кількості оглядів книжок від «КСД» та «Vivat», є також добірки: від «КСД» – про книжки Стівена Кінга, в тому числі цикл «Темна вежа», серії Агати Крісті про Еркюля Пуаро; від «Vivat» – добірка трилерів. Є також відео про акції та розіграші у згаданих видавництвах, зокрема про регулярну акцію у «Vivat» з «книгами на вагу», розіграш трилогії Стівена Кінга. Серед видань переважають детективи і трилери.

«booklover Anna», «gavrih.nastyia», «Eslava Sabio», «Іра Логін», «Лера- Може почитаємо?» – кількість підписників на них варіюється від 10 до майже 27 тисяч, всі вони містять огляди книжок від уже названих видавництв, але особливих матеріалів щодо самих видавництв немає.

В усіх перелічених блогерів є розпакування книжок, але вони майже ніколи не фігурують як продукція конкретного видавництва – зазвичай це паунок з книжками від різних видавництв, тому для дослідження такі відео не є релевантними.

Отже, характерними жанрами для БукТоку є ромком, фентезі, трилери, детективи, а також твори класичної літератури. Відповідно, поряд з видавництвами-лідерами фігурують інші, які спеціалізуються на цих жанрах, – «Артбукс», «NeboBook Publishing», «Жорж»,

Окрім безпосередніх оглядів книжок є огляди серій – найбільше це про серії від «КСД» («Культread», Агата Крісті, «Темна вежа», «Емпіреї»), трапляються також огляди серій Стівена Кінга; у «Vivat» із серій згадуються окремі книжки з серій фентезі («Двір шипів і троянд»); називається також серія Дискосвіт від «ВСЛ».

У багатьох із зазначених блогерів є відео, присвячені відвідинам книгарень видавництв – найбільше їх саме про «Vivat», де згадуються також акції у книгарнях видавництва; аналогічний контент є і про книгарні «КСД», але в менших обсягах.

Акції від видавництв є однією зі складових контенту буктокерів, адже вони використовуються всіма зазначеними видавництвами. Трапляються також анонси нових видань; у деяких блогерів цикл відео триває від анонсу видавництва до моменту купівлі книжки та прочитання – така взаємодія за аудиторією дозволяє органічно залучити потенційних покупців звернути увагу на новинку і разом з блогером відслідковувати книжку/книжкову серію.

ТікТок-канали, що спеціалізуються на оглядах книжок українських видавництв, демонструють ефективність платформи як інструменту просування, де жанрова розмаїтість і адаптація

контенту до запитів аудиторії відіграють ключову роль. Блогери з великими аудиторіями, як-от «viki.books», «Марі Ініч про книжки», «ms_jillena», використовують творчі підходи: від розпакувань і рекомендацій до інформування про акції, що допомагає закріпити популярність видавничих брендів. Таким чином, короткий відеоконтент на платформі здатен сприяти зростанню зацікавленості у читанні, підтримуючи сучасний імідж видавництва та відкриваючи доступ до нової аудиторії [5, с. 136].

Список використаних джерел

1. Погрібна О. Соціальні мережі як інструмент промоційної роботи видавництва. *Український інформаційний простір*. 2023. №1(11). С. 277–300. Читомо.
2. Читомо. Книжковий TikTok: 9 українських буктокерів, на яких варто підписатися. *Читомо*. URL: <https://chytomo.com/knyzhkovyj-tiktok-9-ukrainskykh-buktokeriv-na-iakykh-var-to-pidpysatysia/>
3. *Український інститут книги. Дослідження*. [Електронний ресурс]. URL: <https://ubi.org.ua/en/activity/doslidzhennya> (дата звернення: 24.10.2024).
4. *Wonderzine. BookTok: 10 книжок, які часто рекомендують у TikTok*. *Wonderzine*. URL: <https://www.wonderzine.me/wonderzine/culture/books/7493-booktok-10-knizhok-yaki-chasto-rekomenduyut-u-tiktok>
5. Ковальова О. Тренди «букстаграм» та «букток» як фактори розвитку читацької культури серед підлітків. *Scientific Collection «InterConf+»*, №35(163). С. 131–137.

ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ З МЕДІАКОМУНІКАЦІЙ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ СПРАВИ У ЗВО

Соціальні процеси, що зумовлюють відповідні реформи в Україні, корегують зміни у змісті, характері, способах реалізації соціальних зв'язків і взаємин у суспільстві. Виклики, які призвели до змін соціальної парадигми спричиняють і нові вимоги до підготовки фахівців, до представників професій, діяльність яких відображає різні рівні соціальної взаємодії. Як наслідок, відбулася диференціація професійних функцій і на цій основі з'явилися нові професії для нашого суспільства. Зокрема, мова йде про зміни у підготовці фахівців з медіакомунікацій та інформаційної справи.

Отже, ключовими моментами, на які сьогодні звертають увагу в ході професійної підготовки фахівців з медіакомунікацій та інформаційної справи в Україні, є міжкультурне та мультикультурне освітнє середовище, гнучкість, дистанційність та інноваційність у здобутті освіти, розвиток критичного мислення, застосування інноваційних технологій навчання у освітньому процесі, підготовка до їх упровадження у майбутній професійній діяльності, реалізація навчання протягом життя. Важливою для нас, зокрема, є думка щодо усвідомлення необхідності інновацій, їх упровадження та вивчення, необхідність формування інноваційної компетенції фахівця, яка передбачає відкритість та залучення нового досвіду, продукування новизни, тобто пошуку нових методів і форм роботи тощо.

Враховуючи специфіку навчальних предметів з підготовки фахівців важливим і нагальним є використання широкого комплексу складових формування і розвитку професійної компетентності студента.

Виокреслимо, що на етапі тлумачення поняття «професійна компетентність» в контексті підготовки фахівців з медіакомунікацій та інформаційної справи її слід розуміти як інтегроване утворення особистості, яке синтезує необхідні компетентності (психолого-педагогічну, особистісно-мотиваційну, медіакомунікаційну, інформаційну), відповідні компетенції (мовну, мовленнєву, лінгвокраїнознавчу, дискурсивну, соціокультурну, комунікативну) та якості (здатність до самоперевірки, самопізнання, полікультурність, діалогічність, емпатію, толерантність та ін.), взаємовплив яких сприяє ефективній педагогічній взаємодії у процесі формування професійної компетентності студентів.

Використання інноваційних технологій викликane потребою, адже інновації – це сутність часу, а їх включення в освітній процес прописано в нормативних документах. Як бачимо, науковці визначають професійну компетентність фахівця через систему компонентів.

Величезна кількість досліджень як зарубіжних так і українських науковців присвячена темі формування професійної компетентності, що відбувається під час професійної підготовки фахівця у ЗВО. Учені О. Клапський, Ю. Рокитня, І. Зимня, В. Сластьонін уточнюють, що професійна підготовка – це процес засвоєння студентами фундаментальних знань, умінь та навичок, які забезпечують їх готовність до успішного виконання професійних функцій [1, с. 40-56]. Значно розширює тлумачення цього поняття О. Дорошенко, яка включає до розуміння

професійної підготовки особистісний компонент і завершеність процесу та визначає її як «сукупність уже отриманих людиною спеціальних знань, умінь та навичок, особистісних якостей, власного досвіду роботи та усвідомлених норм поведінки, що забезпечують можливість успішної роботи з певної професії [1, с. 70].

Сьогодні технології визначаються як методи, прийоми, засоби навчання; процесуальна частина дидактичної системи; принципи навчання; моделі навчання; спеціальна організація змісту навчання і добір до нього творчих завдань; педагогічна техніка; алгоритм процесу досягнення запланованих результатів; проектування процесу формування особистості студента. Таким чином, більшість із визначень педагогічної технології зводиться до розуміння цього поняття як певної організації освітнього процесу, що дає змогу досягти запланованих результатів найефективнішим шляхом [2, 3]. Слід окреслити це поняття як певної організації освітнього процесу, що дає змогу досягти запланованих результатів найефективнішим шляхом. Серед проаналізованих тлумачень поняття «технологія навчання» найбільш деталізованим, на нашу думку, є варіант, запропонований науковцем С. Сисоєвою. Дослідниця зазначає, що «технологія навчання включає сукупність форм, методів, прийомів, методик, засобів, що дозволяють гарантовано досягти запланованого результату. Таким чином, комплекс форм і методів, засобів та прийомів навчання є базовими структурними елементами, з яких конструюється технологія навчання відповідно до мети і запланованих результатів навчального процесу». Розрізняємо, що технологія навчання – це певна поетапність методів, спрямованих на досягнення результату тими, хто навчається, шляхом оптимізації форм навчання та інтенсифікації його змісту. Отже, щоб підсумувати відмінності у

сутності ключових понять, зазначених вище, слід звернути увагу на те, що «освітня технологія» – це стратегія, «педагогічна технологія» – це тактика реалізації освітніх технологій, в той час як «технологія навчання» – сукупність форм, методів, прийомів, методик, засобів, спрямованих на освоєння конкретного навчального матеріалу [1, с. 96].

Група інноваційних технологій навчання, які повинні широко використовуватись у навчальному процесі при формуванні і розвитку професійних компетентностей є належать ігрові технології; технології ситуативного навчання (case study); технології проблемного навчання; проектне навчання тощо. До групи інноваційних технологій (у межах інноваційних) належать інтерактивні, цифрові технології тощо, зокрема web-квест – проблемне завдання з елементами рольової гри, для виконання якого використовуються інформаційні ресурси Інтернет. Зокрема, проектне навчання. Не зважаючи на свою відомість та поширеність, вона має потужний освітній потенціал, оскільки за умови правильної організації дає змогу суб'єктам навчання здійснювати самостійний пошук, здобувати знання під час розв'язання низки завдань, що змушують звертатись до різноманітних наукових джерел, активізуючи таким чином того, хто навчається. Проектна діяльність створює сприятливі умови для розвитку творчості, самостійності, відповідальності, міжособистісної комунікації та спільної діяльності.

Отже, схематично їх можна класифікувати наступним чином – структурно-логічні технології: поетапна організація системи навчання, що забезпечує логічну послідовність постановки і вирішення дидактичних завдань на основі поетапного відбору їх змісту, форм, методів і засобів із урахуванням діагностування результатів; інтеграційні технології: дидактичні системи, що

забезпечують інтеграцію міжпредметних знань і вмінь, різноманітних видів діяльності на рівні інтегрованих курсів (електронних); професійно-ділові ігрові технології: дидактичні системи використання різноманітних «ігор», під час проведення яких формуються вміння вирішувати завдання на основі компромісного вибору (ділові та рольові ігри, імітаційні вправи, індивідуальний тренінг, комп'ютерні програми тощо); тренінгові засоби: система діяльності для відпрацювання певних алгоритмів вирішення типових практичних завдань за допомогою комп'ютера (спілкування, розв'язання управлінських завдань, психологічні тренінги інтелектуального розвитку); інформаційно-комп'ютерні технології, що реалізуються в дидактичних системах комп'ютерного навчання на основі діалогу «людина-машина» за допомогою різноманітних навчальних програм (тренінгових, контролюючих, інформаційних тощо); діалогово-комунікаційні технології: сукупність форм і методів навчання, заснованих на діалоговому мисленні у взаємодіючих дидактичних системах суб'єкт-суб'єктного рівня.

Таким чином, основною метою застосування усіх перелічених інноваційних педагогічних технологій є насамперед підвищення ефективності формування професійної компетентності компетентності студента одночасно з формуванням креативної особистості, забезпечення мотивації та підтримки бажання до саморозкриття і самореалізації; нових умов та можливостей навчання шляхом диференціації матеріалу, підходів та методичних прийомів.

Список використаних джерел

1. *Феномен інновацій: освіта, суспільство, культура: монографія* / за ред. В. Г. Кременя. Київ: Педагогічна думка. 2008. 472 с.

2. *Commission of the European Communities. Improving the quality of teacher education (Communication from the Commission to the Council and the European Parliament, COM (2007) 392 Final).* URL:

<http://sdcentras.lt/pla/res/Improving%20the%20quality%20teacher%20education.pdf>.

3. *Department of teacher education. Curriculum plans 201–2017. 2014.* URL:

https://www.jyu.fi/edupsy/fi/laitokset/okl/opiskelu/luokanopettajakoulutus/luokanopetta_jakoulutus/Curriculum2014_English.pdf

4. *Dumont, H., D. Istance and F. Benavides (eds.) The Nature of Learning: Using Research to Inspire Practice, 2010.* OECD Publishing, Paris. DOI: <http://dx.doi.org/10.1787/9789264086487-en>

УДК 027.1:94(37)

Микола Олійник, кандидат історичних наук, доцент
Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів

Сана Стрельбицька, кандидат історичних наук, доцент
Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів

ПРИВАТНІ БІБЛІОТЕКИ У ДАВНЬОРИМСЬКИХ ВІЙСЬКОВИХ: НЕОБХІДНІСТЬ ЧИ ОЗНАКА ЗАМОЖНОСТІ?

Поява приватних бібліотек в Стародавньому Римі була пов'язана, насамперед, з модою на грецький спосіб життя. Зокрема, брався приклад зі способу життя елліністичних правителів. В останніх копіювалася навіть архітектура вілл, в плануванні яких обов'язково були присутні приміщення для книгозбірень (Petр. Sat. 48). Про це й пише у своїй праці відомий римський архітектор Вітрувій (Vitр. 4.1, 7.3). Найвідомішими з них були саме бібліотеки

воєначальників – синів Луція Емілія Павла – квінта Фабія Миксима Еміліана і Публія Корнелія Сципіона (сформовані ще в 167 р. до Р.Х.) (Plut. Aem. Pav. 28.6), Сулли (86 р. до Р.Х.) (Plut. Sull. 26; Strabo. 13.1.54) та Лукулла (71 р. до Р.Х.) (Cic. De fin. 3.7; Plut. Luc. 42). Це пояснювалося тим, що перші грецькі книги, які потрапили до Риму в II ст. до Р.Х., були складовою військових трофеїв, і разом з творами мистецтва, стали елементом престижу та багатства [6, с. 161].

Саллюстій у своїй «Югуртинській війні» наводить зневажливе висловлювання Марія, адоесоване молодим консулам, в якому полководець ганить їх за те, що ті навчаються військової справи лише з книг, не беручи безпосередньої участі у війнах (Sall. Bell. Jug. 82.13-14). І Цицерон, і Саллюстій у своїх творах згадують праці грецьких авторів по військовому мистецтву та постанови по військовій справі самих римлян (Cic. Acad. 2.1.2; Cic. Imp. Cn. Pomp. 10.28; Sall. Bell. Jug. 82.12). Цицерон, до речі, навіть радив для самоосвіти читати грецьких авторів і наводив приклади її результатів (Cic. Pro Balb. 47; Cic. Imp. Cn. Pomp. 27-28; Cic. Ad. Fam. 9.25.1; Cic. De orat. 2.77). В бібліотеці кожного сенатора чи вершника були трактати, присвячені військовому мистецтву. Ми вже відзначали, що книгозбірні могли собі дозволити лише заможні. В 2-й пол. I ст. до Р.Х. приватні бібліотеки стають осередками навчання для заможних молодих людей, а не лише престижним елементом наповнення для багатой заміської вілли чи столичного будинку [4, с. 32; 6, с. 161]. Це також свідчить й про те, що грецькі книги з військового мистецтва охоче читали майбутні воєначальники римського війська. Дослідники виділяють вісім жанрів античної військової літератури, які могли слугувати посібниками для майбутніх вищих офіцерів римської армії [7, с. 148]. Це твори дидактиків-стратегів («Про обов'язки гіппарха»,

«Про їзду верхи», «Кіропедія» Ксенофонта, «Обов'язки стратега» Онасандра, «Епітома військової справи» Веґеція, праця Візантійського аноніма VI ст. по Р.Х., «Стратегікон» Маврикія); поліоркетики – трактати про мистецтво облоги і оборони міст («Про перенесення облоги» Енея Тактика, «Поліоркетика» Аполлодора Дамаського, «Інструкція по поліоркетичі» Візантійського аноніма); механіки – твори про конструкції військових машин («Пристрої військових апаратів та катапулт» Бітона, фрагменти «Збірки механіки» Філона, «Белопойїка» і «Виготовлення та пропорції ручної баллісти» Герона, «Про машини» Афінея); тактики – описи складу та маневрів армії («Тактичні мистецтва» Асклепідота і Арріана, «Теоретична тактика» Еліана), опис табору («Про облаштування табору» Псевдо-Гігіна), «Стратегеми» або «Військові хитрощі» Секста Юлія Фронтіна та Поліена; проекти військових реформ – до нашого часу дійшов лише єдиний анонімний трактат «Про військові справи»; навмахії – трактати про морську війну, перший збережений з яких відноситься до VI ст. по Р.Х. [12, с. 19-20; 13, с. 126-135]. Також відомо, що Марк Порцій Катон Старший (234-149) був автором «*De re militari*» (Veget. 1.8, 1.5, 2.3), а імператорами Августом (27 р. до Р.Х. - 14 р. по Р.Х.), Траяном (98-117) і Адріаном (117-138) були написані «Настанови» («*Constitutiones*»), які не дійшли до наших днів (Veget. 1.8) [2, с. 11-12; 6, с. 147]. Уривки з них зустрічаємо в «Дігестах» Юстиніана та в «Епітомі військової справи» Веґеція. Про них можна дізнатися й з праць римських істориків, наприклад Діона Кассія (Dio Cass. 69.9.3-4), а в одному з пасажів Авла Геллія йдеться про те, що існувало чимало таких, хто писав про військову науку на латині (Aul. Gell. NA. 10.9.1-3). Цілком ймовірним є й те, що існували посібники по військовій справі для дітей римської еліти (не лише нобілітету, а й

вершництва. Авт.), які до нашого часу не збереглися. Відомо, наприклад, про незбережений посібник по військовій справі (лат. *De re militari*. Авт.) авторства вже згаданого Фронтіна. Можливо, за змістом він був подібний до роботи Вегеція. В основу таких посібників могли лягти як праці грецьких авторів, так і настанови Катона, Августа та інших знаменитих полководців [5, с. 50].

Як бачимо, переважна більшість авторів цих праць були греки, і легати та трибуни вивчали їх [7, с. 146; 8]. Це можна пояснити ще й тим, що розробкою загальних питань і проблем по військовій справі періоду класичної давнини, основних елементів тактичного та, меншою мірою, – стратегічного мистецтва, вперше почали займатися греки і в цьому вони досягли успіху. Доказом цього є твердження латиномовного теоретика Вегеція, який писав, що: "...у військовому мистецтві та теоретичних знаннях ми поступаємось грекам" (*Veget. 1.1*). В умовах, коли техніка і тактика не мінялись століттями, їхні рекомендації та настанови залишались актуальними на дуже довгий час [8, р. 24-25, 27]. Інформація, що в них містилася, застосовувалася на практиці і мала не лише антикварний інтерес [3, с. 160]. Також грецька та римська освіти не були спрямовані на формування професійних навичок. Вважалося, що широко освічена і наділена розумом людина може прийняти вірне рішення у будь-якій ситуації без спеціальної підготовки. Для таких людей існував особливий рід дидактичного підручника або технічного посібника, в якому практичні рішення та рекомендації не впливали із загальних законів, принципів військового мистецтва, а представляли суму прикладів (*exempla*), що ілюстрували певний ідеальний зразок. У цьому сенсі, грекомовні «Тактики» належали до того ж типу літератури, що й сільськогосподарські трактати Катона і Варрона, які широко використовують літературний топос і умовний образ «ідеального»

маєтку. Навчити використовувати «прикладі» у конкретній ситуації було завданням не професійної, а загальної, а для античності – й філософської освіти [7, с. 149-150]. З цим міг не погодитися Онасандр, який писав, що на відміну від книг, наприклад, по землеробству чи риболовлі, які призначені для тих, хто постійно цим займається, праці з військової науки слід адресувати римлянам, в першу чергу, сенаторського рангу – як через знатність їх предків, так і внаслідок надання їм Августом повноважень воєначальників (Onas. Prooem. 1).

Також, для молодого нобіля, якому виповнилося шістнадцять років, було важливим успішно закінчити школу риторики. Підготовка його як оратора в майбутньому допомагала спілкуванню з підлеглими у війську. «В середземноморських цивілізаціях все розпочиналося з промови, і війна не виключення з цього правил», – підкреслював відомий французький військовий історик Я. Ле Бок [2, с. 212-213]. Перед боєм полководець надихав вояків; під час бою звертався до них із словами підтримки; після битви також промовою дякував їм (Onos. 1.13; Tac. Agr. 33-34; Tac. Ann. 2.14; Veget. 3.12) [2, с. 212-213; 3, с. 372-376]. Також, і Исидор Севільський (Isid. Etim. 5.7.1-2), і Цицерон (Cic. Pro Valbo. 6.14-15, 6.19-45, 6.2-.47) підкреслювали важливість знань різних галузей права для воєначальника: цивільного, кримінального, військового та міжнародного.

Підкреслимо, що *scientia rei militaris* (лат. «знання військової справи». Авт.) складала частину виховання лише для юнаків із заможних родин і була важливим елементом освіти для дітей сенаторів та еквітів (Cic. De imp. Cn. Pomp. 10.28, 16.49). Оскільки військова техніка того часу не була надто складною, декілька тижнів практики командування були достатніми, щоб засвоїти її основи. Перебування в легіонних таборах дітей нобілітету та

еквітів було необхідним для ознайомлення з військовою системою країни, специфікою функціонування армії – враховуючи високі державні пости (сенат, державна адміністрація), які ті будуть займати в майбутньому. В Римській імперії не існувало військових академій чи училищ для командних кадрів [11, s. 112]. Тому вищим воєначальникам на місцях залишалося наслідувати досвід своїх попередників, поєднуючи його з теоретичним навчанням у бібліотеках своїх батьків, здобути у юнацькому віці та продовжуючи читати твори грецьких стратегів та поліоркетиків у військових таборих та гарнізонах [3, с. 160; 11, s. 112].

Без перебільшення, для римлян війна стала предметом науки. Вона вивчалася, про неї писали і часто перевидавали книги (див. вище), що займали багаточисельні полиці бібліотек патриціїв та еквітів. Чималі тиражі та перевидання сприяли тому, що ці твори через тисячоліття збереглися до наших днів – а це ще раз підкреслює їхню вагу та цінність для давніх римлян. Фізичні вправи давали силу та енергію тілу, а теоретична військова наука набувалася читанням, яке було складовою частиною кожної вихованої шляхетної молодого людини. Вправляння в командуванні, яке було в перші місяці перебування у війську, свого роду, практичним засвоєнням і застосуванням теоретичних знань. Римські воєначальники не отримували спеціальної військової освіти, але здобували необхідні знання ще з юного віку, підкріплюючи їх на певних сходинках військової ієрархії, постійно вдосконалюючись – на практиці і в теорії, вивчаючи спеціальну літературу [11, p. 56].

Римський легіон був подібний до фаланги Александра Македонського, але відрізнявся більшою гнучкістю та мобільністю. Спільним було лише досягнення мети, а саме – швидко і вирішальне зіткнення з противником. Та в цьому

маніпулярний легіон, а тим паче пізніший когортальний, справлявся досконаліше від грецької фаланги чи македонської з важкою кіннотою [11, s. 41]. Як тут не згадати дев'яту книгу Тита Лівія, в якій римський історик порівняв потенційні можливості Риму та Александра Македонського у випадку війни між ними (Liv. 9.17-9.19). Римський історик підкреслює, що військова наука в Римі передавалася з покоління в покоління і стала мистецтвом, побудованим на твердих правилах (Liv. 9.17.10). Лівій зазначає, що римські воєначальники не поступалися македонським розумом та вмінням: вони також володіли відмінним полководницьким мистецтвом (Liv. 9.17.12-15). Досліджуючи тактику римлян, вражаєшся їхньою здатністю сприймати давньогрецькі та елліністичні тактики бою і змінювати їх – відповідно до потреб на полях баталій. Це було можливим лише з тренуваними людьми під орудою навчених і успішних командирів. Воєначальники дивились на війну, як на науку, пригадуючи настанови Ксенофонта і Онасандра [2, с. 386-387]. Полководці використовували для своїх стратегічних амбіцій ретельно розроблену тактику, черпаючи знання з творів Арріана та Еліана. Аналізуючи історичні праці римських авторів, які дійшли до нас із описами битв (Аппіана, Полібія, Саллюстія, Цезаря та інших), можна з впевненістю говорити про те, що воєначальники Риму чудово орієнтувалися в стратегії давніх греків та македонців. А це неможливо без вивчення спеціальної військової літератури. Як тут не згадати відомого політика і полководця – Лукулла, коли той, вирушаючи на війну з Мітридатом VI Євпатором, був незнайомий із військовою справою. Але під час тривалої дороги, маючи феноменальну пам'ять, прочитав чимало фахової літератури і прибув до Азії вже достатньо підготовленим воєначальником (Cic. Acad. 2.1.2-3) [1, с. 318; 10, р. 325-326; 12, s. 36]. В деякій мірі, військові трактати

античності описували ідеальне військо – як таке, яким воно мало чи могло би бути, але таким не було [12, s. 20]. Що важливо, автори цих праць, – як наприклад Онасандр, – наголошували на їх практичній значимості, підкреслюючи, що їхні трактати стануть підручниками по підготовці хороших полководців (Onas. Prooem. 4). Помилкою було б вважати, що римляни вбачали в описаних грецькими авторами арміях те, що варте наслідування. Навіть Арріан у своїй «Тактиці» неодноразово торкався питань адаптації греко-македонських тактичних прийомів і термінів до сучасної (тобто, римської) практики (Arr. Tact. 10.3; 11.1-2, 4 6; 18.3) [7, с. 149].

Підсумовуючи, зазначимо, що наявність спеціальної військової літератури у період Стародавнього Риму підкріплювала практичні знання давньоримських офіцерів – з них вони могли почерпнути те, чого вони могли не знати: зі сфери командування, тактики, організації війська. Звичайно, що багату бібліотеку з творами грецьких авторів міг собі дозволити лише представник вищих станів з числа легатів чи трибунів. Але необхідні знання з тактики та організації війська середній та молодший офіцерський склад, для яких спеціальна література могла бути недоступною, отримували не лише на практиці, в польових умовах. Йому в нагоді ставали посібники, написані спеціально для того, щоб оволодіти тими знаннями, які б підкріпили практичні навички, отримані під час тренувань, маневрів чи справжніх військових дій.

Список використаних джерел

1. Дельбрюк Г. *История военного искусства. Античный мир. Германцы*. Смоленск: Русич, 2003. 480 с.
2. Ле Бозк Я. *Римская армия эпохи Ранней Империи*. М.: РОССПЭН, 2001. 400 с.

3. Махлаюк А. В. *Римские легионы в бою*. М.: Яуза: Эксмо, 2009. 512 с.
4. Олійник М., Берест І. Створення та функціонування публічних бібліотек у Стародавньому Римі. *Документ у сучасному світі: виклики та завдання Матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (м. Львів, 1–2 грудня 2020 р.)*. Львів: УАД, 2020. С. 25–36.
5. Олійник М. Особливості теоретичного навчання давньоримських військових. *Вісник Книжкової палати*. 2024. №8. С. 50–52.
6. Олійник М. А., Григоренко Д. С. Приватні бібліотеки римлян: престиж чи прояв освіченості? *Науково-технічна конференція професорсько-викладацького складу, наукових працівників і аспірантів: тези доповідей (Львів, 15-19 лютого 2021 р.)*. Львів: УАД, 2021. С. 161.
7. Перевалов С. М. Стать полководцем, читая греков. *Проблемы истории, филологии, культуры (ПИФК)*. Вып. 8. М.; Магнитогорск, 1999. С. 145–153.
8. Campbell B. Teach Yourself how to be a General. *The Journal of Roman Studies*. Vol. 77 (1987), pp. 13-29.
9. Campbell J. B. *The Emperor and the Roman Army, 31 BC-AD 235*. Oxford: Clarendon Press, 1984. 468 p.
10. Eaton J. M. *Leading the Roman Army: Soldiers and Emperors, 31 BC – 235 AD*. Yorkshire - Philadelphia: Pen and Sword Military, 2020. 216 p.
11. Goldsworthy A. K. *Armia rzymska na wojnie 100 p.n.e. – 200 n.e.* Wydawnictwo: Napoleon V, 2014. 256 s.
12. Mrozek S. *Ostatni wódz Republiki: życie i działalność Lucjusza Licyniusza Lukullusa*. Gdańsk: Marpress, 2003. 121 s.

13. Sygnet H. De re militari – krótki przegląd antycznych podręczników z wojskowości. *Wojna, konflikt i społeczeństwo w starożytnym świecie*. Materiały pokonferencyjne z III i IV Krakowskich Spotkań Starożytniczych, pod redakcją Bartosza Kołoczka i Emilii Osowskiej, KNHS UJ. Kraków: Wydawnictwo Kasper, 2014. S. 127–136.

УДК 930.22:372.8

Юрій Палеха, кандидат історичних наук, професор.

Київський національний транспортний університет, м. Київ

Олександр Курикін, аспірант

Київський національний університет будівництва і архітектури,
м. Київ

СИСТЕМИ ДОКУМЕНТАЦІЇ БУДІВЕЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ

Питання дослідження систем управлінської та профільної документації організацій розглядали в своїх публікаціях українські вчені. Так, особливості формування систем нотаріальної, процесуальної та банківської документації, розглядала Катерина Климова [1]. Заслугове на увагу представлений Костянтином Корнійчуком [2] аналіз галузевих систем документообігу транспортного підприємства. Документознавчим напрацюванням в галузі охорони здоров'я присвячена робота Наталії Філіппової [4]. Встановленню типового складу та форм структури документів, досягненню інформаційної сумісності систем торговельної документації присвячене дослідження проф. Олени Шевченко [5]. Складники системи навчальної документації ЗВО досліджувала Анна Шелестова [6]. Разом з тим комплексний аналіз систем документації на рівні установи дослідниками не проводився.

В кожній організації, що є суб'єктом господарювання, незалежно від галузевої належності, мають місце дві системи документації: інфраструктурна (функціональна) і профільна (для фіксування виробничої діяльності в конкретній галузі), сукупність документів яких складає її документаційний фонд, що забезпечує якісне управління нею.

Інфраструктурною системою документації за проф. Сергієм Кулешовим [3] йменуємо види документації, що функціонують в інфраструктурі організації (офісі, структурних підрозділах тощо), до складу якої входять управлінська, нормативно-правова документація та документація інформаційних (комп'ютерних) систем.

Так, *управлінська* система документації організації слугує для відображення основних функцій керування нею та контролю за дійовим менеджментом. Вона має організаційно-розпорядчий та повідомний характер й призначена для прийняття, за необхідності, відповідних управлінських рішень. Містить загальний, економічний і соціальний блоки.

Загальний блок (блок А) управлінської документації включає документацію зі створення, функціонування та припинення діяльності організації, керування її персоналом й включає організаційні, розпорядчі, довідково-інформаційні, звітно-статистичні і первинно-облікові документи. Економічний блок (блок Б) документації являється базовою для прийняття управлінських рішень та підготовки апаратом управління відповідних розпорядчих документів й включає підсистеми фінансової, бухгалтерсько-облікової, планової, кошторисно-договірної документації тощо. Блок соціальної документації (блок В) включає підсистеми документації по роботі з кадрами, їх пенсійного забезпечення, документацію з соціальних питань та

соціального захисту. Значна частка вищезазначеної документації є уніфікованою згідно класифікатора управлінської документації НК 010:2021 (КУД).

Блок систем документації нормативно-правового та інформаційного забезпечення (Блок Г) включає систему правової документації (Г1), основним завданням якої є досконала організація правової роботи щодо строгого застосування, неухильного дотримання чинного законодавства, запобігання його порушень, а також захист своєї організації й представлення її інтересів в державних структурах. Документація зі стандартизації та сертифікації (Г2) призначена для дотримання в організації стандартів, технічних звітів, технічних умов, включаючи нормативні документи у сфері керування документаційними процесами, документацію з менеджменту якості тощо. Документація з охорони праці в організації (Г3) та документація з пожежної безпеки (Г4) розробляється згідно вимог чинного законодавства, штатного розпису, видів робіт, й включає відповідні нормативні, організаційно-розпорядчі, звітні та облікові документи. Документація інформаційних (комп'ютерних) систем (Г5) відображає стан встановлення, налагодження й організування безперебійного функціонування виробничих інформаційних систем виходячи з потреб організації.

Виробнича (профільна) система документації організації відображає профіль діяльності будівельної організації, роботу її основного, допоміжного та обслуговувальних виробництв.

Документація основного виробництва (Д) будівельної організації являє собою сукупність підсистем документації, якими опікуються її основні підрозділи (відділи, служби) та окремі посадові особи. Так, до документації виробничо-технічного підрозділу (Д1) відносяться виробничо-організаційні документи,

які готуються разом з планово-економічним відділом на основі проєктно-кошторисної документації і можливостей організації. Зазначена документація містить проєкти планів будівельно-монтажних робіт, сітьові графіки будівництва, відповідні графіки доставки матеріалів, проєкти договорів з субпідрядниками і промисловими підприємствами; журнали обліку замовлень на будівництво та використання будівельної техніки засобів тощо.

Документація інженерно-геодезичного відділу (Д2) – це виробничо-організаційна та виконавча документація, що містить комплекс організаційних, технологічних, технічних та інших заходів, що спрямовані на забезпечення відповідності геометричних параметрів об'єктів будівництва вимогам проєктної та нормативної документації.

Документація електротехнічного відділу (Д3) - включає в себе різні види документів, які допомагають організувати роботу, вести облік та забезпечити безпеку, а саме: *технічна документація*: облікова документація, облікова документація та безпекова документація.

Документація сантехнічного відділу (Д4) – включає технічну, нормативну, документи для управління проектом тощо.

Система документації допоміжних виробництв (Ж) відображає стан організації виробничих процесів щодо забезпечення технічної готовності засобів будівництва й включає сукупність документів технічного відділу, відділів головного механіка та енергетика, зони техобслуговування та поточного ремонту, виробничих і допоміжних ділянок. Так, *до документації технічного відділу (Ж1)* відноситься документація зі створення та використання окремих механізмів, комплексної механізації та автоматизації виробництва, впровадження на будівництві прогресивних технологій. До конструкторської документації

відділу віднесені технічні завдання і технічні пропозиції; ескізний та технічний проекти і відповідна робоча документація, документація з питань НТІ, стандартизації та сертифікації тощо.

Документація служби головного механіка (Ж2) слугує для відображення технічного стану будівельного обладнання, організації роботи з експлуатації будівельної техніки, механізмів, роботи світових приладів й іншого допоміжного обладнання. Працівники служби ведуть журнали поставки на майданчики будівельної техніки, транспортних засобів, реєстрації заявок на ремонт, перегону техніки в ремонтну зону, щоденного, одноразового чи передчасного його повернення, складають акти перевірки обладнання, ведуть контроль стану механізмів тощо.

Документація енергогосподарства (Ж3) стосується досконалого утримання і забезпечення основного і допоміжного виробництв, а також будівельних майданчиків енергоресурсами й являє собою розрахунки планового енергетичного балансу організації, визначення потреби в енергопостачанні, проведенні планових робіт, обліку енерговитрат.

Документація виробничих і допоміжних ділянок (Ж4) в зонах технічного обслуговування та поточного ремонту включає журнали реєстрації техоглядів, обліку ремонту машин і агрегатів. За необхідності складається акт передання-прийняття будівельних засобів для надання відповідних послуг, або, у випадку надання послуг в присутності замовника, оформлюється відповідний наряд-замовлення на їх надання та відповідний рахунок-фактура.

Система документації обслуговуючих виробництв (Е) відображає стан забезпечення основного і допоміжного виробництв необхідними транспортними засобами, матеріально-технічне постачання, наявність на складах необхідного

обладнання, запчастин, якість виконання будівельних робіт, маркетингові заходи, організація навчання, стан обслуговування приміщень, території, в разі необхідності, житлово-комунального господарства тощо.

Так, документація відділу товаропостачання (E1) відображає задоволення потреб організації в постачанні матеріально-технічних ресурсів для основного і допоміжного виробництв. Від того наскільки якісною буде документація служби транспорту (E2), будуть залежати досконалість процесу постачання товарів. Від злагодженої роботи служби технічного контролю (E3) залежить якість виконання будівельних робіт, показники діяльності організації.

Документація складського господарства (E4) відображає наявність запасних частин, обладнання, запасів матеріалів, їх переміщення. Матеріали, запчастини, обладнання, що надходить на склад, проходять кількісне і якісне документування їх приймання, перевірку фактичної наявності з зазначеним даних в супровідній документації. Облік надходження й витрачання матеріальних запасів відображається в картці складського обліку, куди заносяться відомості витрат матеріалів, лімітно-забірних карток та інших накопичувальних документів.

Адміністративно-господарська документація (E5) відображає наявність офісного обладнання, запасів матеріалів тощо. У випадку необхідності в будівельній організації ведеться маркетингова документація (E6), документація навчального підрозділу (E7), а в разі, потреби в організації власного житла (будинку, гуртожитку тощо), ведеться *житлово-комунальна документація (E8)*, в якій відображаються питання, що виникають у процесі надання споживачам послуг з управління спільним тимчасовим житлом.

Залежно від специфіки діяльності установи в ній можуть вестись й інші види документації, наприклад, ремонтно-будівельна документація, документація щодо діяльності профспілкових та громадських організацій, соціологічна, тощо.

Побудовані системи документації не є сталими, оскільки їх склад може постійно змінюватись як за рахунок створення нових видів та виведення з використання старих документів так і в зв'язку з поповненням чи вилученням із системи документів в результаті проведення в установі щорічної експертизи їх цінності; а також той факт, що галузева документація, що формує системи, виконує певні функції, серед яких спільними є управлінська, нормативно-правова та інформаційна. До чинників, що впливають на побудову систем документації організації можна віднести діяльність державних установ, розробників систем спеціальної документації; законодавче та відомче нормативне регулювання роботи з документами; характер роботи з документами; результати наукових досліджень, що сприяли удосконаленню нормативної бази щодо побудови документаційних систем.

У результаті проведеного дослідження встановлено, що забезпечення підрозділів організації, якісно підготовленими й оптимально визначеними системами документації, є основою для подальшого впровадження систем керування документацією, успішного виконання нею основних функціональних завдань.

Запропоновані системи та підсистеми інфраструктурної та профільної (виробничої) документації будівельної організації відображають особливості її функціонування в будівельній галузі, й складають єдину систему документації, її загальний документний ресурс, що забезпечує досконале управління нею. Вони інтегруються з системами управлінської документації й в разі службової необхідності документація одного підрозділу

доповнюється документами інших підрозділів, а при складанні річного звіту установи вся документована інформація консолідується. Цілісність функціонування складових систем документації, а також упорядковану їх взаємодію слід, вважати передумовою якісного документаційного забезпечення управління організацією й розуміти як організаційно-правову базу роботи з документованою інформацією, що забезпечує надійний доступ та оперативне керування нею.

Системи управлінської, нормативно-правової документації та документації комп'ютерних мереж мають як інфраструктурне так і прикладне призначення, оскільки важливі як для загальних цілей управління, так і для основної виробничої діяльності будівельної організації. Системи профільної документації (основного, допоміжного та обслуговуючих виробництв) відображають особливості документаційного забезпечення управління організацією.

Системи документації повинні бути максимально адаптовані до умов організаційно-функціональної структури управління, специфіки діяльності відповідного підрозділу, вимог нормативно-правових актів, технологічних процесів будівельного виробництва, бути інтегровані з інформаційною системою керування документацією, бути взаємообумовленими. Оскільки діяльність підрозділів взаємопов'язана, то в разі виробничої необхідності документація одного підрозділу може бути доповнена документацією інших підрозділів, видозмінена, підлягати корегуванню як в зв'язку зі створенням нових видів і вилучанням з використання застарілих, так і в зв'язку з поповненням чи вилученням із системи документів в результаті роботи експертно-перевірної комісії. При складанні річного звіту вся документована інформація підрозділів консолідується.

Знання складників систем документації організації, взаємозв'язку між ними, призначення кожної з них демонструє, на прикладі будівельної організації, можливість побудови інформаційної моделі її документаційного забезпечення, що дає змогу персоналу приймати обґрунтовані управлінські рішення, формувати цивілізовану й ефективно діючу програму будівельно-монтажних робіт, систематично проводити контрольні огляди, виконувати ремонт засобів будівництва, організовувати регулярне матеріально-технічне постачання будівельних матеріалів та обладнання, налагоджувати складську мережу.

Перспективи майбутніх досліджень документаційного забезпечення суб'єктів господарювання будівничого профілю мають включати обґрунтування теоретичних засад побудови систем документації, наукові розвідки характерних особливостей видів документації, їх міжвидових сполучень, що сприятиме досконалому керуванню документаційними процесами в них. Необхідно також продовжити дослідження застосування найбільш раціональних методів роботи з документованою інформацією установ будівельної галузі, впровадження єдиних уніфікованих засад опрацювання документованої інформації в організації незалежно від відомчого підпорядкування.

Список використаних джерел

1. Климова К. І. Дискусійні питання видової класифікації документації: відображення у структурі та змісті навчальних дисциплін. *Соціум. Документ. Комунікація*. 2022. № 17. С. 106-124.
2. Корнійчук К.С. *Формування системи електронного документообігу в транспортному комплексі України*: автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій: 27.00.02. Київ, ХДАК. 2019. 20 с.

3. Кулешов С. Г. *Загальне документознавство: навч. посібник*. К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія» 2012. 124 с.

4. Філіппова Н. П. *Документно-інформаційні ресурси медичної галузі України: теоретичний та прикладний аспекти*: автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.02. Київ, 2019. 20 с.

5. Шевченко О. В. *Система документаційного забезпечення торговельної галузі України: теоретико-методологічні засади*: автореф. дис. ... д-ра наук із соц. комунікацій: 27.00.02. Харків, 2016. 39 с.

6. Шелестова А. М. *Навчальна документація в інтегрованому інформаційно-комунікаційному просторі вищого навчального закладу*: автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій: 27.00.02. Київ, 2011. 20 с.

УДК 651.4:004.01

Михайло Пасічник, доктор історичних наук, професор.

Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів

ОРГАНІЗАЦІЯ КОНТРОЛЮ ЗА ХОДОМ ВИКОНАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ДОКУМЕНТІВ

Щоб забезпечити своєчасне та належне виконання документів (збирання й опрацювання необхідної інформації, підготовка проєкту документа: відповіді, його оформлення, узгодження та подання на підписання (затвердження) керівництву підприємства (структурного підрозділу), а за потреби – підготовка для відправлення адресату тощо, необхідно контролювати цей процес. Контроль за виконанням документів передбачає забезпечення

своєчасного і якісного їх виконання. Йому підлягає виконання всіх зареєстрованих документів. Він покладається на службу контролю, яка створюється відповідно до інструкції з діловодства установи.

Контроль має свою специфіку, яка відрізняє його від інших функцій управління. Це дозволяє спеціалізувати на контрольній діяльності окремі підрозділи або конкретних працівників. Саме тому здійснення безпосереднього контролю за виконанням документів покладається на спеціально створені контрольні служби, відділи, сектори чи відповідальні особи.

Безпосередню відповідальність за виконання конкретного документа несуть особи, зазначені у розпорядчому документі (розпорядженні, рішенні, дорученні тощо), резолюції керівника та безпосередні виконавці.

Контроль за виконанням документів охоплює такі етапи:

- узяття документів на контроль;
- визначення форм і методів контролю;
- перевірку своєчасного передання документів виконавцям;
- контроль за станом виконання;
- зняття документів із контролю;
- контроль за направленням виконаного документа до справи;
- облік, узагальнення й аналіз результатів виконання документів;
- інформування керівництва підприємства про хід і результати виконання документів [6, с. 14].

Контроль не може існувати ізольовано та здійснюватися тільки заради контролю. Він здійснюється відповідно з особливостями та конкретним змістом їх управлінської діяльності та спрямований на конкретний результат і шляхи його досягнення, усунення та урахування перешкод при реалізації повноважень.

До контрольної діяльності висувається низка вимог, згідно з якими вона повинна бути:

- 1) підзаконною, тобто контроль має здійснюватися тільки в рамках конкретних нормативних приписів;
- 2) систематичною, тобто нести регулярний характер;
- 3) своєчасною, тобто проводиться своєчасно, що значно підвищує його ефективність;
- 4) всебічною, тобто охоплювати найбільш важливі питання, поширюватися на всі служби і структури підконтрольних органів;
- 5) глибокою, тобто перевірки повинні підлягати не тільки ті підрозділи, які мають слабкі результати роботи, а й ті, що мають добрі результати;
- 6) об'єктивною, тобто виключати упередженість;
- 7) гласною, тобто її результати повинні бути відомі тим, хто підлягав контролю;
- 8) результативною (дієвою) [7, с. 17].

Контроль здійснюють за виконанням усіх зареєстрованих документів, які містять завдання, а також виконання яких підлягає обов'язковому контролю.

Перелік документів, виконання яких підлягає обов'язковому контролю

Ефективність контролю за виконанням документів забезпечує Перелік документів, що підлягають обов'язковому контролю за виконанням (далі – Перелік). Перелік складають з урахуванням специфіки діяльності та структури організації.

На практиці використовують два види Переліків:

- перший – містить лише список видів документів, що підлягають обов'язковому контролю за виконанням;
- другий – містить список документів із зазначенням максимальних строків виконання кожного з них.

Перелік документів, що підлягають обов'язковому контролю за виконанням:

- постанови й рішення державних органів та органів місцевого самоврядування (рад);
- накази організацій вищого рівня;
- накази керівника організації;
- рішення колегіальних органів організації (правління, ради, дирекції тощо), що містять конкретні доручення;
- доручення керівництва, у т.ч. висловлені під час оперативних нарад;
- звернення народних депутатів України;
- приписи органів державного контролю та нагляду;
- постанови та висновки Колегії Рахункової палати;
- подання прокурора з вимогами щодо усунення порушень закону, причин та умов, що їх зумовили, притягнення осіб до передбаченої законом відповідальності, відшкодування шкоди, скасування нормативно-правового акта, окремих його частин або приведення його у відповідність із законом, припинення незаконних дій чи бездіяльності посадових і службових осіб;
- постанови прокурора про ініціювання притягнення особи до адміністративної відповідальності;
- запити на публічну інформацію від фізичних та юридичних осіб, об'єднань громадян без статусу юридичної особи;
- звернення громадян (пропозиції, заяви, клопотання, скарги);
- листи-доручення та листи-запити організацій вищого рівня;
- телеграми, в яких порушено питання, що потребують термінового вирішення.

Перелік документів, що підлягають обов'язковому контролю в конкретній установі, може бути розширено.

Зручнішим та ефективнішим у роботі є другий вид Переліку.

Щоб пришвидшити впровадження системи контролю за виконанням документів, Перелік доцільно затвердити окремо – наказом керівника або шляхом проставлення грифа затвердження. А вже після затвердження інструкції з діловодства такий Перелік стане додатком до неї.

Перелік документів, що підлягають контролю за виконанням, регулярно переглядають з метою внесення нових або виключення застарілих положень, уточнення та вдосконалення формулювань.

Кожен документ має свій строк виконання, установлений в нормативно-правовому акті, розпорядчому документі або резолюції керівництва підприємства.

Строки виконання документів вираховуються в календарних днях, від дати підписання або затвердження для створюваних установою документів чи від дати надходження для вхідних.

Строки можуть бути *типовими* та *індивідуальними*. Для окремих, найбільш масових категорій документів встановлюються типові строки виконання відповідно до актів вищих органів законодавчої та виконавчої влади України. В інших випадках строки виконання документів не повинні перевищувати 10 днів. Триваліші строки встановлюються для документів, складних за характером виконання.

Індивідуальні строки виконання встановлює для найбільш важливих документів керівник установи. Кінцева дата виконання фіксується в тексті документа.

Якщо завдання потребує термінового виконання, у документі обов'язково має бути зазначено конкретний кінцевий строк виконання.

Якщо у вхідному документі зазначений строк, до якого передбачається одержати відповідь, його потрібно дотримуватися. Зміна строку виконання проводиться лише за вказівкою керівника

у такому порядку: типові строки – прийняттям нового акта, індивідуальні – керівником, який його встановив.

Індивідуальний строк виконання документа може бути змінений лише за вказівкою посадової особи, яка його встановила, у разі її відсутності – особи, яка її заміщає. У разі потреби строк виконання документа може бути продовжено за обґрунтованим проханням виконавця, яке подають не пізніше як за три робочих дні до закінчення встановленого строку, а щодо документа, в якому не зазначено строк, – до закінчення 30-денного строку від дати його реєстрації.

У разі зміни строків виконання проставляють новий строк, дату й підпис. Відповідні зміни вносять до реєстраційно-контрольної картки або банку реєстраційних даних.

Особи, відповідальні за контроль за виконанням документів

Організацію контролю за виконанням завдань, визначених в актах державних органів і дорученнях вищих посадових осіб, здійснює один із заступників керівника установи відповідно до розподілу функціональних обов'язків між керівництвом.

Безпосередній контроль за виконанням документів покладається на службу контролю (спеціальний підрозділ) або посадову особу, відповідальну за здійснення контролю. На невеликих підприємствах цю функцію найчастіше виконує секретар керівника установи.

У структурних підрозділах безпосередній контроль за виконанням документів здійснює особа, відповідальна за діловодство.

Способи здійснення контролю

Контроль за виконанням документів здійснюється за допомогою *реєстраційно-контрольної картки* або *автоматизованої інформаційної системи* (бази даних).

Реєстраційно-контрольної картки документів, що перебувають на контролі, групують у картотеці за строками виконання документів, виконавцями, групами документів (накази керівника установи, доручення вищих державних органів, рішення колегіального органу установи тощо). З інших примірників реєстраційно-контрольних карток формують контрольні картотеки у структурних підрозділах.

На один контрольований документ може бути заведено декілька реєстраційно-контрольних карток. Їх кількість залежить від кількості виконавців або строків виконання окремих завдань, зазначених у документі.

Якщо визначено кілька виконавців, але відповідальність покладено лише на одного з них, реєстраційно-контрольну картку складають тільки на нього.

Відомості про хід виконання документа, одержані шляхом запиту телефоном або під час перевірки роботи структурного підрозділу – виконавця, вносяться до реєстраційно-контрольної картки у графу «Контрольні відмітки».

Автоматизований контроль за виконанням документів здійснюється за допомогою спеціальних комп'ютерних програм або є складовою системи автоматизації діловодства чи системи електронного документообігу. Він передбачає автоматичне формування відомостей про їх виконання.

Перевірка ходу виконання документів та їх знання з контролю

Перевірка ходу виконання документів проводиться на всіх етапах проходження документа до закінчення строку його виконання (попереджувальний контроль за допомогою нагадувань) у такому порядку:

– завдань на наступний рік – не менше одного разу на рік;

– завдань на наступні місяці поточного року – не менше одного разу на місяць;

– завдань на поточний місяць – кожні десять днів і за п'ять днів до закінчення строку або за запитами.

Якщо на підприємстві функціонує система електронного документообігу, виконавцю надсилається електронне повідомлення про планову дату виконання документа.

Визначення форм і методів контролю в умовах автоматизації роботи здійснюється відповідно до схеми проходження електронного документа.

Для здійснення ефективного контролю за виконанням електронних документів виконавець повідомляє службу контролю про всі етапи виконання документів. Служба контролю вносить всі відповідні відмітки до РКК електронного документа.

Для здійснення ефективного аналізу результатів виконання електронних документів автоматизована інформаційна система установи повинна забезпечувати групування електронних документів за строками їх виконання, виконавцями тощо.

В автоматизованій інформаційній системі установи передбачається автоматичне додавання до реєстраційно-контрольної картки електронного документа відомостей про час прочитання повідомлення виконавця, про виконання електронного документа, про надходження пропозицій (зауважень), про зміни у проєкті електронного документа, про час ознайомлення виконавця з електронним документом або з пропозиціями (зауваженнями) чи проєктом електронного документа.

Служба контролю забезпечує внесення в реєстраційно-контрольну картку електронного документа відміток про нові строки виконання документа та підставу їх продовження за електронним цифровим підписом керівника установи або іншої

посадової особи, які надали доручення щодо виконання, якщо їх строки виконання було продовжено за обґрунтованим проханням виконавця.

Після виконання документ знімається з контролю, зокрема після виконання завдань, запитів, повідомлення про результати зацікавленим юридичним і фізичним особам або іншого підтвердження виконання.

Зняти документ із контролю може тільки керівник установи або його заступники, які встановили контрольний строк у своїй резолюції на документі, або за їх дорученням служба контролю установи.

Документи з типовими строками виконання знімають із контролю за рішенням служби контролю.

Відомості про виконання документа й зняття його з контролю вносять до реєстраційно-контрольної картки.

Список використаних джерел

1. Архипова Є. О. *Особливості застосування електронного цифрового підпису*. URL: <https://ktru.kpi.ua/wp-content/uploads/2016/02/osoblivosti-zastosuvannya-elektronno-go-tsifrovogo-pidpisu.pdf> (дата звернення: 20.03.2022).
2. Ватаманюк-Зелінська У. З., Сушко В. С. *Перспективи використання електронного цифрового підпису в державних структурах*. URL: <https://financial.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/11/12-1.pdf> (дата звернення: 20.03.2024).
3. *Електронний документообіг в Україні: як все працює*. URL: <https://ain.ua/2019/03/12/kak-rabotaet-elektronnyj-dokumentoorobot-v-ukraine/> (дата звернення: 20.03.2024).
4. Загорецька О. *Загальне діловодство на підприємствах різних форм власності. Ч.6. Організація виконання*

службових документів. URL: [https://undiasd.archives.gov.ua/doc/zmi/SR_08_2013\(1\).pdf](https://undiasd.archives.gov.ua/doc/zmi/SR_08_2013(1).pdf) (дата звернення: 20.03.2024).

5. *Застосування електронного цифрового підпису для захисту інформації*. URL: <https://ua.ikmj.com/digital-signature/> (дата звернення: 20.03.2022).

6. Комова М. В, Пелещишин А. М., Білушак. Т. М. *Керування документаційними процесами: навч. посібник*. Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2013. 188 с. (Сер. «Інформація.Комунікація. Документація»; вип. 2).

7. Кукарін О. Б. *Електронний документообіг та захист інформації: навч. посібник*. Київ: Б. в. 2015. 84 с. URL: <http://academy.gov.ua/infrpol/pages/dop/2/files/dcc74a43-a939-4314-8f50-f6b1e80cf498.pdf> (дата звернення: 20.03.2022).

8. Маньковський А. Л. Спеціалізовані системи автоматизації діловодства і документообігу. *Студії з архівної справи та документознавства*. Т. 8. С. 142–146.

9. Палеха Ю. І. *Організація сучасного діловодства: навч. посібник*. Київ: Кондор, 2007. 194 с.

10. *Про затвердження Порядку роботи з електронними документами у діловодстві та їх підготовки до передавання на архівне зберігання: Наказ від 11.11.2014 № 1886/5*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1421-14#n24> (дата звернення: 20.03.2024).

11. *Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 01.01.2022. № 851-IV*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text> (дата звернення: 20.03.2024).

12. *Про електронний цифровий підпис: Закон України від 22.05.2003. № 852-IV. Втрата чинності від 07.11.2018*. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/852-15#Text> (дата звернення: 20.03.2024).

13. *Організація контролю в системі органів державної влади: Інформаційно-методичний матеріал* / М.І. Баюк, М.І. Войт, Г.В. Матковський. Хмельницький: Б. в., 2013. 135 с.

УДК 336.02.

Володимир Патрицький, асистент

Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів

ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ СТРАХОВОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

Відомий українській дослідник страхової науки Осадець С. С. підкреслив, що знання витоків, історії страхової справи, її генези, сприяють фахівцям орієнтуватись у перебігах, що відбуваються на страховому ринку, передбачати спрямування його розвитку, зводити страхові правові відносини, зважаючи на досвід, нагромадженого за багатолітню історію вітчизняного та зарубіжного страхування [1, с. 14].

Страхування як соціально-економічне явище має глибоке історичне коріння, що своїм корінням сягає в глибину віків. Вважається, що перші ознаки чогось подібного на взаємне страхування мандрівників зустрічаються вже у 2000 років у Вавилонії. Зародження й розвиток страхового ринку держави – процес, який має спільні риси з аналогічними процесами в постсоціалістичних країнах. У вітчизняних підходах до історичного аспекту розвитку страхових відносин загально визнаним є те, що до набуття статусу незалежної держави Україною, страхування розглядали відповідно до економічних,

соціальних та правових умов, що існували у відповідний історичний період у Київській Русі, царській Росії, а пізніше – в тогочасному СРСР [2, с. 21].

Вчений Шепелін Г. І. в ретроспективному розгляді виділяє чотири періоди майнового страхування:

- попередній (доісторичний);
- період виникнення й становлення страхування як організаційного, правового й економічного інституту (друга половина 18 ст. – 20 ст.);
- розбудова в «радянський» період інституту майнового страхування (1917 – 1991 рр.);
- сучасний період – після отримання незалежності Україною [3, с. 21-29].

Найдавнішим способом страхового захисту в нашій країні було взаємне страхування. З правових пам'яток відомо, що з 13 століття й до появи залізної дороги на просторах сучасної України вагому роль у перевезенні вантажу на великі відстані відіграло чумацтво. Під час дальніх подорожей могло трапитися всяке, тоді весь гурт докладав зусиль та потерпілому в дорозі купували необхідні засоби пересування (волів чи воза), причому до попередньої сплати внесків на створення резервного фонду вдавалися дуже рідко, бо перевозити гроші в індивідуальних гаманцях було безпечніше й не заважало відшкодуванню збитків [1, с. 14-15].

У такий спосіб, ще на ранніх стадіях суспільного розвитку з'явилася об'єктивна потреба відшкодування збитків, пов'язаних з пошкодженням або втратою майна, житла, знарядь праці та інших цінностей. Страх перед нещасним випадком спонукав людей до пошуку способів захисту, вимагав створення запасів, якими можна скористуватися в небажаних або непередбачуваних обставин. Та

найбільшого поширення страхові відносини набули за капіталістичної доби з огляду на інтенсивний розвиток торговельних зав'язків та торгівлі та поширенням радіуса через розвиток транспортних мереж [4, с. 25]

Слід зазначити, що ознаки правового упорядкування первинних форм страхування з'явилися в правових пам'ятках не раніше від другої половини 16 ст. [2, с. 13-14].

Властивості первинних форм страхового захисту:

- вони не передбачають первісного нагромадження грошових коштів для компенсації вірогідних збитків;
- вони вимагають спільно відшкодувати збитки шляхом розподілу між певною спільнотою, грошові засоби збирають тільки після настання ситуації небезпеки та оцінки збитків, які вона спричинила [5, с. 22-23].

Аналіз найвідоміших пам'яток права того часу допускає висновок щодо відсутності у них ознак правової регламентації. Бузько А. М. [6] вважає, що відсутні ознаки правової регламентації первинних форм страхування у наступних пам'яток права:

Найдавнішим способом страхового захисту в нашій країні було взаємне страхування. З правових пам'яток відомо, що з 13 століття й до появи залізної дороги на просторах сучасної України вагому роль у перевезенні вантажу на великі відстані відіграло чумацтво. Під час дальніх подорожей могло трапитися всяке, тоді весь гурт докладати зусиль та потерпілому купували необхідні засоби пересування (волів чи воза), причому до попередньої сплати внесків на створення резервного фонду вдавалися дуже рідко, бо перевозити гроші в індивідуальних гаманцях було безпечніше й не заважало відшкодуванню збитків [7, с. 14-15].

З розвитком капіталізму із Західної Європи класичне страхування прийшло в Росію. В Петербурзі та Москві у 18 столітті

з'явилися філії англійських страхових компаній. Після впровадження державної монополії (1786) на страхову діяльність створюються державні страхові організації. Це було зумовлено вимогами довгострокового кредитування. При банку була створена страхова економія, яка проіснувала 36 років, проте помітної діяльності не розгорнула [1].

Архівні матеріали вказують, що перше на території сучасної України страхове товариство було засноване на початку 1812 року у Феодосії. Пожежа за тих часів була самим поширеним страховим ризиком.

Після скасування кріпосного права поглиблюється розвиток страхової діяльності, орієнтованої на село. Утворюється система земського страхування на базі місцевого самоврядування. Земське страхування поділялося на обов'язкове, добровільне та додаткове.

У містах функціонували товариства взаємного страхування від пожеж. В 1863 році таке товариство було створено в Полтаві. Згодом подібні товариства з'явилися також у Києві, Харкові та Одесі. Ці товариства задовольняли запити купців і фабрикантів, великих домовласників. Це були часи, коли страхова діяльність переживала кризу. Товариства зазнавали великих збитків через страхування від пожеж. У 1874 кілька страхових товариств створили синдикат та домовилися щодо спільних дій. Завдяки спільному підвищеному тарифу їхня діяльність поживалася [1, с. 18-22].

Західноукраїнські землі входили на той час до Австро-Угорщини та Польщі, тому страхування має свої особливості. Страхове товариство у Галичині «Дністер» (Австро-Угорська імперія) наприкінці 19 століття займалося страхуванням нерухомого та рухомого майна. На Буковині у 1911 році було

створено «Товариство взаємного страхування життя і пенсій Карпатія». Після приєднання до Польщі західноукраїнських земель, польський уряд намагався монополізувати страхову діяльність та зобов'язував страхувати визначені законом об'єкти [4, с. 54].

На початку 20 ст. правове регулювання страхових відносин у Російській імперії відставало від інших країн Європи. Гойхбарг О. Г був одним із перших вчених, хто відзначив майже повну відсутність правового законодавства, яке регулювало б страхову діяльність. Він вказує, що в Росії страхового законодавства не існує, за винятком морського страхування. Водночас відбувався активний розвиток страхових компаній, діяльність яких вимагала цього законодавства, але воно так і не було прийняте в дореволюційний період [8].

З 1917 року настає новий етап розвитку – радянський соціалістичний тип страхування. Процес загальної націоналізації та зведення до мінімуму комерційної діяльності приватних суб'єктів починається з 1918 року. Постанова ЦВК та РНК СРСР від 1925 року затверджує Положення про державне страхування СРСР, яким встановлюється, що страхування є державною монополією та створюється жорстко централізована структура Держстрах СРСР (головне управління державного страхування).

Разом з тим, у 20-30 роках ХХ століття більшість положень, постанов, декретів, інструкцій продовжували використовувати запозичені із дореволюційної доби принципи класичної страхової справи. Наступні зміни розпочинаються у 1929 та остаточно завершуються в 1931 роках. Класовий принцип майнового страхування фактично ліквідував рештки попередньої системи страхування [8].

Перша світова війна спричинила сильні економічні та політичні потрясіння в суспільстві, привела до розпаду системи страхування. Під час радянського періоду розвиток системи страхування розвивається нерівномірно, пропонуючи населенню дуже незначний спектр послуг. Командно-адміністративна система управління народним господарством, домінуюча роль державної власності не давала можливості страхування зайняти належне місце в економіці [66, с. 47].

Але цих змін було недостатньо для розвитку страхування на рівні західноєвропейських держав. Державна монополія призвела до «одержавлення» всіх галузей та сфер без урахування їхньої специфіки. Цей процес повністю впливав і на страхову діяльність. Цілком зрозуміло, що про забезпечення інтересів страхувальників мови не йшло. Страхова система того періоду була підпорядкована інтересам бюджету та функціонувала у рамках Мінфіну. Через це страхування стало допоміжною сферою державних фінансових відносин.

Отже, передумови розвитку страхової документації в історичному аспекті можна прослідкувати з давніх часів. Початково, у давніх цивілізаціях, які займалися торгівлею та мореплавством, виникла потреба у захисті від ризиків, пов'язаних з втратою майна чи товарів під час перевезення.

В античних грецьких та римських імперіях були спроби стандартизувати страхові угоди для вантажоперевезень та морських ризиків. Однак, справжній розвиток страхової діяльності народжується у середньовіччі, коли в Європі з'являються перші гільдії та корпорації, які забезпечували взаємодопомогу у разі пожеж, піратства та інших ризиків.

У новітні часи страхова діяльність стає більш організованою, і з'являються перші страхові компанії. Починаючи з 17 століття,

страхування набуває широкого поширення, зокрема морське страхування. Промислова революція в 19 столітті призводить до збільшення ризиків та потреби у нових страхових продуктах.

З появою залізниць та автомобілів, розвивається страхування вантажів та автострахування. У 20 столітті страхування стає складовою частиною економічної системи країн, а страхові компанії отримують статус фінансових інститутів.

Сьогодні, зростання глобалізації, технологічних досягнень та збільшення ризиків ставлять нові виклики перед страховою документацією.

Список використаних джерел

- 1.Осадець С. С. *Страховання*. Київ: КНЕУ, 2002. 599 с.
- 2.Мачуський В. В. *Страхове право: навч. посіб.* К.: КНЕУ, 2009. 472 с.
- 3.Шепелін Г. І. Сучасні кіберризики та страхування: стан та перспективи. *Страхова справа*. 2017. №9. С. 21–29.
- 4.Базилевич В. Д. *Страхова справа*. Київ: Знання, 2002. 271 с.
- 5.Наказ Мініну України від 29.06.1993 р. № 43 *Про затвердження Інструкції про умови ліцензування страхової діяльності на території України та контролю за їх дотриманням*.
Дата оновлення: 16.09.2005. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0084-93#Text> (дата звернення: 09.06.2023).
- 6.Бузько А. М. Напрямки удосконалення документаційного забезпечення діяльності підприємства. *Актуальні питання сучасної науки: зб. наук. пр. м. Львів, 16-17 жовт.* 2015. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/conf/soc/06oct2015/94.pdf>. (дата звернення: 22.02.23).

7. *Наказ про кваліфікаційні вимоги до спеціалістів, що здійснюють актуарні розрахунки N 12 від 17.02.2000 м.Київ.* Дата оновлення: 17.02.2000. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0012287-00#Text> (дата звернення: 13.06.2023).

8. Ільченко Г. О. *Історико-правовий аналіз передумов виникнення страхових правовідносин.* URL: <http://www.ppp-journal.kiev.ua/archive/2013/12/14.pdf> (дата звернення: 25.05.2023).

9. *Правове регулювання страхової діяльності: навч. посіб.* / за ред. О.П. Гетманець, О.М. Шуміла. К.: Хай-Тек Прес, 2014. 400 с.

УДК 655.413:050

**Лідія Піскозуб, кандидат наук із соціальних комунікацій,
доцент**

Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ СПРИЙНЯТТЯ ТА СТВОРЕННЯ ЯКІСНОГО КОНТЕНТУ

Стрімкий розвиток інтернет-технологій, поява все новіших типів веб сторінок та проєктів, що покликані розвивати сучасний інформаційний простір, парадоксально, у кінцевому підсумку призвели до перенасичення інтернет-споживача текстовим контентом, зміни його пріоритетів та захоплення іншими формами сприймання інформації – графічними, аудіовізуальними та 3D. Тепер фокус уваги змістився із змістового наповнення інформації, першочерговості слова, тексту, на її універсальність – короткі миттєві повідомлення або привабливу обгортку із мультимедіа-ефектами та вкладеннями, рекламою, швидкими сервісами інтернет-гігантів. Часто за браком часу та перенасиченням

інформацією, користувачі вже не стільки звертають увагу на саме повідомлення як джерело даних, скільки на форму його втілення та негайний спосіб застосування [1, с. 131]. Відтак, поняття якості контенту, якості власне текстового наповнення (в умовах, коли кожен інтернет-користувач, фактично, може виступати його автором!, далеко не завжди фахівцем, що володіє достатнім рівнем підготовки та обробки інформації), втратило своє первинне значення й потребує детальнішого висвітлення (на важливості оцінки якості контенту сайтів в епоху інформаційного суспільства наголошують на міжнародному рівні. Ще у 2000 р. на зустрічі представників країн-членів ЄС у Лісабоні було розроблено стратегію економічного, соціального й екологічного оновлення, що мала на меті, серед інших завдань, створення європейського культурного простору, для чого було заплановано провести дигіталізацію культурного досвіду країн Європи, тобто переведення інформації в цифровий формат [3, с. 210]).

Контент веб сторінки – це збірне, комплексне поняття. Традиційно, основними видами контенту веб сторінок уважаємо текстовий, графічний, рекламний, мультимедійний та маркетинговий, котрі, відповідно до заздалегідь продуманої концепції веб сторінки, повинні становити єдине ціле та забезпечувати інформаційні потреби обраної цільової аудиторії. Звісно, підготовлений контент повинен заохочувати інтернет-читачів до здобуття спеціальних знань та вмій, навчання, виготовлення товарів чи послуг, купівлі шляхом відповідності їх зацікавленням, зорієнтованості на вік, стать, інші демографічні характеристики, що входить до завдань маркетингу та просування. Однак, поруч з цим, контент повинен відповідати психологічним особливостям інтернет-споживача, адже без вірної мотивації, володіння знань про особливості людської психіки, неможливо

забезпечити ті очікування, які були покладені в основу створення веб сторінки чи сервісу.

Розглянемо елементи впливу на інтернет-споживача відповідно до типів контенту веб сторінок:

1. У контексті створення якісного власне текстового контенту серед завдань розробників веб сторінки є, першочергово, якісний копірайтинг та психологія копірайтингу загалом як можливість впливати на інтернет-споживача з допомогою слова, гасла, заклику до дії. Фаховий копірайтер покликаний розуміти потреби своєї аудиторії – від її цілей та бажань до стереотипів, страхів, сумнівів та мотивів й створювати такі тексти, які будуть актуальними, цікавими, достовірними та переконливими. Володіючи знаннями психології споживача, чіткої обраної аудиторії, знаючи їх цінності та очікування, копірайтери, журналісти та інші фахівці мають змогу швидше та якісніше налагодити комунікацію із споживачем та отримати від нього очікуваний відгук, який є ключем до функціонування веб сторінки в Мережі.

В часі так званого «інформаційного шуму» ключовим завданням копірайтингу є вірна робота з емоціями та емоційними станами, адже, все ж, не зважаючи на можливості сучасних аудіовізуальних сервісів, слово завжди має найбільш сильний вплив на людину. Саме з допомогою слова можна описати почуття, запахи, смаки, звуки та візуальні образи, зробити це яскраво та правдиво. Сьогодні емоційний копірайтинг є потужним інструментом реклами, рекламних акцій та кампаній у Мережі та поза нею.

2. Для забезпечення якості візуального контенту, який складається з фото, графіки, інфографіки, відео та презентацій, необхідно володіти знаннями графічного дизайну, анімації та мультимедіа й ще на етапі розробки концепції веб видання обирати

той дизайн, який спроможний надати зручність та комфортність користування веб сторінкою. Скажімо, встановлювати відповідні кольори тла, бічних частин – боковиків (sidebars), верхніх та нижніх розтяжок відповідно до тематики видання й орієнтування на потенційну цільову аудиторію, адже вибір кольорів залежить від значного ряду факторів, серед яких як вікові, так і національні особливості. Поруч із цим, це робота дизайнерів, ілюстраторів та інших фахівців над логотипами, так званим «функціоналом користувача», що полегшить сприймання окремих частин веб сторінки споживачем (до прикладу, суто графічні особливості підготовки видання, як-от, правила золотого перетину, симетричність, гармонійність форм, правило третини тощо). Психологам вдалось дослідити, що саме симетричні та пропорційні об'єкти асоціюються у людини з красою та гармонійністю, на підсвідомому рівні створюють бажання затримати на них погляд.

Основою та запорукою успіху веб видання у контексті його графіки є також спрямованість на емоції та емоційні стани споживача, адже вдалий, якісний дизайн повинен викликати захоплення, надавати позитив, підтримувати, мотивувати, заохочувати й вражати, створювати ту стилістику, таке забарвлення, яке втримає увагу інтернет-споживача й створить прихильність надовго. Саме за дизайном можливо упізнати унікальну веб сторінку, бренд, рекламну кампанію, книгу, журнал чи іншу продукцію.

3. Рекламний контент, за його наявності, є мірилом популярності компанії чи веб сторінки у Мережі й покликаний заохочувати споживача комплексно – як влучним текстом, що надасть яскравого забарвлення й викличе зацікавлення (скажімо, у випадку банерної та тизерної реклами), так і оригінальним відповідним дизайном із додаванням мультимедіа, що підсилить

ефект від тексту та надасть неповторного вигляду. Зорієнтований на запам'ятовування, (чи не основним правилом вдалої реклами є її відтворення у пам'яті користувача задля мотивації до дії – придбання товару чи послуги, надання інформації чи нагадування про нього, виділення з-поміж конкурентних ніш тощо), рекламний контент завжди адресний та спрямований, насамперед, на охоплення цільової аудиторії, відповідного таргетингу. До прикладу, корпоративна реклама на корпоративній веб сторінці, що є мірилом упізнаваності бренду чи компанії, суттєво відрізнятиметься від непомітного малоефективного веб банера у загальнодоступному інформаційному порталі, перенасиченому інформацією.

У сучасних реаліях достатньо часто реклама здатна переходити у негативні явища й змінювати обличчя на нав'язливі форми (як-от, плаваюча – floating ad), що, у гонитві за прибутками, скоріше, відштовхує інтернет-споживачів несподіваним закриттям частини екрану чи прилипанням до курсора. Однак, зроблена з художнім смаком та за усіма правилами, із дотриманням концепції веб сторінки та не перешкоджанням доступу до функціоналу користувача, реклама спроможна охопити чималу аудиторію та стрімко завоювати нових прихильників, особливо – на спеціальних майданчиках – лендінгах чи промо сайтах.

Завжди лаконічна та чітка (залежно від форми – із застосуванням відео, анімації чи залученням ключових комунікаторів) реклама є тією формою подання інформації, котра, поруч із дизайном, викликає та посилює емоційні прояви у споживачів. Завдяки емоціям вона здатна підкреслити властивості, характеристики товару чи послуги й надати їм певного унікального обличчя, виділити продукт серед інших ніш, виробників, аналогів, вплинути на споживача й надати йому можливість прийняття

рішення. Саме під впливом реклами споживач, залежно від його приналежності до одного із типів реагування на інформацію (консерватор, новатор, модний тощо), спроможний отримати бажане швидше. Психологія реклами, як окрема наука із вивчення впливу на свідомість людини, завжди є тим фактором, який необхідно враховувати при здійсненні будь-яких рекламних кампаній, заходів чи акцій незалежно від форми їх вираження – офлайн чи наживо.

4. Все більшого поширення у зв'язку із періодами дистанційного навчання, створенням цифрових текстів, книг, тренінгових та інших програм, розробкою новітніх продуктів спеціальними дизайн чи веб студіями, набуває мультимедійний контент, що увиразнює веб сторінку та надає можливості перегляду зображень та відео у перспективі. Повноцінні мультимедійні веб сторінки чи мультимедійні додатки та вкладки до навчальної літератури, мультимедійні освітні ігрові ресурси використовуються, здебільшого, для вирішення конкретних задач – продемонструвати виріб, товар чи послугу, розвивати певні знання та навички, враховуючи рівень підготовки конкретної цільової аудиторії. У випадку продажів – разом із рекламою заохотити до прийняття рішення шляхом показу переваг об'єкта.

Мультимедійність веб сторінок чи їх складових позитивно впливає як на творчий розвиток особистості, так і задовольняє інформаційні та естетичні потреби інтернет-споживача, створює умови для нового сприйняття інформації, відмінного від стандартного – лінійного, адже більшість зображень (у сукупності із відео) ми звикли бачити шаблонно. Ефект мультимедійності веб сторінок завжди збільшує потенційну (із перетворенням її на стабільну) аудиторію, надаючи позитивних емоцій (часто – у

вигляді мультиплікації чи коротких спеціальних колажів, відео) та створюючи особливе середовище для отримання нових даних.

Позаяк інтерактивність та гнучкість мультимедіа надає додаткові можливості для тих, кому потрібні індивідуальні чи інклюзивні програми – для дітей та підлітків з розладами спектру аутизму (РАС), затримкою психічного розвитку (ЗПП), дитячим церебральним паралічем (ДЦП), даунізмом та іншими розладами та вадами, на інтенсивність та прояви яких можливо впливати й суттєво їх знижувати, що, своєю чергою, позитивно позначається як на фізичному, так і психічному стані дітей та підлітків (більшість дітей із особливостями поведінки та розвитку мають проблеми спілкування, регуляції емоцій, мовлення, швидкої обробки інформації, уваги, виконавчих функцій, у них з більшою ймовірністю ускладнюються процеси адаптації й інтеграції до соціального довкілля) [2, с. 55].

5. Маркетингові засоби, що посилюють ймовірність розповсюдження товарів та послуг, веб сторінок загалом у Мережі, сьогодні представлені достатньо широко у спеціальних програмах-додатках до веб сторінок із обчисленням статистики та аналітики даних (здебільшого – безкоштовних), можливості налаштування SEO фахівцями із просування та позиціонування сторінок на веб ринку, появою у Youtube, соціальних мережах та інших спеціалізованих сервісах. З допомогою маркетингу можливо налаштувати веб продукт таким чином, щоб заохотити до користування ним ту специфічну аудиторію, яка була обрана на етапі розробки концепції веб сторінки. Адже без просування навіть найкращий найякісніший продукт залишиться не поміченим у всеохопному інформаційному потоці Мережі, що розростається все стрімкішими темпами.

Саме налагодження стабільного зв'язку із аудиторією, двосторонньої комунікації між виробником та споживачем, надавачем послуг та клієнтом дає можливість отримувати ту інформацію, яка продемонструє повні дані про задоволення чи незадоволення споживача продуктом, його очікування, сподівання та емоції, котрі вивчає розробник та на які сподівається на етапі концепції веб сторінки та їх подальшого врахування під час впровадження сторінки у життя й опублікування у загальний доступ. Коментарі, відгуки, підписування, пости та уподобайки – ті незамінні інструменти маркетингу, які дають змогу створити психологічний портрет споживача, удосконалити концепцію веб сторінки, змінити продукт чи послугу, залучити споживача до позитивних змін, змін, враховуючи його адресні пропозиції. Уже звичні сьогодні, ці дані є безцінними й безкоштовними, адже раніше, для отримання відгуку від споживача, розробникам та рекламодавцям доводилось розробляти тривалі маркетингові та соціологічні дослідження, проводити величезну статистичну роботу, яку сьогодні автоматично виконують відомі програмні засоби (скажімо, Meta Business Suite від Facebook та ін).

Незалежно від типів веб сторінок, яких сьогодні нараховуємо усе більше, із специфічними задачами та модулями для заповнення даних, орієнтування на кінцевого споживача та його очікування є і першоосною, і кінцевою метою для усіх, хто працює у Мережі та проводить роботу із інтернет-користувачами. Безсумнівно, швидкий розвиток Мережі накладає свій вплив на споживача. Швидкоплинна, змінна та емоційно налаштована, аудиторія користувачів має свої специфічні риси та вимагає ретельно налаштованого інструментарію дій на веб сторінці. Однак врахування очікувань аудиторії з точки зору її психології, її емоцій,

темпів купівлі, методики спілкування завжди приносить успіх й забезпечує тривалість взаємодії між виробником та споживачем.

Список використаних джерел

1. Піскозуб Л. Й. Засоби популяризації книг у цифрову епоху. *VI Тикторівські читання “Видавнича справа в Україні: на перехресті традицій та інновацій”*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції 20-21 травня 2021 року. Львів: Українська академія друкарства, 2021. С. 113–116.
2. *Сучасні технології психолого-педагогічного супроводу дітей з порушеннями інтелектуального розвитку в умовах кризових викликів* / авт.: О. В. Чеботарьова, Г. О. Блеч, І. В. Бобренко, І. В. Гладченко, С. В. Трикоз, О. І. Мякушко, І. В. Сухіна та ін.: За наук. ред. О. В. Чеботарьової. К., ІСПП імені Миколи Ярмаченка НАПН України, 2023. 664 с.
3. Тонкіх І. Критерії якості контенту Інтернет-медіа. *Обрії друкарства*. 2018. № 1(6). С. 209–217.

УДК 004.9

Костянтин Прокопенко, аспірант

Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ

На сучасному етапі розвитку суспільства інформація стала ключовим елементом, що формує матеріальний світ людини, виконуючи функції новітніх технологій, програмного забезпечення та інше. Вона також слугує важливим інструментом для взаємодії між людьми, невпинно з'являється та оновлюється у процесі

переміщення між різними інформаційними системами. Це призводить до усвідомлення інформації як товару з власною вартістю, яка збільшується в залежності від її достовірності, корисності та доступності.

Слово «інформація» має корінь в латинському слові *information*, яке дослівно можна перекласти як знайомство, роз'яснення, представлення, концепція. Це визначення може вважатися досить вичерпним для терміну "інформація", оскільки у багатьох наукових роботах, присвячених проблематиці інформаційної безпеки, воно залишається невизначеним. Однак, ретельний аналіз наукової літератури показує, що сучасна наука пропонує численні визначення сутності інформації, що відображають різноманітні підходи до її розуміння. Інформацію варто розглядати на двох ключових рівнях.

На макро-рівні інформація є основним елементом державної могутності. Можливість держави використовувати передові інформаційні технології надає їй інструменти для ефективного управління інформацією, що є критично важливим для підтримання та зміцнення економічної сили.

На мікро-рівні, обсяг та якість обробки інформації безпосередньо впливають на ефективність управління підприємством. Це підкреслює необхідність застосування інформаційних технологій у керуванні різними аспектами діяльності підприємства, включаючи фінансові, соціально-економічні та інші процеси. «Без достатнього обсягу та якості інформації неможливий розвиток бізнесу на основі сучасного виробництва і ефективної організації праці» [5].

У ХХІ столітті інформаційна безпека стає ключовим елементом національної безпеки будь-якої держави, підкреслюючи, що країни, які ефективно управляють своїми

інформаційними ресурсами, можуть досягати домінування в економічних, військових та політичних аренах. Такі держави здатні досягти стратегічної та тактичної переваги, ефективно розпоряджатися ресурсами для розвитку військового потенціалу та підтримувати лідерство в розвитку та застосуванні новітніх технологій, особливо у сфері інформації та кіберпростору.

Академік В. Гавловський висловлював думку, що інформація виступає як фундаментальний атрибут не лише живих існувань з високим рівнем свідомості, а й усього матеріального світу. У неорганічних системах інформація присутня в потенційному стані, але з появою живих організмів, які сприймають і обробляють інформацію, вона починає активно використовуватися для пізнання навколишнього світу та його управління. Таким чином, інформація, будучи властивістю всіх форм матерії та енергії, існує у всесвіті як постійний компонент простору та часу [3].

Р. Калюжний аргументував, що інформація становить характеристику лише складних, а отже, живих форм матерії. За його переконаннями, інформація та пов'язані з нею процеси притаманні виключно біологічним та соціальним системам. Він підкреслював, що живі організми створюють і адаптують необхідну інформацію через безперервну взаємодію з оточуючим середовищем. Важливу роль у цьому процесі відіграє здатність інформації інтегрувати різноманітні процеси, що дозволяє живим істотам, особливо людям, розвивати адаптаційні властивості. Таким чином, інформація стає фундаментальною для саморегуляції у природі живих істот [6].

В. Богуш висуває ідею функціонального розуміння інформації, виходячи з якої вона розглядається як атрибут систем, здатних до самоорганізації, це стосується як живих організмів, так і технічних систем. Згідно з цим підходом, живі істоти та

кібернетичні системи аналогічно використовують інформацію для саморегуляції, що охоплює процеси її передачі, збереження та обробки [1].

В. А. Ліпкан розширює розуміння інформації, представляючи соціальний аспект, де інформація виступає як результат діяльності соціальних систем, а саме людського суспільства. Відповідно до цього погляду, інформація об'єктивно присутня у світі, розвиваючись в часі та просторі, але вона стає зрозумілою та значущою лише через процес її сприйняття та інтерпретації людиною [10].

В рамках сучасної наукової думки існує різноманітність теорій, спрямованих на розкриття природи інформації, що підкреслює її всебічну унікальність, складність та многовимірність. Варто відмітити, що універсального визначення інформації в академічному середовищі немає, що призводить до великої кількості її тлумачень.

Це лише невелика частина існуючих визначень інформації, які висвітлюють різні аспекти цього складного явища. За спостереженнями дослідників, інформація обладнана рядом унікальних властивостей: вона не може бути створена з нічого чи повністю знищена, а лише постійно перебуває в процесі виникнення (нові концепції, знання), передачі та прийому, а також може втрачатися або забуватися. При цьому інформація здатна змінювати свою форму, залишаючи зміст незмінним.

Опираючись на наукові концепції та українське законодавство, інформацію можна визначити як документовані або відкрито оголошені дані про події і явища, що мають місце в суспільстві, державі або навколишньому середовищі, які знаходять свого споживача.

Вся інформація, яка генерується та розповсюджується в межах країни, становить національні інформаційні ресурси, формуючи та підкріплюючи інформаційний суверенітет України, що захищений межами інформаційної безпеки.

Термін «інформаційна безпека» з'явився наприкінці 1980-х років і став ключовим у дослідженні міжнародної безпеки, зосереджених на вирішенні проблем, пов'язаних з інформаційними загрозами. Від кінця 1991 й до початку 1992 року в наукових та популярних виданнях почало зростати інтерес до вивчення інформаційної безпеки як самостійної теми дослідження. [4].

Загалом дослідження генезису наукової думки та правової практики в сфері забезпечення інформаційної безпеки України дозволило виділити три основні етапи їх становлення (рис. 1).

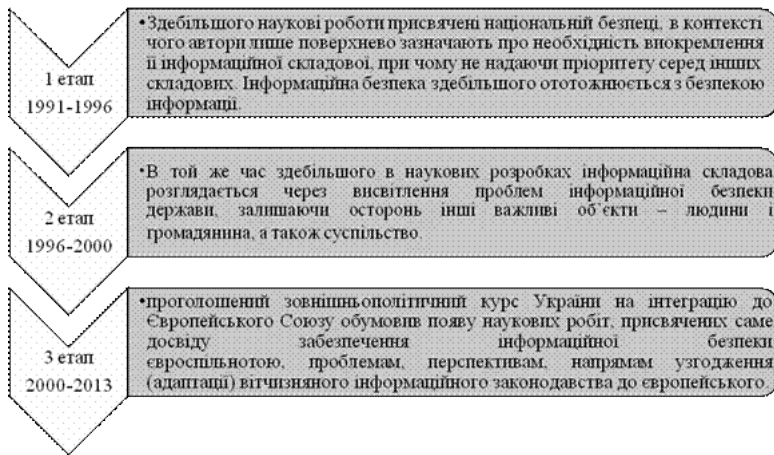

Рис. 1. Основні етапи становлення інформаційної безпеки в Україні

Примітка: складено автором

В загальному науковому контексті, «безпека» може бути охарактеризована як стан системи, яка ефективно протистоїть

будь-яким зовнішнім чи внутрішнім загрозам, при цьому не створюючи небезпеки ані для себе, ані для оточення. Інформаційна безпека виступає як ключовий аспект у формуванні інформаційного суспільства, де її розвиток залежить не лише від розширення технологічних можливостей обміну інформацією, але й від глибокого розуміння важливості забезпечення інформаційної безпеки серед усіх учасників інформаційних процесів: від власників і користувачів інформації до розробників технологій, постачальників послуг і державних інституцій.

Важливість аналізу поняття «інформаційна безпека» полягає в тому, що його сутність впливає з базового розуміння безпеки як процесу, який передбачає управління та нейтралізацію потенційних загроз та небезпек. Отже, «інформаційна безпека» визначається як діяльність, спрямована на захист від загроз в області інформації та кіберпростору [10].

Важливо відзначити, що в науковому середовищі існує невизначеність щодо точного визначення поняття «інформаційна безпека». Для одних вчених це стан, для інших – процес або комплекс дій, а для третіх – властивість або функція. Ця різноманітність поглядів спонукає до необхідності класифікації різних підходів до цього терміну. На сьогодні відсутній закон, який би чітко визначав «інформаційну безпеку», водночас враховуючи відмінності між інформаційною безпекою та безпекою інформації. У таблиці 1 зібрані різноманітні сучасні тлумачення терміна «інформаційна безпека».

Таблиця 2.

Сучасні підходи до трактування поняття «інформаційна безпека»

Вчений	Короткий зміст поняття
--------	------------------------

В. Богуш	Стан захищеності інформаційного середовища, який відповідає інтересам держави, за якого забезпечується формування, використання і можливості розвитку незалежно від впливу внутрішніх та зовнішніх інформаційних загроз
В. А. Ліпкан, В. А. Авраменко	Стан захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства та держави, який виключає можливість заподіяння їм шкоди через неповноту, невчасність і недостовірність інформації, через негативні наслідки функціонування інформаційних технологій або внаслідок поширення законодавчо забороненої чи обмеженої для поширення інформації
Р. Калюжний	Стан захищеності інформаційного простору, який забезпечує формування та розвиток цього простору в інтересах особистості, суспільства та держави
Н. Р. Нижник, Я. М. Жарков В. Т. Білоус	Стан правових норм і відповідних їм інститутів безпеки, які гарантують постійну наявність даних для прийняття стратегічних рішень та захист інформаційних ресурсів країни
Б. А. Кормич	Захищеність встановлених законом правил, за якими відбуваються інформаційні процеси в державі, що забезпечують гарантовані Конституцією умови існування і розвитку людини, всього суспільства та держави
О.І. Барановський	Стан захищеності національних інтересів

України в інформаційному середовищі, за якого не допускається (або зводиться до мінімуму) завдання шкоди особі, суспільству, державі через неповноту, несвоєчасність, недостовірність інформації й несанкціоноване її поширення та використання, а також через негативний інформаційний вплив та негативні наслідки функціонування інформаційних технологій

Примітка: складено автором

Таким чином, перші спроби наукового осмислення та синтезу досвіду у сфері інформаційної безпеки були здійснені на зламі 80-90-х років ХХ століття. Розуміння інформаційної безпеки як ключової державної функції, що має свої специфічні цілі, завдання та унікальну структуру, спонукало до більш глибокого дослідження цієї теми, включаючи розробку інформаційного законодавства. Цю необхідність активно підтримують численні юристи та дослідники, зосереджені на вивченні національного інформаційного простору.

Виділяють інтернальні та екстернальні чинники, що впливають на інформаційну безпеку. Інтернальні чинники охоплюють недоліки в історичному, політичному та соціальному контекстах життя в країні, які впливають на ефективність застосування конституційних прав та свобод в інформаційній сфері. Згідно з думкою Е. Макаренка та В. Кирика, до внутрішніх загроз належить також зростання організованої злочинності і кіберзлочинності, падіння освітнього рівня населення, що перешкоджає підготовці кадрів здатних ефективно використовувати новітні технології. Крім того, слабка координація

дій уряду, законодавчих та військових структур у виконанні загальнодержавної стратегії національної безпеки вважається ще одним інтернальним викликом. Не можна ігнорувати і відставання України від багатьох розвинутих держав у питаннях інформатизації державного апарату, правової системи, промисловості та повсякденного життя громадян [10].

Екстернальні фактори, що впливають на інформаційну безпеку, включають в себе втручання та активності зарубіжних урядових, військових, економічних та шпигунських організацій у сфері інформації; стремління окремих держав до владарювання в глобальному інформаційному просторі; операції міжнародних терористичних угруповань; створення стратегій для ведення інформаційних воєн різними організаціями; культурне проникнення, спрямоване на зміну цінностей та норм у конкретній країні.

Окреслення основних напрямів забезпечення інформаційної безпеки займає важливе місце у стратегії розвитку національної безпеки. Один із ключових аспектів полягає в інтеграції України в міжнародну систему забезпечення інформаційної безпеки. Така інтеграція передбачає активну співпрацю з іноземними державами та міжнародними організаціями у сфері виявлення та нейтралізації загроз інформаційній безпеці, а також обміну досвідом та інформацією щодо протидії протиправним діям в інформаційному просторі.

Паралельно, сфера оборони вимагає особливої уваги до розробки та впровадження удосконалених систем моніторингу, здатних виявляти потенційні загрози інформаційному простору держави та її оборонним системам. Важливим є своєчасне інформування відповідальних органів влади про можливі ризики та вразливості інформаційних ресурсів і систем. Розвиток та

вдосконалення методів та засобів інформаційного впливу, спеціальних заходів захисту інформації, а також формування ефективної системи підбору та спеціалізованої підготовки фахівців, які працюють у сфері інформаційної безпеки, стають невід'ємною частиною цілісної стратегії національної безпеки. Проте, якщо проаналізувати зміст та напрямки досліджень поняття інформаційної безпеки, можна виокремити декілька підходів окреслення сутності цього феномену (рис. 2).

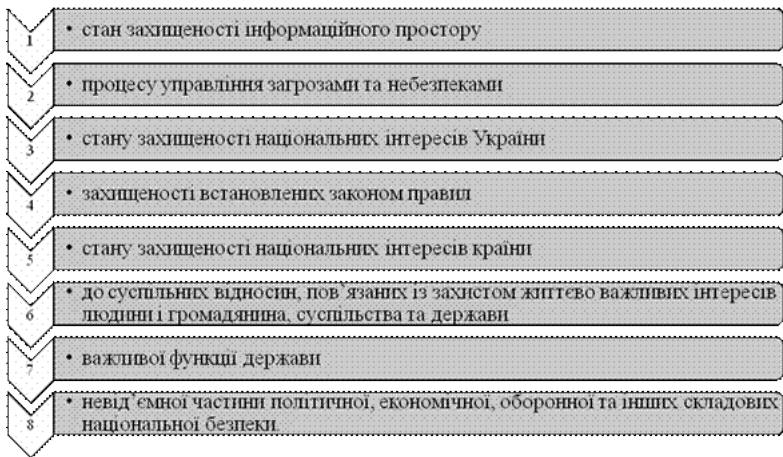

Рис. 2. Підходи до визначення сутності поняття інформаційної безпеки

Примітка: складено автором

Отже, інформаційна безпека є однією із складових стійкого розвитку всієї держави, а процес забезпечення інформаційної безпеки необхідно розуміти як: «...одне з глобальних і пріоритетних завдань органів державного управління, вирішенню якого мають бути підпорядковані політична, економічна, воєнна, культурна та інші види діяльності системи державного управління».

Також слід акцентувати на ключових аспектах, процедури забезпечення, інструментах, завданнях та законодавчому регулюванні інформаційної безпеки, що включають наступне. Основою інформаційної безпеки є реалізація уніфікованої державної стратегії в цій сфері. Ефективне впровадження цієї політики забезпечується через систему заходів, що об'єднують інформаційні, адміністративні, управлінські та методологічні елементи, метою яких є захист індивіда, суспільства та держави від інформаційних загроз.

У рамках цієї системи вирішуються важливі задачі, спрямовані на забезпечення безпеки та захисту ключових суспільних інтересів. Серед пріоритетів - моніторинг та аналіз потенційних дестабілізуючих факторів і загроз, а також розробка та реалізація комплексу заходів для їх нейтралізації.

Система передбачає створення та підтримання в оперативному стані спеціалізованих сил і засобів, готових до ефективного реагування на інформаційні виклики. Особлива увага приділяється розвитку державної політики у галузі інформаційної інфраструктури, що включає заходи для сприяння розвитку національної інформаційної системи та застосування новітніх технологій, що підсилюють інформаційну безпеку країни.

Завдання системи інформаційної безпеки України охоплюють поліпшення законодавчого регулювання у сфері розвитку інформаційних технологій, вдосконалення державної стратегії в галузі інформатизації, нормативне врегулювання міжнародного інформаційного співробітництва, а також нагляд за дотриманням установлених процедур та правил використання інформаційних ресурсів [2].

Аналіз різноманітних трактувань поняття «інформаційна безпека» свідчить про складність вибору однозначної дефініції.

Різні інтерпретації дозволяють глибше розкрити сутність цього явища з урахуванням його комплексного та системного характеру. Інформаційна безпека перевищує рамки простого стану; вона являє собою властивість і атрибут інформаційного суспільства, є активною діяльністю, спрямованою на захист інформаційної сфери. Цей процес має передбачати розробку стратегій з урахуванням майбутніх змін та потреб.

Важливо включити до аналізу інформаційної безпеки показники, які конкретизуються на різних рівнях державного управління: на стратегічному рівні – в діяльності Кабінету Міністрів України, на тактичному – у роботі центральних органів виконавчої влади, та на оперативному – в діяльності місцевих органів виконавчої влади, серед яких ключове місце займають місцеві державні адміністрації.

В архітектурі системи забезпечення інформаційної безпеки вирізняють декілька важливих рівнів, які є основою для комплексного підходу до захисту інформації. Наукові дослідження вказують на різноманітність таких рівнів, що включають нормативно-правовий, адміністративний, процедурний, і програмно-технічний аспекти. Нормативно-правовий рівень складається з законодавчої бази та нормативних актів, які регламентують інформаційну безпеку на державному рівні та визначають стандарти захисту інформації. Адміністративний рівень включає в себе заходи, що впроваджуються органами державного управління для створення умов ефективного захисту інформаційного простору країни. Процедурний рівень охоплює розробку та застосування конкретних правил та процедур, що забезпечують реалізацію заходів з інформаційної безпеки в діяльності організацій. Програмно-технічний рівень передбачає

використання спеціалізованого програмного забезпечення та технічних засобів для надійного захисту інформації.

Розуміння інформаційної безпеки як єдності стану, властивості та управління загрозами відіграє ключову роль у визначенні стратегій мінімізації негативних наслідків, зокрема в сфері державної інформаційної діяльності. Цей підхід дозволяє вибудовувати оптимальні механізми захисту та реагування на потенційні інформаційні загрози.(табл. 3) [8].

Таблиця 3.

Існуючі аспекти визначення категорії «інформаційна безпека»

Аспект	Пояснення
Нормативно-правовий (ґрунтується на аналізі нормативно-правових актів)	Законодавство України, зокрема «Про Концепцію Національної програми інформатизації», визначає інформаційну безпеку як суттєвий аспект загальної політики безпеки країни, що охоплює політичні, економічні, оборонні та інші аспекти. У той же час, «Про основи національної безпеки України» викладає поняття інформаційної безпеки більш непрямо, концентруючись на важливості інформаційної сфери для національної безпеки без надання конкретного визначення. У цьому документі акцент робиться на визначенні загроз і визначенні напрямків державної політики у цій області, але без деталізації самого поняття «інформаційна безпека»

<p>Доктрильний (виходячи з аналізу трактувань терміну в роботах дослідників, фахівців у цій галузі)</p>	<p>а) Під терміном інформаційна безпека розуміють умови, підтримувані правовим полем і відповідними органами безпеки, котрі забезпечують надійний захист інформаційних ресурсів нації та стабільний доступ до інформації, необхідної для формування стратегічних рішень;</p> <p>б) Інформаційна безпека означає захист об'єкта від будь-яких інформаційних ризиків чи небажаних впливів, асоційованих з інформацією, включно з обмеженням доступу до даних про об'єкт, які становлять державну таємницю;</p> <p>в) Інформаційна безпека виражається у непорушності норм і правил, встановлених законодавством для регулювання інформаційних взаємодій у країні, гарантуючи конституційні права і свободи громадян, благополуччя суспільства та держави в цілому</p>
<p>Енциклопедичний (в основі – аналіз визначень, наведених у словниках, енциклопедіях)</p>	<p>Інформаційна безпека передбачає встановлення та виконання правових норм, що визначають державну стратегію у сфері інформації; забезпечення вільного обігу інформації та доступу до неї в рамках національного інформаційного простору; розробку та застосування надійних інформаційних технологій; охорону інформації, що</p>

	підлягає обмеженню в доступі, включно з державною таємницею; та відстоювання національного інформаційного простору від неправдивої інформації та контенту, який заборонений до розповсюдження
--	---

Примітка: складено автором

Погляд на інформаційну безпеку як на єдність захисту, властивостей системи та ефективного управління ризиками має ключове значення для розробки стратегій, спрямованих на зниження ризиків та негативних наслідків, зокрема у контексті державної інформаційної політики. Такий інтегрований підхід сприяє створенню оптимальних методів захисту та відповіді на можливі інформаційні виклики [10].

Економічний аспект лежить в основі інформаційного розвитку суспільства та держави, надаючи матеріальні та технічні ресурси для інтеграції новітніх технологій. Визначальними факторами тут є економічна стабільність, доступність ресурсів для розвитку, сучасні інформаційно-комунікаційні засоби для державного апарату, інвестиції в освіту та науку.

Технічний аспект визначає рівень технологічної готовності суспільства до впровадження інформаційних процесів. Відставання у розвитку інтернет-інфраструктури, недосконалість інформаційних ресурсів, застарілість технічних систем є ключовими викликами в цій сфері.

Політико-ідеологічний аспект впливає на ставлення до розв'язання соціальних та інформаційних проблем, характеризується відсутністю стійкої державної стратегії, неефективністю програм соціального розвитку, правовим нігілізмом, перевагою політичних інтересів над правовими

нормами, бюрократією та слабким розвитком громадянського суспільства [7].

Отже, підбиваючи підсумки, можна констатувати, що інтенсивний розвиток досліджень у сфері інформаційної безпеки в 1990-х роках поступився місцем відчутній науковій недооцінці цієї теми. Актуальність цієї проблеми підкреслюється численними нормативними актами, проте відсутність єдиного концептуального розуміння інформаційної безпеки ускладнює визначення сфери, яка потребує захисту. Серед основних викликів виділяється недолік чітких визначень інформаційної безпеки та необхідності її глибокого аналізу для встановлення сутнісних характеристик. Іншою проблемою є переважно одностороннє та поверхове вивчення питань, пов'язаних із захистом суспільства від неправдивої або маніпулятивної інформації.

Список використаних джерел

1. Богуш В., Юдін О.; Шпак Ю. О. (Гол. ред.) *Інформаційна безпека держави*. К.: «МК-Прес», 2005. 432 с.
2. Барановський О. І. *Фінансова безпека*. К.: Фенікс, 1999. 338 с.
3. Гавловський В. Інформаційна безпека: захист інформації в автоматизованих системах (організаційно-правовий аспект). *Правове, нормативне та метрологічне забезпечення системи захисту інформації в Україні*. К., 2000. С. 50–52.
4. Жарков Я. М., Бєсєдіна Л.М. Напрямки зовнішнього інформаційно-психологічного впливу на Україну. *Збірник наукових праць Військового інституту Київського національного університету ім. Т. Шевченка*. 2009. №19. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/znpviknu/2009-19/vip19-21.pdf>

5. Зубок М. І. *Інформаційна безпека: навч. посібник*. К.: КНТЕУ, 2005. 133 с.
6. Калюжний Р., Говловський В., Цимбалюк В., Гузальок М. Питання концепції реформування інформаційного законодавства України. *Правове, нормативне та метрологічне забезпечення системи захисту інформації в Україні*. К.: НТУУ «КПІ», Міністерство освіти і науки України, СБУ. 2000. С. 17–21.
7. Кавун С. В. *Інформаційна безпека: навчальний посібник*. Ч. 2. Х.: Харківський національний економічний ун-т, 2008. 196 с.
8. Кормич Б. А. *Інформаційна безпека: організаційно-правові основи: навч. посібник для студ. вищих навч. закл.* К.: Кондор, 2004. 384 с. (Юридична книга).
9. Ковтун С. В. *Інформаційна безпека: підручник*. Харків: Вид. ХНЕУ, 2009. 368 с.
10. Конституція України. Прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. №30. Ст. 141.
11. Ліпкан В. А., Максименко Ю. Є., Желіховський В. М. *Інформаційна безпека України в умовах євроінтеграції: Навчальний посібник*. К.: КНТ, 2006. 280 с. (Серія: Національна і міжнародна безпека) [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://pidruchniki.com/component/option,com_jdownloads/Itemid,999999/catpid,349/task,view.annotation

ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ САМОВРЯДУВАННЯ У МІСТІ ЛЬВОВІ

Місцеве самоврядування у м. Львові – це гарантоване державою право та реальна здатність територіальної громади м.Львова самостійно або під відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення у межах Конституції України і законів України.

Органи і посадові особи державної влади на території територіальної громади м.Львова не мають права втручатися у законну діяльність органів і посадових осіб місцевого самоврядування.

Державний контроль за діяльністю органів і посадових осіб місцевого самоврядування здійснюється лише на підставі, у межах та у спосіб, що передбачені Конституцією України та законами України, і не повинен призводити до втручання органів державної влади чи їх посадових осіб у здійснення територіальною громадою м.Львова належних їй повноважень.

Організаційно-правові форми здійснення самоврядування у м.Львові встановлюються Конституцією, законами України, чинними міжнародно-правовими актами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, цим Статутом та іншими нормативно-правовими актами.

На час прийняття цього Статуту у м.Львові відсутні районні ради як окремі суб'єкти місцевого самоврядування і міська рада є єдиним представницьким органом територіальної громади м.Львова.

Члени територіальних громади міста Винники, селищ Брюховичі і Рудно мають право на самоврядування, що реалізується ними відповідно до Конституції України, законів України і інших нормативно-правових актів, та до законодавчого врегулювання одночасно є членами територіальної громади м.Львова.

Особливості окремих сфер місцевого самоврядування у м. Львові відображено у відповідних розділах цього Статуту. Стаття 10. Система місцевого самоврядування у м. Львові.

Система місцевого самоврядування у м.Львові включає:

- 1.1. Територіальну громаду м.Львова.
- 1.2. Львівську міську раду.
- 1.3. Львівського міського голову.
- 1.4. Виконавчі органи Львівської міської ради.
- 1.5. Органи самоорганізації населення.

2. Львівська міська рада, її виконавчі органи, Львівський міський голова діють за принципом розподілу повноважень у порядку і межах, визначених Конституцією України, законами України, цим Статутом та рішеннями міської ради.

Стаття 11. Основні засади матеріально-фінансового забезпечення місцевого самоврядування у місті:

1. Матеріальною і фінансовою основою місцевого самоврядування є доходи міського бюджету м.Львова, інші кошти, рухоме і нерухоме майно, земля та інші природні ресурси, підприємства, організації, заклади культури, освіти, спорту, охорони здоров'я, науки, соціального обслуговування та інше майно і майнові права, визначені відповідно до законодавства як об'єкти права комунальної власності, а також об'єкти права спільної власності територіальних громад Львівської області.

2. Матеріально-фінансове забезпечення місцевого самоврядування у місті відбувається на засадах:

2.1. Стимулювання процесів економічного та соціального розвитку міста шляхом:

1) підтримки підприємництва, захисту вітчизняних та місцевих виробників товарів і послуг;

2) створення належних умов для залучення інвестицій та розвитку інвестиційної діяльності у місті;

3) встановлення місцевих податків та зборів, що відповідають потребам територіальної громади міста і не створюють надмірного навантаження на їх платників;

4) формування системи соціального забезпечення населення, притаманної ринковій економіці.

2.2. Планування надходження і використання фінансових ресурсів з метою першочергового забезпечення потреб, які мають важливе значення для розвитку територіальної громади та соціально-економічного благополуччя її членів.

2.3. Застосування новітніх технологій у здійсненні фінансового менеджменту та використання широкого спектру фінансових інструментів, притаманних ринковій економіці.

2.4. Регулярного інформування львів'ян щодо проектів бюджету та інших стратегічних документів територіальної громади через оприлюднення останніх у засобах масової інформації та організацію громадських обговорень.

2.5. Поєднання інтересів територіальної громади з інтересами держави та іншими учасниками господарської діяльності.

Стаття 12. Принципи сталого розвитку міста:

1. Стратегія та основні напрямки розвитку територіальної громади базуються на концепції сталого розвитку всіх сфер

соціально-економічного, політичного та культурного життя територіальної громади.

2. Сталій розвиток ґрунтується на принципах:

2.1. Вирівнювання якості та стандартів життя всіх членів територіальної громади м.Львова.

2.2. Стабілізація і поліпшення економічної, соціальної, екологічної ситуації на території міста.

2.3. Розробка та запровадження механізмів пом'якшення впливу економічної кон'юнктури на розвиток територіальної громади.

2.4. Оперативне реагування на виникнення елементів соціальної кризи.

2.5. Забезпечення участі територіальної громади у процесах регіонального та державного планування.

2.6. Збільшення потенціалу для вирішення проблем територіальної громади шляхом запровадження функціональної реформи, застосування механізмів децентралізації процесів прийняття та реалізації рішень.

2.7. Поступове пристосування до ринкових умов системи комунального господарства, реформування його структури та запровадження сучасних механізмів управління і розвитку об'єктів комунальної власності.

2.8. Запровадження сучасних механізмів фінансового менеджменту.

2.9. Застосування нових підходів формування системи соціального захисту львів'ян.

2.10. Розширення обсягів залучення наукової інформації та консультативної допомоги з визначених напрямків розвитку територіальної громади.

2.11. Розробка перспективних планів розвитку територіальної громади.

2.12. Розбудова на території міста сучасної ринкової інфраструктури, системи інформаційних потоків.

2.13. Встановлення тісних ділових та культурних стосунків з іншими територіальними громадами, зарубіжними муніципальними утвореннями, використання досвіду партнерів та здійснення спільних проєктів [7].

Стаття 13. Система сталого розвитку:

1. Сталий розвиток територіальної громади забезпечується шляхом розробки програми стратегічного розвитку територіальної громади, а також щорічних планів соціально-економічного розвитку територіальної громади.

2. Міська рада кожного скликання не пізніше, ніж на другій сесії, розглядає і, при необхідності, вносить зміни до діючої програми стратегічного розвитку міста або приймає нову програму стратегічного розвитку територіальної громади на період, не менший за термін повноважень міської ради відповідного скликання.

3. Затверджені довгострокові програми розвитку, реформування тієї чи іншої галузі суспільного життя територіальної громади, тривалість яких виходить за межі терміну повноважень міської ради відповідного скликання, зберігають чинність до закінчення і є обов'язковими до виконання для міської ради всіх наступних скликань.

4. Виконавчі органи міської ради у своїй діяльності реалізують основні напрямки програм та планів соціально-економічного розвитку територіальної громади.

Місто засноване королем Галицько-Волинської держави Данилом і назване ім'ям його сина Лева. Перша письмова згадка

про Львів у Галицько-Волинському літописі датована 1256 роком. Завдяки вдалому географічному розташуванню протягом своєї історії місто завжди перебувало на чільних позиціях у Європі, незалежно від того в складі яких держав перебувало. Сюди на запрошення Данила, Лева і їх нащадків з'їжджаються німці, вірмени, угорці, сарацини, євреї, чехи й представники інших національностей, заснують власні громади, будують святині. В кінці 13 ст. Львів отримав магдебурзьке право. 1356 р. Львову було повторно надано магдебурзьке право, місто перетворилося на один з провідних центрів розвитку ремесла й торгівлі, зокрема зі Сходом, у Європі. Місто карбує власну монету. Тут діють три єпископства: православне, католицьке й вірменське. Протягом 1387–1772 рр. Львів перебував у складі Речі Посполитої.

У Львові виникло перше в Україні братство, статут якого 1586 р. підтвердив патріарх, а за кілька років воно отримало право ставропігії (церковної автономії). Воно заснувало власні школу, шпиталь, друкарню, стало загальноукраїнським центром освіти, науки й культури. Тут працювали А. Еласонський, П. Беринда, навчалися брати Зизанії, Петро Могила. Католики пишалися заснованою на поч. 17 ст. Єзуїтською колегією, у якій викладав Б. Гербест, вчилися відомі діячі, в т. ч. й українці – гетьман Б. Хмельницький, славний мандрівник Григорович-Барський. Вірмени Львова по-праву гордилися першим писемним зводом законів, власною академією і банком. У 16-17 ст. Львів – найбільше місто України, удвічі більше за Київ. У цей період у Львові з'явилася перша в Україні друкована книга - «Апостол» І. Федорова (1574), пошта (1629) та один з найстаріших університетів у Центрально-Східній Європі (1661 р.). Італійські зодчі будують шедеври архітектури – Успенську церкву й вежу Корнякта, монастирі Бернадинців, Єзуїтів і Кармеліток, ансамбль площі

Ринок.

З 1772 по 1918 рр. Львів перебував у складі Австрійської (пізніше Австро-Угорської) імперії. Місто стало політичним і адміністративним центром провінції, яка офіційно називалася Королівство Галичини й Володимирії. Тут діяв Галицький сейм. Львів перетворюється на великий осередок культурного життя українців, поляків, вірмен, євреїв, австрійців, данців, французів. Місто стає епіцентром взаємодії культур Сходу і Заходу.

У цей період у Львові збудували два театри європейського значення: Скарбківський (ім. М. Заньковецької) і Великий (Опери та балету), реорганізували університет, заснували Політехніку, консерваторію. Розвивалася видавнича справа, зокрема 1776 рік побачила світ перша в Україні газета – «Gazette de Leopold».

У Львові народжувалися технічні й наукові винаходи, впроваджувалися передові технології. Саме тут вперше у світі було запущено повітряну кулю на рідкому паливі (1784 р.) та винайдено газову лампу (1853 р.). Також у цей період у місті було відкрите залізничне сполучення (1861 р.), з'явився міський телефон (1884 р.), почала діяти лінія електричного трамваю (1894 р.), впроваджено електричне освітлення вулиць (1900 р.). У 1870 р. у Львові було запроваджено місцеве самоврядування, закріплене у статуті міста.

Для українців Львів став центром культурного, економічного, наукового й політичного життя. Тут 1848 р. вийшла перша газета українською мовою «Зоря Галицька», діяли українські товариства «Просвіта», Наукове товариство ім. Шевченка, «Сільський Господар», банк «Дністер». Тут жили й творили видатні українці І. Франко, М. Грушевський, С. Крушельницька, Л. Курбас, поляки С. Гоцинський, А. Гроттгер, К. Шайноха, А. Фредро, євреї М. Балабан, Ш. Алейхем, австрійці Й. Лізганіг, Ф.-К. Моцарт, А.

Шімзер, француз А. М. Пер'є, голландець Я. де Вітте, італієць П. Філіппі та багато інших. У 1918 р. Львів був проголошений столицею Західно-Української Народної Республіки (ЗУНР). Під час німецької окупації (1941-1944 рр). 30 червня 1941 р. в будинку «Просвіти» у Львові було проголошено Акт відновлення Української Держави.

З 1939 р. до 1991 р. місто перебувало у складі УРСР. Місто стало серцем підпільної боротьби, виник рух дисидентів (В. Чорновіл, брати Горині, подружжя Калинців). Разом з тим саме в цей час у місті виникло багато наукових і технічних підприємств. Львівський автобусний завод у 1951 р. випустив перші в Україні автобуси, з'явилися тролейбуси. У 1960-ті – 70-ті рр. у Львові виробляли найкращі в СРСР пиво, цукерки, телевізори («Електрон»). В 1971 р. засновано перший в Україні музей під відкритим небом "Шевченківський гай", у якому є 6 старовинних церков. Такої кількості культових споруд немає в жодному музеї світу. У 1981 р. засновано «Арсенал» – єдиний в Україні музей зброї.

Львів постійно був центром українського національно-визвольного руху, що відіграло важливу роль у проголошенні державної незалежності України. 17 вересня 1989 р. у Львові відбулася стотисячна демонстрація за відродження української незалежності і Греко-Католицької Церкви. 3 квітня 1990 р. над львівською Ратушею замайорів синьо-жовтий стяг. Львів першим в Україні відновив давній міський герб, затвердив міську хоругву. У 1998 р. ансамбль історичного центру Львова і Собор святого Юра були визнані ЮНЕСКО об'єктами світової культурної спадщини.

2016 р. запроваджено Громадський бюджет Львова. 2020 – розширення Львова і створення Львівської ОТГ. 27 травня 2016 р. Кабмін на своєму засіданні затвердив склад Львівської ОТГ. До

ОТГ мають увійти 11 громад: Львівська, Брюховицька, Винниківська, Грибовицька, Грядівська, Дублянська, Зашківська, Лисиничівська, Малехівська, Рудненська та Рясне-Руська.

Як зазначив під час засідання Кабміну голова ЛОДА Максим Козицький, в першому варіанті, який ЛОДА відправила на розгляд Кабміну, до «Великого Львова» також мали увійти Соکیلники, але після консультацій з експертами з Мінрегіонбуду Соکیلники вирішили об'єднати в окрему ОТГ. За добу уряд має доопрацювати всі зауваження та звернення, що їх розглядали на засіданні, зокрема щодо можливого включення Соکیلників та Мурованого, – Міський голова Львова Андрій Садовий подякував уряду за детальний розгляд і схвалення рішення про створення Львівської ОТГ.

Рішення уряду, вочевидь, навряд чи влаштує і мешканців Брюховицької ОТГ. Голови та представники громад Брюховицької селищної ради, Бірківської, Домажирської, Рясне-Руської та Ясницької сільських рад підписали до Кабміну з проханням підтримати створення Брюховицької ОТГ у тому варіанті, який раніше подавався до ЛОДА, – тобто у складі населених пунктів, які входять до Брюховицької селищної ради (смт Брюховичі); Бірківської сільської ради (с. Бірки, с. Рокитне, с. Діброва); Домажирської сільської ради (с. Домажир, с. Жорницька, с. Зелів, с. Кожичі); Рясне-Руської сільської ради (с. Рясне-Руське, с. Підрясне); Ясницької сільської ради (с. Ясницька, с. Буда, с. Задебрі, с. Діброва, с. Лісопотік, с. Озерське) [6].

Ініціатори звернення наголошували, що проєктована Брюховицька ОТГ готова і має всі для цього інструменти та підстави, адже індекс спроможності повністю відповідає критеріям створення об'єднаних територіальних громад, визначених на рівні уряду.

Станом на сьогодні Кабмін з доопрацюванням затвердив перспективні плани формування територій громад трьох областей: Запорізької, Львівської та Одеської. У Львівській області затверджено 73 спроможні територіальні громади. Таким чином, фактично затверджено перспективні плани формування територій громад усіх 24 областей України, за винятком окупованого Криму (тимчасово окуповані території Донбасу, за словами Шмигала, потрапляють у план) [3].

У Львові триває щорічне засідання Національного форуму міст-партнерів проекту ПРООН «Муніципальна програма врядування та сталого розвитку» «Підведення підсумків та погляд у майбутнє: досвід муніципальної програми врядування та сталого розвитку». Як розповів під час прес-конференції міський голова Львова Андрій Садовий, важливою є підтримка ОСББ з боку держави, адже саме зорганізована громада має шанс на успіх. Як повідомили у відділу супроводу ОСББ, станом на 1 липня 2013 р. у Львові діє 487 ОСББ, які обслуговують 519 будинків [4].

Список використаних джерел

1. *Генезис та розвиток поняття «документ», електронний документ*, 2012. URL: <https://sites.google.com/site/dokumentoznavstv1476/knigi/advanced>
2. Гончарук І. *Діловодство у державних органах і органах місцевого самоврядування. Інноваційні технології в менеджменті та публічному управлінні: зб. тез доп. наук.-практ. конф. відп. за вип. М. М. Шкільняк*. Тернопіль, 2017.
3. *Деякі питання документування управлінської діяльності: Постанова КМУ від 17.01.2018 №55*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-2018-%D0%B F#Text>
4. *Діловодство*, 2020. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki>

5. *Діловодство в органах місцевого самоврядування: підручник*. Київ: Б. в., 2007 р. 28 с.
6. *Діловодство в органах місцевого самоврядування: монографія*. Т. В. Іванова, Л. П. Піддубна; за ред. В. М. Вакуленка, М. К. Орлатого. Київ: НАДУ, 2009. 164 с.
7. *Діловодство і документування*, 2019. URL: <https://pomichnyk.org/dlyayurydychnyh-osib/kadry-ta-dilovodstvo/inshе/dilovodstvo-i-dokumentuvannya.ht ml>
8. *Документування та документальне забезпечення офісної роботи*, 2019 URL: https://pidru4niki.com/2015082666306/menedzhment/dokumentuvannya_a_dokumenta_lne_zabezpechennya_ofisnoyi_roboti
9. *Діловодство та документування*, 2018. URL: https://pomichnyk.org/dlyayurydychnyh-osib/kadry-ta-dilovodstvo/inshе/dilovodstvo-i-dokumentuva_nnya.ht ml
10. *ДСТУ ISO 15489-1:2018 «Інформація та документація. Керування записами. Частина 1. Поняття та принципи» (ISO 15489-1:2016, IDT)*. Київ. ДП «УкрНДНЦ», 2018. URL: http://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page.html?i_d_doc=80384_52

УДК 94.930:659.3

Григорій Савчук, кандидат історичних наук, доцент
Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів

АКТУАЛІЗАЦІЯ ПИТАННЯ ІСТОРИЧНОГО НАРАТИВУ ЯК КОРЕЛЯЦІЇ ІНФОРМАЦІЇ У ПРОСТОРІ І ЧАСІ

Історичні джерела інформації можуть мати різну форму: матеріальну (археологічні джерела), усну (наприклад, фольклор),

писемну. Останні поділяються, в свою чергу, на актові та наративні (описові, розповідні). Останні є найбільш інформативними для історика, оскільки подають інформацію майже завжди в повному обсязі й доступній формі. Однак слід пам'ятати, що історичні наративи, як правило, пишуть вже після того, як подія відбулася. У кращому випадку покладаються на людську пам'ять, у іншому – на свідчення очевидців, або навіть на позицію замовника, заповнюючи пробіли власною фантазією. Чимало з таких свідчень вже настільки увійшли в історичну традицію, що ми некритично сприймаємо їх як істинні. За відсутності інших джерел досить часто ми мусимо сприймати свідчення наративу на віру, аж поки не з'явиться об'єктивний доказ іншого. За наявності ж 2 і більше джерел кожне з них у конкретному історичному факті проходить верифікацію [3]. Встановлюється рівень об'єктивності/суб'єктивності автора, хронологічна і географічна близькість до описаних подій чи явищ, обставини написання, редакція тексту та загальна логіка описаних подій. Отже, працюючи із наративними джерелами завжди необхідно враховувати, що інформація з них потребує подальшої верифікації, як, зрештою, і велика частина сучасних історичних праць, попри декларативну об'єктивність авторів.

Проблемою при верифікації стає кореляція, чи навіть трансформація історичної інформації з плином часу. Процес трансформації історичних даних загалом вписується у формулу:

$$KI = \Pi + IK + SKT + GK + A + M$$

Де Π – це сама подія, IK – історичний контекст, SKT – соціокультурна традиція, GK – географічний контекст, A – авторський вплив, M – методика (форма) подачі. Разом вони становлять кінцеву інформацію (KI).

Відповідно, щоб отримати інформацію про саму подію маємо застосувати протилежну формулу:

$P=KI-İK-SKT-GK-A-M$

Кількість ланок у даній формулі може як збільшуватися, так і зменшуватися – подія може не розроблятися авторами, мати виключно місцеве значення, не зазнати впливу соціокультурної традиції тощо.

Відповідні формули можемо вивести й для інших ланок, але тут проблема полягає у правильному формулюванні. Насамперед порівнюється сама подія і кінцева інформація про неї. Різницю становить сукупність історичного, географічного контекстів, соціокультурної традиції, авторських впливів, методів (форм) подачі, а також інших можливих факторів, розрізнити котрі нефахівцю може бути досить складно. Для реконструкції трансформованої у просторі та часі первинної інформації слід глибоко вивчати широкий історичний контекст явища, досліджувати персоналії, що приклалися до трансформації у тій чи іншій формі цієї інформації, а також проводити аналіз наративних документів [4].

Іншим питанням є трансформація інформації залежно від виду наративного джерела. Інформація може класифікуватися за різними ознаками: за галузями, за способом подачі, за мірою доступу до неї тощо. При цьому слід пам'ятати, що задокументована інформація може крім нарративу мати додатковий, прихований зміст, що залежить, у тому числі, й від виду конкретного документа. Так, нормативний документ передбачає виклад певних правил, чіткого алгоритму, тож формулювання у ньому мають бути однозначні і чіткі. Водночас нормативний документ у цілому відрізняється від юридичного чи

нормативно-правового акту, який є його підвидом, меншим ступенем обов'язкової дії, а відповідно, вільнішим стилем викладу.

У діловодстві середньовічних установ використовувалися реєстри (реєстри) – книги з записом текстів вихідних документів, що спричинило розвиток різновидів актових книг, до яких вписували різні документи. У польсько-литовському діловодстві термін "метрика" відповідав термінові «реєстр» («регістр»). Для істориків Литовська, Коронна та Мазовецька Метрики – це насамперед архівне джерело, зразок дипломатики XV-XVIII століть, матеріал для сфрагістики. Для мовознавця – джерело середньовічних латинської, польської і так званої руської канцелярської мови. Натомість для документознавця – це один із зразків документообігу, каталогізації, способу архівації даних. Можна узагальнити, що метрика в даному значенні і в документознавчому аспекті – це історичний зразок організації документообігу на рівні державних установ, джерело відомостей про роботу канцелярії та функції канцелярських службовців [1].

Окремо слід згадати літературні твори. Як відомо, автори художніх творів при використанні історичних сюжетів дещо доповнюють чи навіть видозмінюють скупі історичні дані. Дуже часто саме під впливом художніх творів ті чи інші оцінки осіб та подій стають домінуючими в історичній пам'яті або навпаки – художній твір веде до переосмислення, ревізії традиції [2].

Протягом всієї історії інформація була зброєю в політиці, а історична інформація – опорою для претензій на владу. Якщо бракувало реальної інформації – на допомогу приходила вигадана, котра за підтримки владоможців ставала «новою істиною». Аж до епохи Відродження була відсутня наукова критика такої інформації. Першим дослідженням фальсифікату традиційно вважається твір італійського вченого й перекладача Лоренцо Валла

(1407-1457) «Про фальшивість Костянтинового дару», котрий поставив під сумнів достовірність старовинної грамоти, нібито даної імператором Римської імперії папі Сильвестру I на майнові права в Європі. Слід відзначити, що це дослідження не зупинило фальсифікацій, навіть у «наукових» XIX та XX століттях. У Російській імперії, наприклад, для підтвердження свого права на друкарню під час опису 1803-1805 рр. монахи Києво-Печерської Лаври посилалися на неіснуючу грамоту «великого князя московського» Андрія Боголюбського з 1169 року (!). Найвідомішим фальсифікатом початку XX століття стали знамениті «Протоколи сіонських мудреців». Досі, попри наукові підтвердження фальсифікату, є прихильники істинності «Велесової книги». Але найгіршою ситуація стає коли фальсифікація історії слугує для диктаторів виправданню війни. Це можемо простежити у міфі про «велике минуле арійської раси», що став основою німецької експансії у Другій світовій війні, а ближче – у міфі про «єдиний народ», «Новоросію», «народ Донбасу» як виправдання для сучасної російської експансії.

Список використаних джерел

1. Савчук Г.М. Документознавча характеристика Литовської, Коронної та Мазовецької метрик. *Поліграфія і видавнича справа. Printing and publishing*. Випуск № 1 (73). Львів: Українська академія друкарства, 2016 р. С. 267-274.

2. Савчук Г.М. Кореляція історичної дійсності в художній культурі. *Науково-технічна конференція професорсько-викладацького складу, наукових працівників і аспірантів (у режимі онлайн) (07 лютого – 11 лютого 2022 р.)*. Тези доповідей. Львів: Українська академія друкарства, 2022. С. 164.

3. Савчук Г. Способи верифікації історичних нарративних джерел. *Документ, інформація, текст у сучасному соціальному просторі: проблемні поля розвитку: матеріали X Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (Львів, 8–9 листопада 2023 року)*. Українська академія друкарства, кафедра інформаційної, бібліотечної та архівної справи. Львів: УАД, 2024. С. 118-126.

4. Савчук Г. Трансформація історичної події як інформації у просторі та часі. *Минуле, сучасне і майбутнє у сфері документування: матеріали IX Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (Львів, 8–9 листопада 2022 року)*. Українська академія друкарства, кафедра інформаційної, бібліотечної, архівної справи та іноземних мов. Львів: УАД, 2022. С. 148-157.

УДК 004.9:37.091.12

Гліб Салінко, студент,

Східноукраїнський національний університет імені Володимира
Даля, м. Київ

Руслан Салінко, студент

Східноукраїнський національний університет імені Володимира
Даля, м. Київ

Олена Пустоварова, старший викладач

Східноукраїнський національний університет імені Володимира
Даля, м. Київ

ВІРТУАЛЬНІ ДОКУМЕНТИ В СУЧАСНИХ ОСВІТНІХ ПЛАТФОРМАХ: ФУНКЦІЇ ТА ВПЛИВ НА ЯКІСТЬ НАВЧАННЯ

Сучасний освітній процес стрімко змінюється, інтегруючи новітні технології, зокрема віртуальні документи, які стали незамінними компонентами на освітніх платформах. Використання таких документів, як електронні підручники, інтерактивні презентації, мультимедійні інструкції та тестові матеріали, значно розширило можливості дистанційного і гібридного навчання. Ці документи забезпечують доступ до знань незалежно від місця перебування студента, знижують витрати на друк матеріалів і створюють умови для індивідуального навчання, адаптованого до потреб кожного учня. Віртуальні документи також сприяють інтерактивності навчального процесу, що стимулює активне засвоєння матеріалу [1; 3, с. 24].

Функції віртуальних документів на освітніх платформах. Віртуальні документи виконують численні функції, які підвищують ефективність навчання і роблять освітній процес гнучким і доступним. Серед основних функцій виділяють:

-інформаційна: надання швидкого доступу до значного обсягу навчальних матеріалів. Віртуальні підручники та лекційні матеріали забезпечують зручну організацію інформації та можливість інтерактивного пошуку, що дозволяє студентам оперативного знаходити потрібні теми та глибше вивчати матеріал за допомогою додаткових мультимедійних ресурсів [6, с. 31];

-контрольна: платформи з віртуальними документами часто містять автоматизовані тести та завдання для контролю знань. Це забезпечує об'єктивну оцінку результатів та дозволяє студентам самостійно відстежувати свої успіхи. Контрольна функція також важлива для викладачів, які можуть отримувати детальну статистику щодо успішності та прогресу кожного студента [7; 8, с. 78];

-інтерактивна: сучасні освітні платформи дозволяють використовувати віртуальні документи для активної взаємодії між студентами та викладачами. Це можуть бути віртуальні класи, спільні документи для обговорень, інтерактивні завдання, що виконуються в групах. Така взаємодія сприяє обміну знаннями та досвідом, створюючи можливості для командної роботи та розвитку комунікативних навичок [9].

-адаптивна: завдяки штучному інтелекту і адаптивним технологіям віртуальні документи можуть автоматично налаштовувати рівень складності завдань, рекомендовані матеріали і тести відповідно до рівня знань та потреб конкретного студента. Це дозволяє забезпечити індивідуальний підхід і створити максимально комфортні умови для самостійного навчання [10, с. 98].

Вплив віртуальних документів на якість навчання. Використання віртуальних документів на освітніх платформах значно впливає на якість навчання. По-перше, цифрові матеріали

дозволяють подавати інформацію у різноманітних форматах (текст, графіка, аудіо, відео), що сприяє підвищенню мотивації та залучення студентів до навчання. Крім того, мультимедійні елементи покращують сприйняття матеріалу студентами з різними стилями навчання (візуальним, аудіальним, кінетичним) [11]. Наприклад, інтерактивні симуляції дозволяють студентам застосовувати знання на практиці, що є особливо цінним для студентів технічних спеціальностей, де важливо розуміти не лише теоретичні основи, а й практичне застосування [2, с. 45].

По-друге, віртуальні документи стимулюють розвиток навичок самостійної роботи, що є необхідною умовою сучасного навчального процесу. Завдяки легкому доступу до навчальних матеріалів студенти можуть вивчати матеріал у власному темпі, повторювати складні теми, звертатися до додаткових джерел. Важливо, що такі документи дозволяють студентам самостійно формувати своє навчальне середовище та планувати навчання, що підвищує відповідальність за власний освітній результат.

Крім того, віртуальні документи забезпечують об'єктивність і точність оцінювання, оскільки тести автоматизовані, а оцінки надаються без упередженості. Це особливо важливо для масових онлайн-курсів, де великий обсяг студентів потребує ефективного контролю знань [4].

Виклики та перспективи. Незважаючи на численні переваги, існують певні виклики, пов'язані з використанням віртуальних документів. Одним з основних є забезпечення кібербезпеки та конфіденційності даних студентів і викладачів, що є актуальним у контексті онлайн-навчання. Ще одна проблема – технічні обмеження, що можуть впливати на доступність документів у студентів з обмеженим доступом до інтернету або недостатньо потужними пристроями. Для подолання цих викликів важливо

впроваджувати нові технології, що забезпечать високу доступність та інтерактивність освітніх платформ [5].

Висновки. Віртуальні документи стали невід'ємною частиною сучасного освітнього процесу. Вони дозволяють оптимізувати навчання, зробити його більш адаптивним та індивідуалізованим, розширюють доступ до знань та сприяють активній взаємодії між учасниками навчального процесу. У майбутньому розвиток освітніх платформ буде зосереджений на підвищенні доступності, безпеки та інтерактивності віртуальних документів, що сприятиме якості освіти та підготовці студентів до вимог сучасного світу.

Список використаних джерел

1. Бойко О. П. Віртуальні освітні середовища: нові можливості для навчання. *Освітня технологія*, 2021. Вип. 12. С. 14–19.
2. Захарченко М. О. Безпека даних в освітніх платформах: виклики та шляхи їх вирішення. *Освіта і право*, 2021. Вип. 10. С. 35–40.
3. Козаченко Л. В. Дистанційне навчання в умовах цифровізації освіти: виклики та перспективи. *Сучасна освіта*, 2020. Вип. 7. С. 22–30.
4. Кравченко Т. В. Адаптивне навчання на основі цифрових освітніх ресурсів. *Інформаційне суспільство*, 2021. Вип. 3. С. 50–57.
5. Литвиненко І. М. Розвиток навичок самостійної роботи в умовах дистанційної освіти. *Педагогічна майстерність*, 2021. Вип. 5. С. 59–64.
6. Мельник І. О. Інтерактивні навчальні матеріали в дистанційній освіті. *Інформаційні технології в освіті*, 2019. Вип. 15. С. 29–33.

7. Петренко Ю. С. Платформи для автоматизації освітнього процесу: сучасні підходи та перспективи. *Освіта майбутнього*, 2021. Вип. 9. С. 75–82.
8. Сидоренко Н. М. Автоматизовані системи оцінювання знань в освітніх платформах. *Інформаційні технології*, 2020. Вип. 8. С. 77–84.
9. Чорна О. І. Застосування віртуальних класів в освітніх платформах. *Нові технології в освіті*, 2019. Вип. 5. С. 43–48.
10. Шевченко Л. А. Мультимедійні освітні матеріали як засіб підвищення якості навчання. *Педагогічні науки*, 2021. Вип. 4. С. 96–101.
11. Яценко Г. С. Інтерактивні симуляції як інструмент віртуальної лабораторної роботи. *Сучасна школа*, 2020. Вип. 6. С. 42–48.

УДК 378.147:023.5

Галина Сілкова, кандидат педагогічних наук, доцент
Рівненський державний гуманітарний університет, м. Рівне
Марина Костенко, старший викладач
Рівненський державний гуманітарний університет, м. Рівне

**ЕВОЛЮЦІЯ ОСВІТНІХ ПРОГРАМ ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ
029 ІНФОРМАЦІЙНА, БІБЛІОТЕЧНА ТА АРХІВНА СПРАВА
(В 13 БІБЛІОТЕЧНА, ІНФОРМАЦІЙНА ТА АРХІВНА
СПРАВА) РІВНЕНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО
ГУМАНІТАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

Виклики часу, в т.ч., змінювані умови сучасного соціогуманітарного й інформаційного середовища, вимагають

актуалізації знань та вмінь фахівців інформаційної сфери. Оновлення Переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої та фахової передвищої освіти (Постанова Кабінету Міністрів України від 30 серпня 2024 р. № 1021) зумовлене необхідністю реалізації рекомендацій Європейської комісії про гармонізацію українського Переліку з Міжнародною стандартною класифікацією освіти. Введення в дію означеної постанови є, на нашу думку, поштовхом до чергового етапу трансформації вищої освіти у галузі інформаційної, бібліотечної та архівної справи, що забезпечуватиме належне входження вітчизняної освіти до Єдиного європейського простору вищої освіти.

У процесі становлення спеціальності 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа (зараз – В 13 Бібліотечна, інформаційна та архівна справа) вирізняються декілька етапів і низка підходів до розуміння сутнісних рис спеціальності.

Кафедра документальних комунікацій та бібліотечної справи (з вересня 2024 р. – кафедра документальних комунікацій та менеджменту) Рівненського державного гуманітарного університету (РДГУ), маючи багаторічні традиції підготовки спеціалістів бібліотечної справи (спеціальність «Книгознавство, бібліотекознавство і бібліографія»), однією з перших в Україні започаткувала у 1998 р. підготовку фахівців зі спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність». Значущість інформаційної діяльності в контексті її аналітичної складової й інформаційного сервісу зумовила роль та місце означених явищ у фаховій підготовці з нової спеціальності, що вирізнялася надзвичайною суспільною актуальністю.

Авторські концепції (під науковим керівництвом Г. В. Сілкової та Г. М. Швецової (Швецової-Водки) підготовки

фахівців спеціальностей «Документознавство та інформаційна діяльність» та «Книгознавство, бібліотекознавство і бібліографія» в РДГУ передбачали включення до відповідних навчальних планів низки фахових дисциплін документознавчого, інформаційно-аналітичного, інформаційно-технологічного, діловодного, бібліотеко- та бібліографознавчого спрямування. Зокрема, до навчальних планів спеціальностей «Документознавство та інформаційна діяльність» й «Книгознавство, бібліотекознавство і бібліографія» були введені дисципліни «Документознавство», «Документальні комунікації», «Системи управління базами даних», «Документне фондознавство», «Комп'ютерні технології в діловодстві», «Інформаційно-аналітична діяльність», «Галузеві інформаційні ресурси», «Інтернет-технології та ресурси», «Бізнес-інформресурси», інші.

В масштабах всієї країни різноманіття освітніх підходів закладів вищої освіти, що здійснювали підготовку фахівців інформаційної сфери, було впорядковане після впровадження у 2004 р. відповідного Державного стандарту освітньо-кваліфікаційного рівня освіти бакалавр, розробленого колективом авторів під керівництвом М. С. Слободяника. Таким чином, розпочався новий етап формування системи фахової підготовки для інформаційної сфери. Для освітніх програм РДГУ основою його стала парадигма інформаційного посередника в системі інформаційного забезпечення суспільної діяльності.

Сучасний етап у розвитку системи підготовки спеціалістів інформаційної, в т. ч., бібліотечної, діяльності вирізняється активною появою нормативних документів відповідного спрямування: Стандарту вищої освіти України (СВОУ) за спеціальністю 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» галузі знань 02 «Культура і мистецтво» для першого

(бакалаврського) рівня вищої освіти (2018 р.), СВОУ за спеціальністю 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» галузі знань 02 «Культура і мистецтво» для другого (магістерського) рівня вищої освіти (2019 р.), а також Стандарту фахової передвищої освіти за спеціальністю 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» галузі знань 02 «Культура і мистецтво» (2021 р.).

Після запровадження нового переліку галузей знань і спеціальностей кафедра документальних комунікацій та менеджменту РДГУ, відійшовши від усталеної підготовки з двох спеціалізацій «Документознавство та інформаційна діяльність» й «Книгознавство, бібліотекознавство і бібліографія», розробила проєкт нової освітньої програми підготовки бакалаврів з інтегрованої спеціалізації «Інформаційна діяльність та бібліотекознавство» за спеціальністю В 13 Бібліотечна, інформаційна та архівна справа.

Навчальний план зазначеної спеціалізації спрямований на формування системи фахових компетентностей, покликаних реалізовувати інформаційну підтримку суспільної діяльності інформаційними установами різних типів. Цикл професійної підготовки забезпечує виконання бакалавром типових завдань з предметної діяльності і поглиблює знання здобувачів щодо основних функцій і принципів інформаційної, бібліотечної або архівної справи. Таку функцію виконують дисципліни «Вступ до фаху», «Документно-інформаційні комунікації», «Архівознавство», «Документознавство», «Основи бібліотекознавства», «Основи бібліографознавства».

Досвід фахової підготовки у сфері інформаційної діяльності доводить, що навчальні дисципліни, які складають основу циклу професійної підготовки за інформаційно-аналітичним

спрямуванням, покликані сформувати у майбутнього спеціаліста професійні компетентності володіння принципами і вимогами інформаційно-аналітичного перетворення документного контенту, а також сучасними інформаційними технологіями оброблення інформації тощо. Базис формування таких компетентностей складають навчальні курси «Аналітико-синтетична переробка інформації», «Інформаційно-аналітичне перетворення документного контенту», «Інформаційно-аналітична діяльність».

Основні процеси практичної інформаційної діяльності – виробництво інформаційних продуктів та інформаційне обслуговування користувачів – становлять предмет викладання для таких дисциплін циклу професійної підготовки, як «Інформаційний сервіс», «Інформаційний менеджмент», «Галузеві інформаційні ресурси».

Важливого значення сьогодні набуває питання цифрової компетентності інформаційних фахівців, тому навчальний план підготовки бакалавра за ОПП «Інформаційна діяльність та бібліотекознавство» зі спеціальності В 13 Бібліотечна, інформаційна та архівна справа у циклах загальної і професійної підготовки включає низку дисциплін відповідного спрямування. Це – «Інформаційно-комунікаційні технології», «Прикладна інформатика», «Електронний документообіг та електронне урядування», «Інтернет-технології та ресурси».

Натомість вибіркові компоненти не лише сприяють індивідуалізації освітнього процесу, формуючи освітню траєкторію здобувача, а й надають можливість доповнити знання та вміння відповідно передбачуваних кар'єрних планів. Майбутні бібліотечні фахівці можуть оптимізувати свій професійний шлях в бібліотеці, обравши «Електронні бібліотеки», «Форми і методи бібліотечного обслуговування», «Медіаграмотність бібліотечного фахівця»,

«Цифрові інструменти бібліотекаря», «Цифрове кураторство» тощо як дисципліни бібліотечної профілізації. Здобувачі, які прагнуть реалізувати кваліфіковану інформаційну підтримку різноманітної професійної діяльності поза межами бібліотечної справи, мають відповідний вибір дисциплін – «Методика автоматизованої обробки інформації», «Зв'язки з громадськістю», «Теорія і практика референтської та офісної діяльності», «Офісні технології в документно-інформаційних центрах», «Мультимедійні технології інформаційної діяльності», інші.

Актуальним для фахової підготовки спеціалістів інформаційної сфери є питання формування не лише професійних компетентностей, а й софт скілз. Ступінь потенційної конкурентоздатності бакалавра на ринку праці підвищується, в т. ч., різноманітністю та рівнем набутих ним софт скілз – критичного і креативного мислення, комунікативних й ораторських навичок; вміння командної взаємодії та управління часом тощо.

Опанування дисциплін «Основи наукових досліджень», «Науково-аналітичні дослідження в інформаційних та бібліотечних центрах» та інших з аналітичної складової навчального плану освітньо-професійної програми «Інформаційна діяльність та бібліотекознавство» зумовлює, серед іншого, опанування здобувачами різноманітних методичних прийомів розвитку критичного мислення. Курси «Лінгвістичні основи документознавства», «Теорія і практика референтської та офісної діяльності», «Ораторська майстерність» окреслюють контур надфахових навичок креативного мислення, ораторського мистецтва, комунікації. Навички командної взаємодії формуються в межах дисциплін «Організація та управління діяльністю інформаційних установ», «Теорія і практика референтської та офісної діяльності», «Тренінгові технології в роботі бібліотек»,

«Соціогуманітарна діяльність бібліотеки», «Організація командної роботи в бібліотеці».

Таким чином, компоненти ОПП «Інформаційна діяльність та бібліотекознавство», подібно компонентам ОПП «Документознавство та інформаційна діяльність» й «Книгознавство, бібліотекознавство і бібліографія» РДГУ, спрямовані на формування фахових знань та вмінь, що відповідають сучасним реаліям і вимогам ринку праці. Загальна концепція ОПП «Інформаційна діяльність та бібліотекознавство» передбачає, що окрім навичок управління ресурсами, організації інформаційного обслуговування, надання релевантних інформаційної продукції та послуг, генерації якісного інформаційного контенту випускник набуватиме навичок опанування нових професійних компетенцій взаємодії з системами штучного інтелекту, праці в змінюваних умовах професійного середовища, командної роботи тощо.

УДК 004.5; 654+002

Юрій Стадник, аспірант

Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів

ЕЛЕКТРОННИЙ ПІДПИС ЯК КРИТЕРІЙ ГАРАНТІЇ БЕЗПЕКИ І ЗАХИСТУ ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТООБІГУ В ПІДПРИЄМНИЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Із прискореними темпами впровадження цифрових технологій, із новими можливостями для оптимізації роботи з документами та спрощення процесів обміну інформацією електронний документообіг залишається одним із вагомих інструментів у підприємницькій діяльності. Він стає ключовим елементом для оптимізації рутинних завдань та підвищення продуктивності ведення бізнесу.

Однією з ефективних складових сучасного документообігу є більш надійні і зручні у використанні електронні підписи, якими український бізнес користується вже чимало років. Це особливий тип підпису, який відповідає певним правовим нормам, надійно пов'язує підписувача з документом і забезпечує найвищий рівень гарантії ідентифікації підписувача. Такі підписи застосовують для підписання електронних документів, які передаються через Інтернет, а також для доступу до державних електронних послуг тощо. Такий вид підпису переважає у практиці порівняно зі звичайним: більша можливість підписувати документи, коли сторони перебувають у різних країнах; швидкість підписання; цілісність документа; захист від підробки; складність заперечення факту накладання підпису; запис дати і часу підписання документа. 89% європейських підприємств повідомляють про підвищення продуктивності за допомогою використання електронного підпису, а 96% констатують скорочення часу обробки документів. При цьому очікується, що до 2029 року світовий ринок електронних підписів зросте більш ніж на \$35 млрд [1].

В Україні інфраструктура для надання та застосування електронних підписів функціонує вже повноцінно, але більша частина суспільства і досі не знає про широку сферу їх використання. Ще у 2003 році держава запровадила закони, які уможливили електронний документообіг в Україні. Юридичну силу електронним документам надавав саме електронний цифровий підпис (ЕЦП). Особистий ключ ЕЦП мав вигляд файлу, записаного на диск або USB-флешку. Оскільки електронні цифрові підписи мали низький рівень захисту, що створювало ризики для їх власників (наприклад, сторонні особи могли скопіювати ключ ЕЦП і підписувати ним електронні документи), то держава вдосконалила стандарти щодо захисту електронних підписів. Тому

нині чинним є Закон України «Про електронну ідентифікацію і електронні довірчі послуги» [2], що визначає види електронного підпису. Різновидами електронного підпису є кваліфікований і хмарний електронні підписи.

Кваліфікований електронний підпис (КЕП) – це вдосконалений електронний підпис, що створюється з використанням засобу кваліфікованого електронного підпису і базується на кваліфікованому сертифікаті електронного підпису [2, ст.1]. КЕП має таку ж юридичну силу, як і власноручний підпис.

Удосконалений електронний підпис базується на кваліфікованому сертифікаті електронного підпису. Це вдосконалений електронний підпис, що створюється з використанням кваліфікованого сертифіката електронного підпису, виданого кваліфікованим надавачем електронних довірчих послуг та не містить відомостей про те, що особистий ключ зберігається в засобі кваліфікованого електронного підпису [2, ст.1].

За формою зберігання ключа розрізняють такі види електронних підписів:

- файловий – ключ, який зберігається на USB-флешці, диску або іншому носії;
- апаратний – ключ на захищеному USB-носії – токени;
- mobile ID – ключ на SIM-карті мобільного телефону;
- хмарний – ключ, який зберігається у хмарному сховищі.

Сьогодні набув поширення хмарний електронний підпис – кваліфікований електронний підпис, який зберігається не на персональному комп'ютері, токени або флешці, а на сервері провайдера. Прикладом такого захищеного носія є CloudKey від ЦСК «Україна» [3]. Такий підпис захищений від будь-якого стороннього доступу. Його не можна втратити або пошкодити. Його особливість ще полягає в тому, що CloudKey – хмарний

захищений носій від компанії Linkos Group. Зараз він набуває дедалі більшої популярності серед підприємців. Одні вибирають його за функціональність та зручність, інші – за можливість постійного онлайн доступу до свого ключа. Проте зберігання свого підпису саме на хмарному захищеному носіїві має чимало переваг для підприємця.

Linkos Group вже понад двадцять років оцифровує бізнес-процеси та щороку створює продукти і програми, здатні суттєво полегшувати життя бізнесу. Тому компанія вирішила і проблему флешок – створила новий хмарний захищений носій CloudKey, який неможливо втратити. Хмарний захищений носій є безпечним та надійним. Він зберігається у сховищі провайдера довірчих послуг. Важливо те, що хмарний CloudKey повністю відповідає вимогам законодавства та є засобом КЕП.

Підписувати документи своїм електронним підписом, що зберігається на хмарному захищеному носіїві, може тільки автор ключа після успішної аутентифікації. Кожен ключ надійно захищений паролем, без знання якого виконати операції з підписання документів неможливо. Перевагою такого підпису є те, що ключ завжди доступний для власника, а підписати документи можна навіть і зі смартфона.

Для підприємця хмарний CloudKey є функціональним та універсальним. Він підтримується всіма програмними продуктами компанії: М.Е.Дос, СОТА, FlyDос, ISpro, які нині використовує у своїй роботі більшість підприємств України. Також вже розпочато процес під'єднання до усіх чинних державних сервісів.

КЕП, що зберігається у хмарі, можна підписувати та погоджувати будь-які документи. Він повністю задовольняє потреби бізнесу та дозволяє засвідчувати акти, рахунки, договори, видаткові і податкові накладні, а також будь-які інші документи.

Такий ключ є універсальним, оскільки його власник може надати доступ, наприклад, до печатки підприємства, своїм уповноваженим особам. Це значно спрощує процес не тільки документообігу та пришвидшує терміни погодження документів, а й прискорює всі бізнес-процеси.

Для вирішення завдань у підприємницькій діяльності з боку документаційного забезпечення бізнесу спеціально створено хмарні цифрові підписи від інших провайдерів (наприклад, «Вчасно. КЕП» [4]). Більшість зовнішніх документів зі сторони компанії підписує лише керівник. У «Вчасно. КЕП» він може підписувати документи масово, у кілька кліків. Якщо в компанії великий обсяг електронного документообігу, це економить керівнику багато часу. Хмарний підпис «Вчасно. КЕП» сумісний з іншими сервісами «Вчасно» – «Вчасно. ЕДО», «Вчасно. ЕДІ», «Вчасно. Каса», «Вчасно. ТТН». Тому його зручно застосовувати в різних галузях бізнесу.

Незважаючи на чималу кількість наукових досліджень про сучасний документообіг, практичних доробків від фахівців, електронний документообіг у бізнес-середовищі залишається у полі вивчення, оскільки має широкі перспективи для покращення бізнес-процесів: забезпечення надійного рівня захисту особистих даних та документної інформації бізнесу, надійне управління інформацією (здатність ефективно зберігати та передавати інформацію в безпечному електронному середовищі), створення додаткового рівня конкурентоспроможності і впевненості у підприємницькому середовищі.

Список використаних джерел

1. Дребезова Ю. Кваліфікований електронний підпис в ЄС: нові можливості для українського бізнесу. *Juscutum*. <https://>

www.juscutum.com/news/kvalifikovaniy-elektronniy-pidpis-v-ies-novi-mozhливosti-dlya-ukrayinskogo-biznesu

2. Закон України. Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги. № 2801-IX від 01.12.2022. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text>

3. CloudKey твій хмарний доступний та надійний захищений носій. ЦСК «Україна». URL: <https://uakey.com.ua/page/cloudkey>.

4. Хмарний електронний підпис – кому потрібен і як працює. Вчасно. ЕДО. URL: <https://vchasno.ua/khmarnyi-pidpys/>

УДК 004.032.6:655.4/5+37

Леся Ткач, кандидат філологічних наук, доцентка

Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів

Ольга Стадник, старша викладачка

Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів

ЕЛЕКТРОННЕ ВИДАННЯ ЯК ЧИННИК ТЕХНОЛОГІЧНОГО РОЗВИТКУ ТА ОБ'ЄКТ ДОСЛІДЖЕННЯ В ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ ІНФОРМАЦІЙНО-КНИЖКОВОЇ СПРАВИ

Вітчизняна видавнича галузь перебуває у стані технологічного та інноваційного реформування. Відчутним є спад попиту на друковане видання, що пояснюється збільшенням електронного масиву видавничої продукції. Традиційні способи господарювання стають менш ефективними в нових умовах. Сьогодення в Україні диктує нові підходи до ведення видавничого бізнесу. На ринку набувають популярності видавництва, які першими зреагували на зміни в інформаційному просторі і нові запити споживачів, реформуючи свою діяльність відповідно до

реальних умов, а також активно впроваджують інновації створення і просування видань у новому контенті.

Нині в інформаційно-видавничій індустрії простежуються позитивні тенденції: збільшення асортименту видавничої продукції і зростання її якості, розвиток конкуренції, витіснення російськомовних книжок тощо. Зауважмо, що окремі видавництва тримаються на ринку завдяки якості книги, мінімум вдаючись до інноваційних змін і перетворень, тому продовжують розвиватися та наповнювати вітчизняний ринок якісними виданнями, вивчаючи і впроваджуючи світовий досвід.

Створення новітніх видавничих платформ, дедалі активніша популяризація цифрового контенту, інший підхід та впровадження креативних індустрій у систему книговидання лише сприяють його розвитку, удосконалюють комунікацію між читачем та видавцем, задовольняють сучасні технологічні запити культурного розвитку суспільства.

Безперечно, перспективи видавничої діяльності напряму залежать від нових технологій. Дедалі популярнішими стають електронні видання, які можуть існувати в різних форматах та використовуватися і на мобільних додатках. Тому друковані книги як на вимогу часу, так і під впливом технологій також трансформуються, як, наприклад, інноваційні формати книг типу flipbook. Як відомо, ще наприкінці XVIII століття з'явилися перші фліп-книги, що стали однією з ранніх форм інтерактивних медіа. Flipbook – видання із зображенням, які при перегортанні сторінок починають рухатись. Спочатку ці рухомі зшитки дістали назву «кінеограф», а зараз їх називають flipbooks. Що цікаво – у світі пройшло вже декілька фестивалів flipbooks, а старі flipbooks популярні серед колекціонерів – їх купують за сотні тисяч доларів на продажах і аукціонах.

Попит на електронні видання в Україні зріс у разі через війну, економічну кризу і заборону російського контенту. Відбувся своєрідний бум електронних книжок. Така популярність пояснюється тим, що в березні 2022 року національна книжкова платформа Yakaoo разом із видавництвами-партнерами й авторами відкрила для українців безкоштовний доступ до 20 000 електронних та аудіокниг у своєму мобільному додатку. Станом на лютий 2023 року його завантажили 1,3 млн користувачів. Це вдалося конвертувати у продажі: цифровий сегмент зріс на 44% – до 230 000 примірників. Продажі паперових книг у Yakaoo навпаки впали [1]. Через попит на цифрове читання збільшилися і продажі електронних книг й у Booknet [1].

«Диджиталізацію» підштовхує також відмова від російських видавництв. Через відсутність змоги швидко відновити асортимент альтернативою стало видання електронних книг, яке (на думку фахівців) є швидшим й дешевшим за паперові. Попри те, що суспільство живе в час «цифри», воно продовжує мислити зразками епохи панування книжкової комунікації. Буття ж електронного видання мислиться повністю у категоріях традиційного книговидання. Хоча перше має свої ознаки: наявність друкованого еквівалента, технологія поширення, характер взаємодії користувача й електронного видання тощо.

На зламі століть у складі електронних видань почали застосовувати ще й мультимедійні компоненти: цифрові звукові або відеофрагменти, а також анімаційні вставки в його основну чи додаткову частину. Інформаційні технології на базі мультимедіа сприяли динаміці зростання процесу інформатизації і створенню новітніх форматів видань. Як наслідок, електронні видання стали засобом комплексного інформаційного впливу на людину. З-поміж

великого різноманіття продуктів поліграфії електронні видання посіли особливе місце.

Доречно звернути увагу, що електронна комунікація в інформаційному середовищі ХХІ ст. стерла межі між поняттями «електронна книга» і «електронне видання». На тему ототожнення цих понять або ж навпаки існує чимало дискусій науковців.

Книга, на відміну від інших документів (господарських, державних), призначалася для суспільного використання, тобто саме ця ознака дозволяла ідентифікувати будь-який письмовий текст як книгу. Змістом книги є певний твір. Із поширенням книгодрукування, яке поступово сформувало видавничу діяльність як окрему галузь книжкової справи, виникло поняття «видання» як поліграфічно і самостійно оформлений твір друку, що пройшов редакційно-видавничу обробку, має встановлені вихідні дані і призначений для передачі інформації, яка міститься в ньому. Книга ж визначалася як основний вид видання.

Прискорення процесів удосконалення електроніки та розвитку інформаційних технологій позначилося на форматі роботи практично всіх видавництв. Створений оригінал-макет видання почали зберігати в пам'яті електронної машини, а саме видання згодом почали називати електронним. Водночас, читачі мали справу з електронною версією друкованих видань, які готувалися без урахування всіх особливостей і можливостей електронного видання й не мали гіперпосилань чи аудіовізуального матеріалу, у них не було інтерактивності. Це були аналоги друкованого видання, які мали вихідні відомості свого першоджерела, що пройшло редакційно-видавничу підготовку, але все-таки вони не були електронними виданнями. Їх почали називати електронними книгами [2, с.188].

Подібні електронні книги створювалися або ж перетворювалися в цифровий формат для відображення на екрані комп'ютера або портативного пристрою (уперше згадуються 1988 роком). Це лише один із видів електронних видань і він не може замінити собою термін «електронне видання» [2, с.188-189].

Із-поміж низки тенденцій розвитку електронних видань можна виділити такі, як тенденція мультимедійності (будь-який текст можна пов'язати із зображенням, звуком у процесі його виробництва, а також створювати електронний текст методом оцифрування, розпізнавання); тенденція мобільності (зміст електронних видань дедалі більше переходить у сферу мобільної телефонії [2, с.195-196]. Наявні підходи щодо створення електронних видань були сфокусовані на їхньому візуальному поданні, логічній структурі, а їхньому змісту приділялося недостатньо уваги. Динамічні та інтерактивні компоненти електронних видань носили ілюстративно-навігаційний характер.

Електронну книгу розглядали як сукупність даних (текст, звук, статичне і рухливе зображення) у пам'яті комп'ютера, яка була призначена для сприйняття людиною за допомогою відповідних програмних і апаратних засобів. Можна погодитися з думкою В.А. Маркової [3], що таке визначення є надто об'ємним і в ньому насторожує те, що будь-яку сукупність даних, розміщену в електронному середовищі, уже можна вважати електронною книгою.

При запровадженні електронних видань виникла потреба розрізняти поняття не тільки електронної книги, а й цифрової. Термін «електронна книга» є ширшим за термін «цифрова книга», оскільки перший має можливість надати інформацію як в аналоговій, так і в цифровій формі. Проте за традицією в літературі

часто використовують термін «електронна книга», хоча було б правильно вживати термін «цифрова книга» [2, с.192].

У видавничій термінології «книзі» відповідають певна матеріальна структура і конструкція, яка повністю зникає в електронному середовищі. Електронне середовище порушує головну аксіому книгознавства щодо двоєдиної природи книги. Від книги в електронному середовищі залишається лише стабільність змісту, та й то не завжди (наприклад, якщо твір передбачає інтерактивність читача, зміст не є стабільним), форма ж його мінлива, до того ж опосередкована технічним приладом.

Отже, електронна книга – це, наймовірніше, «метафора». Тоді «електронне видання» потрібно розглядати як «електронний документ», що пройшов редакційно-видавничу обробку, призначений для розповсюдження в незмінному вигляді, який має вихідні дані [3, с.183]. Очевидно, що межі електронного видання, порівняно з традиційним, суттєво розширилися.

Додамо, що до електронних видань почали застосовувати ще й мультимедійні компоненти: цифрові звукові або відеофрагменти, а також анімаційні вставки в його основну чи додаткову частину. Інформаційні технології на базі мультимедіа сприяли динаміці зростання процесу інформатизації і створенню новітніх форматів видань [2, с.189].

Слушною є думка книгознавців, що якщо інформаційне суспільство ототожнювати тільки з новими інформаційними технологіями, а книгу – лише з таким матеріально-предметним явищем, як паперове книжкове видання, то книга зникає, залишається інформаційний електронний ресурс. Радше за все поняття «книга» в новій комунікативній реальності використовуватиметься за контрастом із вільною, стихійною електронною комунікацією, коли в мережі поширюються будь-які

тексти. Виникає питання: чи можна ототожнювати «електронне видання» з «електронною книгою» тільки на основі того, що факт видання гарантує якість інформації? Очевидно, що ні. По-перше, поняття «електронна книга» і понині залишається концептуально невизначеним. У поняття «електронне видання» потрапляє багато такого, що жодною мірою не можна атрибутувати як книгу. Наприклад, художнім електронним виданням є продукт, що містить твори художньої літератури, образотворчого мистецтва, театральної творчості, твори кіно та іншу інформацію, яка належить до сфери культури і не є змістом наукових досліджень. Складно назвати «електронною книгою» і кінофільм.

По-друге, у поняття «електронне видання» не потрапляють численні електронні копії традиційних книг, які потрапили туди несанкціоновано, а також продукти мережевої словесності, що все ж асоціюються з поняттям «книга» [3, с.181-190].

Якщо видавнича діяльність дедалі більше стає залежною від інформаційних технологій, то і від майбутнього фахівця вимагатиметься здатність створювати новітній контент. Оскільки важливою тенденцією в інформаційно-книжковій справі є усвідомлення видавничої діяльності як бізнесу, необхідності прогнозувати та планувати бізнес-процеси. Відтак, від майбутнього фахівця вимагається усвідомлювати видавничий продукт як товар. Відповідно вміти формувати унікальну товарну пропозицію. Зауважмо, що готувати сучасних фахівців та формувати якісне змістове наповнення освітнього процесу можна лише на основі вивчення тенденцій і перспектив видавничої діяльності.

Безперспективною буде підготовка фахівців на вимогу вчорашнього дня, адже галузеві технології швидко вдосконалюються, «цифра» стає дедалі мобільнішою, нові інструменти та комунікаційні канали в інформаційно-книжковій

сфері стають підґрунтям для створення та постійного оновлення програм підготовки фахівців. Якщо останні технології певним чином змінюють саму схему видавничого процесу, то і сам видавничий продукт поступово переходить у цифровий формат. Відповідно, виникає запит на фахівців, які можуть створювати і працювати з продуктом на різних медіаплатформах. Відтак, у підготовці фахівців акцент поступово зміщується в бік електронного продукту відповідно до соціальних потреб у сфері інформаційно-книжкової справи. Першочергове завдання – встановити відповідність змісту освіти потребам суспільства. Слід врахувати швидкість розвитку видавничих технологій, інноваційний поступ галузі, орієнтуватися на досвід успішних підприємств. Тому від закладів вищої освіти вимагається підготовка фахівця нової формації, який здатен мислити стратегічно і перспективно, передбачаючи прийдешні зміни і запити аудиторії на певний видавничий продукт.

Список використаних джерел

1. Дешеві й у вогні не горять. В Україні нарешті бум електронних книжок. Як цим хоче скористатися найбільший ритейлер Yakaboo *Forbes Ukraine*. URL: / <https://forbes.ua/innovations/deshevi-y-u-vogni-ne-goryat-v-ukraini-nareshti-bum-elektronnikh-knizhok-yak-tsim-khoche-skoristatisya-naybilshiy-riteyler-yakaboo-02022023-11455> (дата звернення 20.10.2024)

2. Палеха Ю. І., Пасічник М. С., Берест І. Р., Савчук Г. М., Ткач Л. М. *Електронне документознавство та електроні видання в сучасному інформаційному просторі*. Навч. посіб. для студ. вищих навч. закладів. Львів: УАД, 2023. 242 с.

3. Маркова В.А. *Книга в соціально-комунікативному просторі: минуле, сучасне, майбутнє: монографія*. Харків: ХДАК, 2010. 252 с.

УДК 004.9:334.72

Леся Ткач, кандидат філологічних наук, доцентка
Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів
Роман Шалева, старша викладачка
Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів

ТЕХНОЛОГІЧНІ ВИКЛИКИ В УКРАЇНІ І ЦИФРОВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ У ПІДПРИЄМНИЦЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Цифровізація вже давно стала не просто трендом, а необхідністю для сучасного бізнесу, вона перетворила спосіб його функціонування, а також змінила підходи до управління, маркетингу, продажу та виробництва. Сьогодні цифровізацію розглядають як проникнення інформаційно-комунікаційних технологій у всі процеси діяльності з метою реформування їх на більш ефективні. Простим прикладом оцифрування є застосунок Дія, онлайн робота, електронне врядування, державні послуги, певна трансформація безпеки України тощо. Визначення незаперечної важливості цифровізації в діяльності підприємців, її вплив на сучасний бізнес стало предметом багатьох наукових досліджень і практичного розгляду в сучасному підприємницькому середовищі. Їй відведена вагома роль на основі реалізації таких функцій, як автоматизація процесів, аналітика даних, забезпечення кібербезпеки, зниження витрат, підвищення

конкурентоспроможності, розширення поля для залучення нових клієнтів.

На державному рівні визнано доцільність розвитку цифровізованої форми праці, що передбачає застосування цифрових технологій та наявність необхідних навичок у суб'єктах бізнес-відносин. До цифрових технологій відносять Інтернет речі, роботизацію та кіберсистеми, штучний інтелект, безпаперові технології, адитивні технології, безпілотні та мобільні технології, блокчейн тощо [1]. Зазначений перелік є невичерпним.

Важливою складовою цифровізації бізнесу є застосування хмарних технологій, великих даних (Big Data), що впливають на модернізацію робочих місць та виробничих завдань, форм зайнятості персоналу [2]. Активно розвивається та впроваджується штучний інтелект, що передбачає мінімальну участь людини в бізнес-процесі. Він відкриває для підприємців нове «вікно можливостей» щодо зростання власного бізнесу, підвищення ефективності бізнес-процесів, покращення якості взаємодії з інвесторами, партнерами та споживачами [3, с.4]. Скористатися цими можливостями стало серйозним викликом і одночасно правом українських підприємців.

Війна в Україні спричинила чимало проблем для вітчизняного бізнесу. До таких можна віднести обмежені ресурси, малу кількість замовлень, проблеми з логістикою, нестачу кадрів, фінансів та сировини. Проте складні умови не мають бути причиною для відмови від впровадження цифровізації, а навпаки, мають стимулювати цей процес через майбутні перспективи.

Цифрова трансформація може здійснювати раціоналізацію у трьох напрямках: документообіг, аналіз даних та організаційна діяльність. Автоматизація дасть можливість спростити або зменшити кількість бізнес-процесів, кадрів і витрат. Наприклад,

портал Дія, що продовжує розширюватися, став потужним інструментом для бізнесу, зокрема національний проєкт Дія. Бізнес, який презентував оновлений портал з метою посилення підтримки підприємництва в Україні та за її межами. Він пропонує користувачам унікальну траєкторію руху залежно від типу бізнесу й етапу його розвитку. Підприємці можуть швидко та легко знайти необхідну інформацію – від пошуку ідеї для старту бізнесу до виходу на зовнішні ринки [4].

Пандемія COVID-19 у світі, війна, низка урядових програм разом із міжнародними інституціями пришвидшили зміни в бізнес-процесах; прискорилися процеси адаптації українського бізнесу до нових цифрових викликів задля того, щоб залишатися конкурентоспроможним. Хто зміг швидко інтегрувати сучасні технології у свої робочі процеси – зберіг позиції на ринку та продовжує розвиватися. З одного боку, технології прискорюють розвиток, полегшують доступ до інформації та забезпечують зручність у підприємницькому середовищі, а з іншого – існує низка проблем та викликів, які несе та ж «цифра»: потрібні, наприклад, чималі інвестиції в технічну інфраструктуру та кваліфікований персонал із необхідними компетентностями. Сьогодні цифровізація ринку праці впливає на окремого працівника й потребує постійного оновлення знань і підвищення компетентностей. Тому одним із важливих елементів успішної цифрової адаптації у бізнес-середовищі є рівень цифрових компетентностей підприємців. Оволодіння технологіями є показником культури сучасного фахівця, який підтверджує його високий рівень.

У лютому 2020 року Мінцифри запустило національну онлайн-платформу цифрової грамотності «Дія. Цифрова освіта». Суть цієї платформи – так званий едьютейнмент, тобто поєднання навчання та розваг. Ефективність такого формату навчання

виявилася високою. Ще одним досягненням порталу «Дія. Цифрова освіта» є тест «Цифрограм», який дозволяє українцям перевірити власний рівень цифрової грамотності.

Для розвитку цифрового суспільства та цифрової економіки в Україні потрібні громадяни, керівники, професіонали, фахівці, які служать із розвиненими цифровими навичками, тому створення заходів вдосконалення процесів стандартизації, формування та оцінки сформованості цифрових навичок є сьогодні на часі. Володіння цифровою грамотністю допомагає бути конкурентоспроможним на ринку праці.

Рівні цифрових навичок умовно поділяють на шість сфер компетентностей: основи комп'ютерної грамотності; інформаційна грамотність; вміння працювати з даними; створення цифрового контенту; комунікація та взаємодія у цифровому суспільстві; безпека у цифровому середовищі; вирішення проблем у цифровому середовищі, навчання протягом життя.

На законодавчому рівні закріплено твердження, що «із збільшенням темпів розвитку цифрових технологій, впровадженням інноваційних рішень у всі сфери суспільного життя виникає необхідність у підвищенні якості підготовки працівників для створення можливості модернізації економіки країни» [5], тому Кабінетом міністрів України було схвалено Концепцію розвитку цифрових компетентностей.

Цифрова компетентність містить такі поняття, як комп'ютерна інформаційна та медіаграмотність, комунікація та співпраця, створення цифрового контенту (включаючи програмування), безпека (включаючи захист персональних даних у цифровому середовищі та кібербезпеку) тощо [3, с.5]. Українськими експертами на виконання Розпорядження КМУ від 03.03.2021 року № 67-р «Про схвалення Концепції розвитку

цифрових компетентностей та затвердження плану заходів з її реалізації» було створено Рамку цифрової компетентності підприємця. За основу взято українську Рамку цифрової компетентності для громадян України (DigCompUA), яка є адаптованою версією європейської концептуально-еталонної моделі цифрових компетентностей для громадян ЄС (DigComp 2.1: The Digital Competence Framework for Citizens), Рамку Підприємницької компетентності ЄС (EntreComp), а також враховано результати досліджень і рекомендацій у сфері цифрової і підприємницької компетентності від українських, європейських та міжнародних інституцій. Створення Рамки спрямоване на те, щоб сприяти покращенню рівня цифрової компетентності підприємців та їх обізнаності щодо можливостей цифрових технологій для зменшення бар'єрів під час відкриття нового бізнесу, особистісного розвитку та розвитку бізнесу в умовах цифровізації економіки, покращення мобільності бізнесу, підвищення його конкурентоздатності та безпеки в цифровому середовищі, створення нових можливостей для підприємницької діяльності та подолання нових викликів, пов'язаних із розвитком цифрових технологій. Зазначимо, що 2023 року було створено Проєкт оновленої Рамки цифрової компетентності для громадян України [6]. Рамка є інструментом для покращення рівня цифрових компетентностей переважно для представників малого, середнього та мікробізнесу, спрямованих на підвищення рівня цифрової грамотності та практичного використання засобів і сервісів ІТ-технологій: вона є довідником із питання цифрової компетентності підприємців, що окреслює певний обсяг знань, умінь і практичних навичок, необхідних для

активної діяльності на українському ринку праці та ефективного використання досягнень цифрових технологій для кращих результатів [3, с.8].

Таким чином, цифрова компетентність поєднує знання, уміння, навички використання цифрових технологій. Цифрова компетентність дозволяє виконувати комплексні завдання в цифровому середовищі, на відміну від цифрової навички, яка означає спроможність виконувати певну дію з використанням цифрових технологій впевнено, з належною точністю і швидкістю, яка з часом стає автоматичною.

Цифрова компетентність підприємця – це здатність реалізовувати бізнес-ідеї та вести підприємницьку діяльність із застосуванням цифрових засобів, ресурсів. Важливим для вітчизняних суб'єктів малого і середнього бізнесу є володіння інформаційно-комп'ютерними технологіями, навички роботи в цифровому інформаційному середовищі, використання електронних майданчиків для організації та проведення закупівель, навички роботи в текстових редакторах та створення презентацій, просування бізнесу в Інтернеті, використання CRM-, ERP-, SCM-систем тощо. Основними сферами цифрової компетентності у процесі підприємницької діяльності є: робота з інформацією та даними в цифровому середовищі, використання професійних цифрових застосунків та ресурсів в оперативних процесах підприємницької діяльності, бізнес-комунікація та взаємодія в цифровому середовищі, безпека в цифровому середовищі, цифрова трансформація бізнесу та професійний розвиток.

В Україні цифровізація бізнесу стикається з багатьма бар'єрами, проте це є оптимальним шляхом збереження стійкості і продовження розвитку, а володіння цифровими

компетентностями відкриє можливості виходу бізнесу на міжнародні ринки.

Як відомо, система цифрових компетенцій запроваджується в багатьох країнах ЄС. Україна також робить основні кроки для підвищення рівня цифрової компетентності не лише для бізнесу, а й серед населення загалом і такими є: підвищення обізнаності громадян щодо необхідності впровадження цифрових компетентностей, наявність програм у розвиток цифрової компетентності різного рівня, тісне співробітництво та цілеспрямовані дії щодо залучення громадян до навчання різних зацікавлених сторін – навчальних закладів, муніципальних урядів, бізнесу тощо [7].

Список використаних джерел

1. Тимошенко Н. Ю. Мелех Н. В. Глобальні причини та сучасні тенденції розвитку цифрових інновацій в Україні та світі. *Приазовський економічний вісник*. 2019. Випуск 6 (17). С.84–89. URL: http://pev.kpu.zp.ua/journals/2019/6_17_ukr/18.pdf (Дата звернення 26.10.2024)

2. Кудлай В.Г. Сучасні тренди розвитку ринку праці в умовах цифровізації. *Матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. «Розвиток економіки та бізнес-адміністрування: наукові течії та рішення»*. 21 жовтня 2021 р. Том 1. Київ: НАУ, 2021. С. 65–66 URL: <https://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/53787/1/66-67.pdf> (Дата звернення 26.10.2024)

3. Дія. *Цифрова освіта. Опис рамки цифрової компетентності для підприємців України. На основі DigCompUA, DigComp 2.1 та EntreComp EU 2*. 2021. 55 с. URL: https://osvita.diiia.gov.ua/uploads/0/2904-2605_co_ramka_pidpriemca_11_2021_compressed.pdf (Дата звернення 27.10.2024)

4. *Оновлений портал Дія. Бізнес: потужний інструмент для розвитку підприємництва.* URL: [https:// brdo.com.ua /news/onovlenyj-portal-diya-biznes-potuzhnyj-instrument-dlya-rozvytku-pidpryemnytstva/](https://brdo.com.ua/news/onovlenyj-portal-diya-biznes-potuzhnyj-instrument-dlya-rozvytku-pidpryemnytstva/) (Дата звернення 26.10.2024)

5. *Концепція розвитку цифрових компетентностей розпорядженням Кабінету Міністрів України від 3 березня 2021 р. № 167-р.* URL: [https:// www.kmu.gov.ua/npas/pro-shvalennya-konceptsiyi-rozvitku-cifrovihkompetentnostej - ta-zatverdzhennya - planu-zahodiv-z-yui-realizaciyi-167- 030321](https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-shvalennya-konceptsiyi-rozvitku-cifrovihkompetentnostej-ta-zatverdzhennya-planu-zahodiv-z-yui-realizaciyi-167-030321) (Дата звернення 26.10.2024)

6. Проєкт оновленої Рамки цифрової компетентності для громадян України. *DigCompUA for Citizens 2.2. 2023.* 102 с. [https:// osvita.diia.gov.ua / uploads /1/ 6287-proekt-ramki-cifrovoi-kompetentnosti-gromadan _ukrain _digcompua_2_2.pdf](https://osvita.diia.gov.ua/uploads/1/6287-proekt-ramki-cifrovoi-kompetentnosti-gromadan_ukrain_digcompua_2_2.pdf) (Дата звернення 26.10.2024)

7. Чи готові до цифрового десятиліття? Вдосконалення навичок для вирішення технологічних викликів в Україні. *EU4Digital.* URL: <https://eufordigital.eu/ru/ready-for-the-digital-decade-improving-skills-to-meet-the-technological-challenge-in-ukraine/> (Дата звернення 26.10.2024)

ДОКУМЕНТИ З ОКСІРИНХУ ЯК ДЖЕРЕЛО ПОВСЯКДЕННОГО ЖИТТЯ ДАВНЬОРИМСЬКИХ ВІЙСЬКОВИХ

Для дослідження повсякденного життя давньоримського війська періоду Імперії, важливе значення мають дані епіграфіки – спеціальної наукової дисципліни, яка вивчає надписи на таких носіях інформації, як камінь (поховальні стели), бронза (військові дипломи), дерево (таблички), глина (остраconi) та папірус (неофіційне та офіційне листування та спеціальні записи).

Папірус після остраконів (або острака) був другим за розповсюдженням письмовим матеріалом в середовищі римських військових на території Північної Африки та Близького Сходу. В армійських частинах, дислокованих у Єгипті, папірус використовували для офіційної документації, підрахунків (армійської бухгалтерії), особистої переписки. Тепер вчені спростовують хибне твердження про папірус як крихкий матеріал, який погано зберігається, є ламким і недовговічним. Доказом міцності папірусу є те, що до нашого часу дійшло більше 30 000 документів на цьому матеріалі. Справа в тому, що виробники виготовляли його за різними технологіями і якість папірусу залежала не лише від способу виробництва, а й від методів зберігання та середовища, в якому він перебував. Книги та документи з папірусу періоду Стародавнього світу та Середніх віків мали термін служби, який налічував сотні років, і ця довговічність дозволила нам дізнатися про життя, побут і службу єгипетських гарнізонів *auxilia* (допоміжних підрозділів) та *legio II*

Traiana. Існує припущення, що папірус виготовлявся в місцях дислокації римських воєнків, адже він коштував дуже дорого. Наприклад, вчені визначили, що 91% папірусів з Оксірінху (див. нижче. *Авт.*), було використано повторно, що ще раз підтверджує тезу про дорожнечу цього матеріалу. Станом на сьогодні, видано 65 томів із стенограмами, перекладами та коментарями до текстів. Том 66 готується до друку. Знадобиться ще багато томів, перш ніж будуть опубліковані усі знахідки у цьому єгипетському поселенні.

Офіційна документація велася латинською мовою, навіть у цих провінціях, де населення було, переважно, грекомовним. У Єгипті, де військо комплектувалося грекомовними воєнками, ряд документів містив двомовні тексти. Документи приватного характеру, як правило, писалися грецькою мовою.

Оксірінх – місто в Середньому Єгипті, відоме своїми археологічними знахідками, зокрема папірусними текстами. В римську епоху місто було адміністративним центром. Саме тому там було знайдено велику кількість документів. Це були результати перепису, бухгалтерські та податкові записи, переписи населення, рахунки-фактури, квитанції, векселі, петиції, судові протоколи, сертифікати, ліцензії, гороскопи та різноманітні інші джерела з адміністративних, військових, релігійних, економічних, політичних та побутових питань. Канцелярії міста регулярно прибирали і непотрібні документи, переважно, чернетки та листи від приватних осіб викидали на смітник. Жителі Оксірінху скидали свої відходи в декількох місцях за межами міста. Завдяки тому, що воно було побудоване на каналі, а не на Нілі, ці сміттєві звалища нерегулярно затоплювались під час повеней. Коли канали пересохнули, рівень ґрунтових вод також впав і ніколи не піднімався до початкового рівня. Крім того, у районі на захід від Нілу майже ніколи не йдуть дощі, тому вкриті піском сміттєві

кургани Оксиринху лежали непорушеними, сухими та забутими майже тисячу років. В 1896 році два папірологи – Бернард Пайн Гренфелл і Артур Серрідж Хант почали тут розкопки [10, s. 260]. Їхні надії виправдалися і під купами сміття були цінні знахідки – втрачені твори класичної літератури, історичні праці, ранні християнські тексти [8]. В подальшому, археологічний матеріал лише примножувався, і дослідники за його допомогою здійснювали опис політичного, суспільного та культурного життя різних верств населення греко-римського Єгипту, в тому числі й військових [6].

Щодо римської військової присутності у Єгипті, то тут, в Нікополі, з початку II ст. по Р. Х. дислокувався *legio II Traiana* [2, p. 11]. Окрім цього легіону поблизу Александрії, римська армія володіла укріпленнями вздовж Нілу, де розміщувалися допоміжні загони – *auxilia* [2, p. 12-15; 5, s. 254, 315]. Саме працівники ділових служб ауксіларіїв були авторами переважної більшості оксирінхських документів, які стосувалися війська.

Першим розглянутим нами документом, який містить інформацію військового характеру, є копія пробаційного листа (тобто, з описом новобранців для огляду; від лат.: *probatio* – огляд, обстеження. *Авт.*). Це чи не найцитованіший в працях по військовій історії Стародавнього Риму папірус з Оксиринху, адже він містить цінну інформацію по набору в ряди війська (тут – в допоміжний загін *auxilia*. *Авт.*). Він датований 103 р. по Р.Х. і надісланий з Мемфісу Гаєм Мінуцієм Італом, префектом Єгипту, до префекта Целесіна з *cohors III Ituraeorum* із додаванням списку новобранців [3, p. 414-415; 4, s. 90-92]. Також це найстаріший документ, який засвідчує архівне ведення листування у військовій частині (Р.Оху. VII 1022). Копія починається абрєвіатурою *ex*, що означає *exemplum*, тобто «копія» (листа):

ex(emplum)
[[c] (*)] *Minicius Italus Celsiano suo . [-ca.?-]*
sal[u]tem
tirones sexs () probatos a me in*

Він закінчується протоколом, тобто формулою, що засвідчує отримання листа (л. 24-26):

accep ta vi k(alendas) Martias ann(o) vi`
25 Imp(eratoris) Traiani n(ostri) per
Priscum singul(arem)

Переклад: «Отримано на шостий день перед календами березня шостого року нашого імператора Траяна від *singularis* Пріска» [3, р. 417; 7].

Після реєстрації, цей лист було скопійовано з невідомою метою, і копія була засвідчена корнікулярієм Авідієм Арріаном, вояком рангу *principalis*, відповідальним за *tabularium* (архів) когорти (AE 1933, 48; AE 1937, 56; CIL III, 7651; CIL V, 7897; CIL XIII, 7250; CIL XIII, 7395). Цей керуючий канцелярією допоміжного підрозділу, можливо, дописав власною рукою, (оскільки почерк, на документі був змінений. *Авт.*), таку примітку (л. 27-31):

Avidius Arrian cornicular(ius)
coh(ortis) ii[i] It[ura]eorum
scripsi` authenticam
30 epistulam` in tabulario
cohortis esse

Переклад: «Авідій Арріан, корнікулярій *cohors III Ituraeorum* засвідчив те, що оригінал листа знаходиться в архіві [3, р. 418]. Італійський дослідник Фабріціо Люсані зазначає, що папіролог А. С. Хант тлумачив цю примітку (формулу) як вказівку на те, що лист було передано до архіву, а не як засвідчення вихідної копії [3, р. 418 note 66].

Також ми бачимо, що документ було написано латиною, як і усі офіційні документи того часу, – тим паче, з царини військової документації (див. вище). Цікавим фактом є те, що у папірусі усі шість перелічених в документі рекрутів мали *tria nomina*, а це свідчить про наявність в них *status civitatis*. Як правило, в *auxilia* вербували перегринів без римського громадянства. Джордж Чісман припускає, що двох рекрутів, «прийнятих з *legio II Traiana*» («*accepti ex legione II Traiana*»), могли передислокувати в рамках *militiae mutatio* (переведення до менш привілейованих частин. *Авт.*). При цьому, британський дослідник опирається на пасаж із «Дигест», де сказано, що подібна практика була покаранням для легіонерів за пияцтво чи свавілля (Dig. 16.6.7) [1, s. 28 przym. 36].

Наступним документом є рекомендаційний лист (*litteris commendaticiiis*) від Аврелія Архелая, бенефіціарія, до Юлія Доміція, трибуна легіону (найімовірніше, з *legio II Traiana*). Приведемо лише його переклад: «Юлію Доміцію, військовому трибуну легіону, від Аврелія Архелая, його бенефіціарія, вітання. Раніше я рекомендував Вам свого друга Теона, а тепер ще раз прошу, пане, щоб ви ставилися до нього так, як до мене самого. Він справді людина, варта Вашої прихильності. Він залишив друзів, майно та справи і пішов за мною, і він весь час звільняв мене від різних турбот. Тому я прошу дозволити йому впустити його до Вашого дому; він зможе розповісти вам про все, що ми зробили... Тримай, пане, цей лист перед очима і уяви собі, що це я з Вами

розмовляю. До зустрічі» (Р.Оху. I 32 = CPL 249 = CEL I 169 = Sel. Pap. I 122) [7]. Його було написано латиною і А. Хант, який першим дослідив цей папірус, відзначає чіткість письма документу. На відміну від решти знайдених папірусів, латинський курсив на ньому є дуже гарним, майже зразковим. Відсутність скорочень робила його особливо легким для розшифрування [8, p. 61]. Потрібно розуміти, що латинська не була рідною для місцевого населення, але використання офіційної латини надавало листу офіційності та авторитету [4, s. 83; 9, p. 35]. Також автор цього листа, напевне, для того, щоб підкреслити свій високий рівень знань латини, писав його чітко та без абревіатур. Він, все ж таки, був бенефіціарієм, секретарем трибуна і свого роду військовим адміністратором, а отже ця посада зобов'язувала його бути грамотним і ретельним у написанні важливих документів.

Без сумнівів, відпустка для військових була найбажанішою метою. Показово, що вони навіть зверталися до оракулів з питанням про отримання довгоочікуваної відпустки (Р.Оху. XII 1477). Відповідь оракула була «50 на 50». Також батьки могли відвідувати своїх синів, коли ті служили. Наприклад, Павсаній пише своєму брату, що бачився із сином-легіонером, переведеним в кавалерійську частину (алу). Надана префектом Єгипту відпустка була надто короткою, і Павсаній перепрошує в брата, що не зміг приїхати ще й до нього (Р.Оху. XIV 1666 = Select. Pap. I 149) [4, s. 93; 7].

Інша група оксіринхських папірусів ілюструє нам звільнення з військової служби за станом здоров'я. Ось переклад одного з них. «Копія засвідчена, датована та підписана 12 дня місяця Фармуті (восьмий місяць давньоєгипетського календаря; відповідний проміжком часу між 9 квітня та 8 травня. *Авт.*), дванадцятим роком Тиберія Клавдія Цезаря Августа Германіка Імператора

(тобто, 24 квітня 52 року. *Авт.*). Звільнення від служби було надано Гнею Вергілію Капітону, префекту Верхнього і Нижнього Єгипту, для Трифона, сина Діонісія, ткача, що страждає на катаракту і задуху, з метрополії Оксірінху. Експертизу проводили в Олександрії» (Р.Оху. I 39) [4, s. 85; 9, p. 42; 7].

Серед документів економічного характеру, які стосувалися війська, виділяють рахунки-фактури, де описані замовлення для гарнізонів. Один з них містить інформацію про купівлю одяг для потреб допоміжного підрозділу (Р.Оху. XIX 2230). Папірус, датований 29 червня 564 р. по Р. Х. описує добовий пайок солдата. Це 1,4 кг пшениці, 0,45 кг м'яса, 1 л вина та 5 мл олії (Р.Оху. XVI 2046). Продукти воякам видавали, безпосередньо, в гарнізонах, а їжу вони готували для себе самостійно. Вони могли, лише, самостійно купляти собі те, чим армія не постачалася [7].

Також деякі папіруси стосуються відносин вояків зі своїми співмешканками (конкубінами). Конкубінат був незаконним шлюбом, коли конкубіна не приносила в дім чоловіка придане, а лише яесь своє майно, яке в юридичному сенсі не вважалося приданим. В таких союзах народжувалися діти, які признавалися батьками, про що свідчить один з документів, датований 175 р. по Р. Х. (Р.Оху. XII 1451). Можна сказати, що солдатські жінки були в соціальному плані дружинами, а з юридичної точки зору – конкубінами [7].

Військові, які несли службу в Єгипті, могли собі дозволити й покупку рабів, зокрема рабниць [4, s. 281]. Останні коштували недешево, наприклад, 25-річна рабиня в Єгипті коштувала 4800 сестерціїв (Р.Оху. I 95), а річне жалування легіонера в II ст. по Р. Х. складало 1000 сестерціїв. В документі купівлі цю молоду жінку описано як «...без недоліків, окрім епілепсії та знаків покарання», тобто це не була цілком здорова рабиня ще й, напевне, зі слідами

побиття колишнім її власником. Інший документ, датований серединою III ст. по Р. Х., описує продаж кавалеристом-катафрактарієм рабині арабського походження Ніки Саприкіон опціону Аврелію Аполлонію за 9000 сестерціїв (Р.Оху. XLI 2951) [7].

Документи з Оксірінху ілюструють нам різноманітні аспекти життя елліністичного та римського Єгипту. Для нас вони важливі, насамперед, як особливе джерело з військової історії Стародавнього Риму. З ними можуть лише зрівнятися лише папіруси з Дура-Европос та інших місцевостей Єгипту, а також таблички з Віндоланди. Та найбільшу цінність вони мають для дослідження ділових служб та документування, зокрема в умовах тісних контактів римської військової адміністрації з місцевим населенням, його вливанням в провінційне життя краю, над яким запанували римляни. Оксірінхські папіруси малюють нам яскраву картину економічного та соціального життя мешканців Верхнього Єгипту через різноманітні записи, що збереглися під товщею пісків на місці колишнього звалища. З них ми могли дізнатися, якою мовою (чи мовами) велася офіційна та неофіційна переписка, чи римські військові мали можливість придбати собі рабів, а також про їхні стосунки з неофіційними дружинами. Ми розглянули лише невелику частину збережених документів з цього міста. Але вже вона демонструє нам освіченість єгиптян римського часу та їхнє бажання стати частиною державного та військового механізму давньоримської держави.

Список використаних джерел

1. Cheesman G. L. *Auxilia. Oddziały pomocnicze cesarskiej armii rzymskiej*. Oświęcim: NapoleonV, 2012. 152 s.

2. D'Amato R. *Roman Army Units in the Eastern Provinces (1). 31 BC–AD 195*. Oxford – New York: Osprey Publishing, 2017. 48 p.
3. Lusani F. La corrispondenza militare romana su papiro, ostrakon e tavoletta. *Antologia Militare. Storia Militare Antica*. N. 3. Fasc.10. Marzo 2022. P. 403–447.
4. Łuc I. *Boni et mali milites romani. Relacje między żołnierzami wojsk rzymskich w okresie Wczesnego Cesarstwa*. Kraków: Wydawnictwo: Avalon, 2019. 452 p.
5. Łukaszewicz A. *Egipt Greków i Rzymian*. Warszawa: Wydawnictwo: Książka i Wiedza, 2006. 576 s.
6. Rea J. Introduction. Greek Papyri and Oxyrhynchus. *The Oxyrhynchus Papyri. University of Oxford*. URL: <https://oxyrhynchus.web.ox.ac.uk/introduction#collapse4339506>
7. Texte. Bände im HGV. *Heidelberger Gesamtverzeichnis der Griechischen Papyrusrkunden Ägyptens. Einschließlich der Ostraka usw., der lateinischen Texte, sowie der entsprechenden Urkunden aus benachbarten Regionen*. URL: <https://aquila.zaw.uni-heidelberg.de/texte/HGV-Texte.html>
8. *The Oxyrhynchus papyri. Part 1*. Edited with translations and notes by Bernard P. Grenfell and Arthur S. Hunt. London: Oxford, Horace Hart the University Press, 1898. xiv, 284 p.
9. Watson G. R. *Żołnierz rzymski*. Oświęcim: NapoleonV, 2014. 194 s.
10. Reynolds L. D. & Wilson N. G. *Skrybowie i uczeni. O tym, w jaki sposób antyczne teksty literackie przetrwały do naszych czasów*. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, 2008. 421 s.

**Анна Шелестова, кандидат наук із соціальних комунікацій,
доцент**

Харківська державна академія культури, м. Харків

МЕДІАГРАМОТНІСТЬ: ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Для підвищення рівня медіаграмотності в Україні сьогодні активно застосовуються освітні програми, спрямовані на розвиток критичного мислення серед громадян різного віку. Наприклад, національний проєкт з медіаграмотності "Фільтр" за підтримки Міністерства культури та стратегічних комунікацій України, організований за спільної підтримки координатора проєктів ОБСЄ в Україні [1] та Internews [2], реалізує масштабні заходи для навчання громадян, включаючи курси з медіаграмотності та національні тести для оцінки навичок громадян розрізняти та виявляти фейкову інформацію. Цей проєкт також охоплює і міжнародний досвід, орієнтуючись на успішні стратегії медіаосвіти, впроваджені в США та країнах ЄС, які продемонстрували, що навчальні програми в школах, ЗВО та серед дорослого населення здатні значно підвищити навички аналізу та критичного оцінювання інформації в медіа-просторі [3].

Програми для школярів часто включають інтерактивні методи навчання, що допомагає молоді краще розуміти механізми маніпуляції та структуру медіаконтенту. Наприклад, проєктом "Фільтр" для українських школярів розроблений навчальний посібник «Медіаграмотність під час війни» у співпраці з державними та міжнародними організаціями, він спрямований на підвищення критичного мислення у віці, коли діти особливо

вразливі до дезінформації [4]. Також розроблені програми для школярів, що містить навчальні модулі, які розкривають елементи пропаганди, принципи перевірки фактів та способи уникнення дезінформації, що є вкрай важливим в умовах війни. Це допомагає розвивати навички, які допомагають уникати деструктивного впливу маніпуляцій, зокрема в соціальних мережах, де молодь є однією з основних аудиторій. Також важливо відзначити, що програми з медіаграмотності, орієнтовані на дорослих, дають їм змогу не тільки краще оцінювати якість інформації, а й забезпечують інструменти для того, щоб навчати своїх дітей критичного мислення на прикладах медіатекстів з власного досвіду. Подібні програми з медіаграмотності, впроваджені в школах США, показали, що інтеграція медіаграмотності в навчальний процес допомагає школярам і студентам краще розуміти структуру новин та ідентифікувати приховані цілі у повідомленнях, що значно підвищує критичний підхід до медіа, розвиває здатність аналізувати інформацію та уникати дезінформаційних пасток [5; 6].

Наприклад, програма «Learn to Discern», розроблена IREX, орієнтується як на школярів, так і на дорослих, де кожна вікова група отримує відповідний навчальний матеріал для підвищення вміння критично оцінювати інформацію в медіа. Як показує практика, після завершення тренінгів значна частина учасників покращила свої навички виявлення фейків і розуміння маніпуляцій, що свідчить про ефективність програми. Дослідження показали, що учасники, які пройшли навчання, краще орієнтуються у складних медіатекстах і мають високий рівень критичної оцінки новинного контенту [7].

Держава і громадські організації активно працюють над впровадженням освітніх програм та активно підтримують

просвітницькі заходи з медіаграмотності як на місцевому, так і на державному рівнях. За участі Міністерства культури та стратегічних комунікацій України реалізуються кампанії, які підтримують навчальні курси та тестування з медіаграмотності на національному рівні. Зокрема, проведення Національного тесту з медіаграмотності 17 жовтня 2024 року залучило понад 200 тисяч учасників різних вікових категорій, що свідчить про високу зацікавленість громадськості та необхідність подальшого розвитку таких ініціатив, особливо в умовах зростаючої кількості дезінформації в Україні під час військових дій [8].

Держава та громадські організації відіграють ключову роль у впровадженні програм медіаграмотності, організовуючи тренінги та інформаційні кампанії. Міністерство культури та стратегічних комунікацій України активно підтримує ініціативи, спрямовані на підвищення рівня медіаграмотності, у співпраці з міжнародними організаціями такими, як ОБСЄ та Internews.

Роль громадських організацій у цьому процесі є також незамінною, оскільки вони часто виступають ініціаторами проєктів, що дозволяють залучати додаткові міжнародні ресурси. Наприклад, організація IREX реалізує проєкти, що орієнтуються не лише на підвищення рівня обізнаності громадян щодо медіаграмотності, а й на створення сталої системи медіаосвіти в Україні. Ці зусилля забезпечують послідовне формування навичок критичного мислення серед різних груп населення, а також сприяють поширенню інформації про важливість медіаграмотності у боротьбі з пропагандою та дезінформацією.

Підвищення рівня медіаграмотності в Україні має стратегічне значення, зважаючи на виклики дезінформації в умовах війни та активного інформаційного протистояння. Українські освітні програми з медіаграмотності націлені на розробку критичного

мислення та формування навичок, які допомагають виявляти фейки та маніпуляції в медіа. Одним з ключових проєктів є "Learn to Discern" від IREX, який запровадив тренінги для школярів та дорослих, і вже демонструє позитивні результати: після проходження курсів, за даними досліджень, учасники покращили свої навички розпізнавання маніпуляцій та аналізу медіа-контенту на 76% [7].

Україна бере приклад з міжнародних програм медіаграмотності. У США, наприклад, університетські курси з новинної грамотності, такі як програма у Центрі новинної грамотності університету Стоні Брук, навчають студентів аналізувати джерела новин та ідентифікувати надійність джерела. Дослідження показали, що такі курси допомагають учасникам краще розуміти структуру новин та розрізнити якісний і маніпулятивний контент, краще розуміти механізми його створення, що робить їх менш вразливими до фейкової інформації. Схожий підхід використовують і в ЄС, де країни, такі як Фінляндія та Швеція, розробили національні програми з медіаграмотності, інтегровані в шкільні навчальні плани. У цих країнах, медіаграмотність є частиною національної шкільної програми, де школярів з раннього віку вчать критично аналізувати інформацію та розуміти принципи медіа. Фінляндія, зокрема, вважається однією з країн-лідерів у сфері медіаграмотності завдяки масштабній програмі, що включає інтерактивні курси для дітей, практичні семінари для вчителів та батьків, а також спеціалізовані програми для літніх людей. Успіх цих програм надихає Україну впроваджувати схожі інтегровані підходи в медіаосвіті, залучаючи різні групи населення до навчання та підвищення обізнаності щодо інформаційної гігієни та критичного мислення.

Україна поступово впроваджує ці закордонні практики, розробляючи навчальні програми для різних вікових груп, особливо для школярів, з акцентом на критичний аналіз інформації в умовах інформаційної війни.

Отже, спираючись на досвід міжнародних програм, Україна активно розвиває власні ініціативи, що мають на меті створення інформаційно грамотного суспільства, стійкого до впливу дезінформації та пропаганди.

Список використаних джерел

1. *Media freedom and development: сайт.* URL: <https://www.osce.org/media-freedom-and-development>
2. *Комунікаційна кампанія з просування кібербезпеки в Україні Кібербезпека для всіх: сайт.* URL: <https://internews.ua/project/Cybersecurity-for-all>
3. *Національний проєкт з медіаграмотності «Фільтр»: сайт.* URL: <https://filter.mkip.gov.ua/pro-nas/>
4. *Медіаграмотність під час війни: теорія, методика, інтерактив: навч. посіб.* Довженко О., Єгорова А., Іванова Т., Міський В., Потапова В., Юричко А. / за загал. ред. О. Волошенюк, В. Іванова. Київ: Академія української преси, Центр вільної преси, 2023. 68 с.
5. *IREX: сайт.* URL: <https://www.irex.org/who-we-are>
6. *Wartime Digital Resilience: сайт.* URL: https://ssir.org/articles/entry/wartime_digital_resilience
7. *Learn to Discern: сайт.* URL: <https://www.irex.org/project/learn-discern>
8. *Кількість охочих пройти Національний тест з медіаграмотності майже в 10 разів більша, ніж у 2023 році: сайт.* URL: <https://ms.detector.media/mediaprosvita/post/36472/2024-10-17->

УДК 001.17+338.24

Дмитро Янківський, аспірант

Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів

ПИТАННЯ ДЕФІНІЦІЇ УСТАНОВЧОГО ДОКУМЕНТА

Установчі документи – це основоположні документи, які регулюють правовий статус та діяльність юридичної особи. Визначення цього терміну можна трактувати по-різному.

По-перше, це можуть бути документи, що визначають структуру і функції організації, як-от статут та установчий договір (згідно з Господарським кодексом України).

По-друге, установчі документи також можуть включати акти, що регулюють взаємовідносини між засновниками та внутрішню організацію компанії (згідно з Цивільним кодексом України).

По-третє, під цим терміном розуміють офіційні документи, які створюються на етапі заснування юридичної особи і містять основні правила її діяльності (згідно з Законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців»).

Нарешті, четвертий варіант розглядає установчі документи як сукупність правил та норм, що формально фіксуються у статуті або іншому нормативному акті, затвердженому засновниками, з метою забезпечення стабільної та передбачуваної діяльності організації (згідно з Законом України «Про акціонерні товариства»).

Це розмаїття підходів відображає багатогранність та важливість установчих документів у правовому регулюванні діяльності юридичних осіб.

Важливість установчих документів важко переоцінити, адже вони є основою правової діяльності будь-якої організації. Вони не лише встановлюють основні принципи функціонування юридичної особи, але й визначають її права та обов'язки, правила внутрішньої організації та відносини з іншими суб'єктами права. Від якості та повноти цих документів залежить стабільність та передбачуваність діяльності організації, а також її здатність ефективно реагувати на виклики зовнішнього середовища.

У контексті українського законодавства, особливу увагу варто приділити нормативним актам, що регулюють процес створення та реєстрації юридичних осіб. Закони та підзаконні акти визначають вимоги до змісту установчих документів, процедур їх затвердження та реєстрації, а також внесення змін до них. Зокрема, статут підприємства чи організації часто містить детальну інформацію про її структуру, основні види діяльності, порядок управління та інші важливі аспекти.

Аналіз різних підходів до визначення поняття «установчі документи» дозволяє виявити певні тенденції та проблеми у правовому регулюванні цієї сфери. Наприклад, дискусійними є питання щодо обсягу інформації, що має бути включена до установчих документів, а також порядок їх зміни та оновлення. У зв'язку з цим, важливим є вивчення міжнародного досвіду та розробка рекомендацій для вдосконалення національного законодавства.

Щоб глибше зрозуміти значення установчих документів, важливо також розглянути їх вплив на правову та економічну стабільність компаній. Установчі документи регулюють не лише

внутрішню структуру організації, але й її взаємовідносини з партнерами, постачальниками, клієнтами та іншими суб'єктами господарювання. Чітко прописані положення у цих документах сприяють уникненню конфліктів та непорозумінь, забезпечуючи прозорість та передбачуваність діяльності організації.

Крім того, установчі документи часто відображають корпоративну культуру та цінності організації. Вони можуть включати положення щодо етики бізнесу, соціальної відповідальності та екологічних стандартів. Таким чином, установчі документи стають важливим інструментом для формування позитивного іміджу компанії та зміцнення її репутації на ринку.

У сучасних умовах глобалізації та інтеграції до світових ринків, важливим є також врахування міжнародного досвіду та практик у розробці установчих документів. Багато міжнародних стандартів і рекомендацій можуть бути корисними для вдосконалення національного законодавства та підвищення конкурентоспроможності українських компаній.

Щоб детальніше розглянути поняття «установчі документи», варто звернути увагу на специфічні види документів та їх функціональність. Наприклад, установчі договори та статuti є одними з найпоширеніших форм установчих документів.

Установчий договір зазвичай укладається між засновниками компанії та визначає основні принципи діяльності, розподіл часток, права та обов'язки сторін. Цей документ є юридичною основою для створення компанії та регулювання відносин між її учасниками. Установчий договір також може містити положення щодо умов виходу з компанії, розподілу прибутків та збитків, а також інших важливих аспектів діяльності компанії.

Типовий установчий договір зазвичай містить наступні блоки інформації:

- **Склад учасників:** Установчий договір містить інформацію про засновників компанії, їхній внесок у статутний капітал, розподіл часток та інші аспекти участі.

- **Цілі та види діяльності:** Договір визначає основні цілі компанії, види діяльності та напрямки бізнесу, якими вона займатиметься.

- **Органи управління:** Установчий договір описує структуру органів управління компанією, їхні функції, повноваження та порядок прийняття рішень.

- **Порядок розподілу прибутків та збитків:** У договорі зазначаються умови та порядок розподілу прибутків між учасниками, а також розподіл збитків у разі фінансових труднощів.

- **Умови виходу та входу учасників:** Документ визначає порядок входу нових учасників до складу компанії, а також умови виходу існуючих учасників.

Основні функції установчого договору можна виділити як наступні:

- **Регуляторна:** регулює відносини між учасниками компанії, забезпечуючи правову основу для їхньої співпраці.

- **Захисна:** захищає інтереси учасників, встановлюючи чіткі правила та умови участі, внесків та розподілу прибутків.

- **Організаційна:** визначає внутрішню структуру компанії, правила управління та порядок прийняття рішень.

- **Інвестиційна:** визначає порядок внесення капіталу та розподілу прибутків, що сприяє залученню інвестицій.

- **Контрольна:** встановлює механізми контролю за діяльністю компанії, порядок ведення звітності та аудиту.

- **Правова:** забезпечує правову основу для існування та діяльності компанії, регулюючи її взаємовідносини з іншими суб'єкт

Статут є іншим важливим документом, який визначає внутрішню організацію компанії, її органи управління, їх повноваження та порядок прийняття рішень. У статуті часто прописуються також положення щодо ведення бухгалтерського обліку, порядку скликання зборів учасників та інші питання, що стосуються повсякденної діяльності компанії.

Основні характеристики установчого статуту

1. Структура та зміст:

- Назва компанії, юридична адреса, мета та види діяльності.
- Положення про склад, повноваження та порядок обрання керівних органів.

- Положення про статутний капітал, частки учасників та порядок їх внесення.

- Визначення прав і обов'язків учасників компанії.
- Порядок розподілу прибутків та збитків серед учасників.
- Порядок внесення змін до статуту та умови ліквідації компанії.

2. Юридична сила:

- Статут має обов'язкову юридичну силу для всіх учасників та органів управління компанії.

- Його положення повинні відповідати чинному законодавству та нормативним актам.

Функції установчого статуту є наступними:

- **Регуляторна:** Статут визначає внутрішню структуру компанії, порядок прийняття рішень та взаємовідносини між учасниками.

- Організаційна: Встановлює правила внутрішньої організації компанії, порядок обрання та повноваження органів управління.

- Захисна: Забезпечує правовий захист прав та інтересів учасників компанії, встановлюючи механізми вирішення внутрішніх конфліктів.

- Фінансова: Регулює питання внесення статутного капіталу, порядок розподілу прибутків та збитків, встановлює фінансову політику компанії.

- Контрольна: Визначає порядок контролю за діяльністю компанії, ведення бухгалтерського обліку та внутрішнього аудиту.

- Інформаційна: Статут містить всю необхідну інформацію про компанію для учасників, працівників, партнерів та контролюючих органів.

Установчий статут забезпечує правову основу для діяльності компанії, допомагаючи уникнути непорозумінь та конфліктів. Він сприяє прозорості та передбачуваності в управлінні компанією, забезпечуючи стабільність її функціонування та розвиток.

У чому ж полягають ключові відмінності між установчим договором та статутом?

В першу чергу – це, власне, сторони. Установчий договір укладається між засновниками, у той час як статут затверджується загальними зборами учасників і є обов’язковим для всієї компанії.

Відмінними є ціль та деякі функції даних документів – у той час, як установчий договір головним чином регулює відносини між засновниками на етапі створення компанії, установчий статут регулює внутрішню організацію та діяльність компанії після її створення.

Є певні відмінності і у змісті даних документів. Установчий договір фокусується на обов’язках і правах засновників, умовах внесення капіталу, тоді як установчий статут охоплює більш

широкий спектр питань, включаючи організаційні аспекти, порядок управління та розподіл повноважень.

Таким чином, кожен із цих документів відіграє свою унікальну роль у процесі створення та функціонування компанії, забезпечуючи правову основу для її діяльності та регулюючи відносини як між засновниками, так і всередині компанії.

Окрім установчого договору та статуту, до установчих документів можуть належати і інші документи, що регулюють окремі аспекти діяльності юридичної особи. Наприклад, положення про філії та представництва, внутрішні регламенти, положення про акціонерні збори та інші нормативні акти, що приймаються на основі установчих документів.

Установчі документи мають вирішальне значення для функціонування організації, адже вони забезпечують правову основу для її діяльності, допомагають уникати конфліктів та забезпечують прозорість та передбачуваність у відносинах між учасниками.

Окремо варто зазначити, що законодавство різних країн може значно відрізнятися у вимогах до змісту та форми установчих документів. Тому компаніям, що мають намір здійснювати діяльність на міжнародному рівні, необхідно враховувати особливості правового регулювання установчих документів у різних юрисдикціях.

Продовжуючи аналіз установчих документів, варто також розглянути їх історичний розвиток та еволюцію. У різні періоди історії правові підходи до розробки та використання установчих документів змінювалися, відображаючи економічні, соціальні та політичні зміни.

Список використаних джерел

1. *Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV*. URL: https://kodeksy.com.ua/gospodars_kij_kodeks_ukraini.htm
2. *Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV*. URL: https://kodeksy.com.ua/tsivil_nij_kodeks_ukraini.htm
3. *Закон України «Про акціонерні товариства» (Відомості Верховної Ради (ВВР). 2023. №18-19, ст.81)*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2465-20#n1985>
4. *Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань» (Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2003. №31-32, ст.263)*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text>
5. *Науково-практичний коментар Господарського кодексу України*. Київ: Юрінком Інтер, 2004. С. 72–73.
6. Смолин Г. В. *Господарське право України. Загальна частина*. Навчальний посібник. Львів: Ліга-Прес, 2008. 372 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Антоник Назар – аспірант кафедри медійних технологій, інформаційної та книжкової справи Інституту поліграфії та медійних технологій Національного університету «Львівська політехніка» (м. Львів)

Антоник Ольга – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри медійних технологій, інформаційної та книжкової справи Інституту поліграфії та медійних технологій Національного університету «Львівська політехніка» (м. Львів)

Бабенко Жанна – старший викладач кафедри документальних комунікацій та бібліотечної справи Рівненського державного гуманітарного університету (м. Рівне)

Берест Ігор – доктор історичних наук, професор, професор кафедри медійних технологій, інформаційної та книжкової справи Інституту поліграфії та медійних технологій Національного університету «Львівська політехніка» (м. Львів)

Голубовський Роман – аспірант кафедри медійних технологій, інформаційної та книжкової справи Інституту поліграфії та медійних технологій Національного університету «Львівська політехніка» (м. Львів)

Бойко Олексій – аспірант кафедри медійних технологій, інформаційної та книжкової справи Інституту поліграфії та медійних технологій Національного університету «Львівська політехніка» (м. Львів)

Гончар Олег – аспірант кафедри медійних технологій, інформаційної та книжкової справи Інституту поліграфії та

медійних технологій Національного університету «Львівська політехніка» (м. Львів)

Гончар Сергій – аспірант кафедри медійних технологій, інформаційної та книжкової справи Інституту поліграфії та медійних технологій Національного університету «Львівська політехніка» (м. Львів)

Гришин Віталій – аспірант кафедри цифрових комунікацій та інформаційних технологій Харківської державної академії культури (м. Харків)

Захарова Ірина – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри публічного і приватного права Східноєвропейського університету імені Рауфа Аблязова (м. Черкаси)

Зелінська Надія – доктор філологічних наук, професор, завідувача кафедри медійних технологій, інформаційної та книжкової справи Інституту поліграфії та медійних технологій Національного університету «Львівська політехніка» (м. Львів)

Зубко Надія – кандидат історичних наук, науковий співробітник відділу бібліотекознавства Львівської національної наукової бібліотеки України ім. В. Стефаника (м. Львів)

Кіс Богдан – аспірант кафедри медійних технологій, інформаційної та книжкової справи Інституту поліграфії та медійних технологій Національного університету «Львівська політехніка» (м. Львів)

Колосовська Ірина – кандидат наук з державного управління, професор, професор кафедри медійних технологій, інформаційної та книжкової справи Інституту поліграфії та

медійних технологій Національного університету «Львівська політехніка» (м. Львів)

Костенко Марина – старший викладач кафедри документальних комунікацій та менеджменту Рівненського державного гуманітарного університету (м. Рівне)

Курикін Олександр – аспірант кафедри менеджменту Київського національного університету будівництва і архітектури (м. Київ)

Листвак Галина – кандидат наук із соціадбних комунікацій, доцент, доцент кафедри медійних технологій, інформаційної та книжкової справи Інституту поліграфії та медійних технологій Національного університету «Львівська політехніка» (м. Львів)

Мандзик Олександр – аспірант кафедри медійних технологій, інформаційної та книжкової справи Інституту поліграфії та медійних технологій Національного університету «Львівська політехніка» (м. Львів)

Микитюк Оксана – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри медійних технологій, інформаційної та книжкової справи Інституту поліграфії та медійних технологій Національного університету «Львівська політехніка» (м. Львів)

Олійник Микола – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри медійних технологій, інформаційної та книжкової справи Інституту поліграфії та медійних технологій Національного університету «Львівська політехніка» (м. Львів)

Палеха Юрій – кандидат історичних наук, професор, професор кафедри інформаційно-аналітичної діяльності Національного транспортного університету (м. Київ)

Пасічник Михайло – доктор історичних наук, професор, професор кафедри медійних технологій, інформаційної та книжкової справи Інституту поліграфії та медійних технологій Національного університету «Львівська політехніка» (м. Львів)

Патрицький Володимир – асистент кафедри медійних технологій, інформаційної та книжкової справи Інституту поліграфії та медійних технологій Національного університету «Львівська політехніка» (м. Львів)

Піскозуб Лідія – кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент, доцент кафедри медійних технологій, інформаційної та книжкової справи Інституту поліграфії та медійних технологій Національного університету «Львівська політехніка» (м. Львів)

Прокопенко Костянтин – аспірант кафедри медійних технологій, інформаційної та книжкової справи Інституту поліграфії та медійних технологій Національного університету «Львівська політехніка» (м. Львів)

Проць Андрій – аспірант кафедри медійних технологій, інформаційної та книжкової справи Інституту поліграфії та медійних технологій Національного університету «Львівська політехніка» (м. Львів)

Пустоварова Олена – старший викладач кафедри педагогіки, української філології та журналістики Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Київ)

Савчук Григорій – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри медійних технологій, інформаційної та книжкової справи Інституту поліграфії та медійних технологій Національного університету «Львівська політехніка» (м. Львів)

Салінко Гліб – студент кафедри комп'ютерно-інтегрованих систем управління Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Київ)

Салінко Руслан – студент кафедри комп'ютерно-інтегрованих систем управління Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Київ)

Сілкова Галина – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри документальних комунікацій та менеджменту Рівненського державного гуманітарного університету (м. Рівне)

Стадник Ольга – старший викладач кафедри медійних технологій, інформаційної та книжкової справи Інституту поліграфії та медійних технологій Національного університету «Львівська політехніка» (м. Львів)

Стадник Юрій – аспірант кафедри медійних технологій, інформаційної та книжкової справи Інституту поліграфії та медійних технологій Національного університету «Львівська політехніка» (м. Львів)

Стрельбицька Сана – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри медійних технологій, інформаційної та книжкової справи Інституту поліграфії та медійних технологій Національного університету «Львівська політехніка» (м. Львів)

Ткач Леся – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри медійних технологій, інформаційної та книжкової справи Інституту поліграфії та медійних технологій Національного університету «Львівська політехніка» (м. Львів)

Федоров Сергій – аспірант кафедри медійних технологій, інформаційної та книжкової справи Інституту поліграфії та медійних технологій Національного університету «Львівська політехніка» (м. Львів)

Філіпова Людмила – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри цифрових комунікацій та інформаційних технологій Харківської державної академії культури (м. Харків)

Шалева Роман – аспірант кафедри медійних технологій, інформаційної та книжкової справи Інституту поліграфії та медійних технологій Національного університету «Львівська політехніка» (м. Львів)

Янківський Дмитро – аспірант кафедри медійних технологій, інформаційної та книжкової справи Інституту поліграфії та медійних технологій Національного університету «Львівська політехніка» (м. Львів)

**КНИГА ТА ДОКУМЕНТ В ЧАСОВОМУ ПРОСТОРИ:
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ**

**Матеріали
XI Всеукраїнської науково-практичної
конференції**

Матеріали подані в авторській редакції

Здано до складання 13.11.2024